24 TEMMUZ 1961

SAYI: 369

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Seçimler

Son merhale

FIYATI: 1 LİRA

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, IS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imal edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 8, Cilt: XXI, Sayı: 960

Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 9 Daire 7
Tel: 11 89 92 P K. 582 - Ankara

*

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 11 52 21

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve *Müessese Müdürü*
Mübin TOKER

*

Yazı İşlerini fiilen idare eden
Mesul Yazıişleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak: 1.500 TL.

İlân işleri :
Telefon : 11 52 21

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.S.

FİYATI 1 1 LİRA

Basıldığı tarih: 23.7.1961

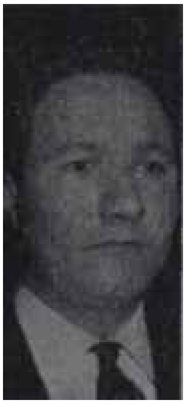
Kapak resmimiz

Seçimler

Son geçit

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

K. Altuğ

A. Bartınlıoğlu

Yaz sıcaklarının en ziyade bastırdığı bu hafta, AKİS mensupları için en fazla çalışmayı gerektiren bir hafta oldu. Milletin 21 Temmuz tarihini nasıl merakla beklediği, uzun süredir bittiriyordu. Gerçekten o gün Kurucu Meclis toplandı ve Seçimlerin 15 Ekim pazar günü yapılacağını alkışlar arasında kabul, sonra da resmen ilan etti. Artık, dönüşü olmayan bir nehir üzerinde Demokrasi hedefine doğru gidiyorduk. Kurucu Meclisin, sabahın 10'unda akdettiği tarihi celsede tabii bir AKİS'ci hazır ve nazırdı. Ancak, AKİS'cilerin asıl üzerine eğildikleri haber, bu 15 Ekim tarihinin tesbiti için kulislerde yapılan çalışmalar ve temaslar oldu. Zira, Meclisin toplantısına alt hikâyeler Basında yayınlanacaktır. Ama, hadisenin geri plânında yatanları, gene sadece AKİS okuyucuları Öğrenmiş olacaklardır.

Bu hafta, YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımız ve kapak kompozisyonumuz Seçimler konusuna ayrılmıştır. İki arkadaşımız. Kurtul Altuğ ve Atillâ Bartınlıoğlu bütün hafta boyunca M. B. K. ve C. H . P. kulislerinde sondajlar yaptılar, Temsilciler Meclisinin Başkanlık Divanı mensuplarıyla konuştular, hazırlıkları ve o hazırlıkların temelini teşkil eden fikirleri öğrendiler. Bu bilgiler -ki, AKİS'ten başka biç bir yerde bulmak kabil değildir- "Seçimler!' başlığını taşıyan yazıda, mecmuaya has üslûp ve hava içinde verilmektedir.

Seçimler, her haftanın sonunda olduğu gibi bu haftanın sonunda da başkente gelen ve mecmuanın hazırlanışı sırasında AKİS ekibinin başında bulunan Başyazarımız Metin Tokerin de, "Haftanın İçinden" yazısında ele aldığı konuyu teşkil etti. "15 Ekimi Beklerken" başlığını taşıyan yazıda Metin Toker, 21 Temmuz ile 15 Ekim arasında hepimizin ve bilhassa kudret sahiplerinin davranışlarımızın nasıl olması gerektiği hususunda ciddi ve önemli bir görüş ortaya atmaktadır. Demokrasinin, nihayet kendisine has güçlükleri de bulunan bir rejim olduğu ve o güçlükleri yok edeceğiz diye rejimin esaslarını zedelemenin bir akıllılık olmadığı göz önünde tutulursa hislerin kızıştığı şu sırada Metin Tokerin yazısı dikkat ve ibret duyguları içinde okunacaktır

Haftanın, başka bir meraklı ve pek çok kimse için hâlâ pek esrarlı konusu "Madanoğlu İşi"dir. Sondan bir evvelki perdesi oynanmış bulunan ve son perdesi hemen şu günlerde oynanacak bulunan hikâyenin düğümü tamamile çözülmüş sayılamaz. AKİS bu hafta, işin üzerindeki sır sisini "M. B. K." başlıklı yazısıyla dağıtmaktadır. Madanoğlunun tutumu, davranışları ve fikirleri AKİS'in İstanbul ve Ankara ekiplerinin müşterek eseri olan bu yazıda açıklanmakta, hâdiselerin bilinmeyen tarafı AKİS okuyucularının gözleri önüne serilmektedir.

AKİS, son günlerde 'bir yeni hamle yapan okuyucu alâkasına lâyık olmaya çalışan bir gayret içinde, yoluna şevkle devam etmektedir. AKİS'in Türk Basınına getirdiği yenilik, bu mecmuanın sağladığı inanamaz rağbet üzerine, benzerlerinin türemesine yol açmıştır. Ancak bu benzerliğin bir şekil taklitçiliğinden öteye gidemediği, bir buhranın içinde bulunan basınımızın dergicilik sahasına kakılınca görülmektedir. Bilhassa 27 Mayıstan sonra mantar gibi türeyen ve şüphesiz her biri birer iyi fikrin neticesi olan haftalıklardan çoğu kaybolmuştur. Kalan en pejmürdesi, sayfalarını bile dolduramamakta ve şimdiye kadar hiç bir yerde görülmemiş laubalilik içinde, son kısımları boş beyaz kâğıt olarak çıkmaktadır. Bu, AKİS'in "şekil içinde ruh" olmasının tabii neticesidir ve bu ruhtur ki okuyucuya güven vermektedir. Seçim sath-ı mailine girildiği şu devrede AKİS, "her ailenin vazgeçilmez mecmuası" hüviyetine biraz daha sıkı sarılmış halde, gerçeklere en bol ışığı tutabilmek için gecesini gündüzüne katarak çalışmakta ve çok şükür umumi efkâr bunun en kıymetli mükâfatım, son derece kıskanç olduğu rağbetini bizlerden esirgememek suretiyle vermektedir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XXI, Sayı: 369

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

24 TEMMUZ 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Çocuğun adı

Türk seçmeni, bundan tam oniki hafta sonra, takvimlerin 15 Ekim 1961'i gösterdiği pazar günü bir defa daha sandık başına gidecek ve memleket mukadderatını ancak milli iradenin sağladığı bir kuvvetle ele alacak siyasi ekibi seçecektir. Şurası açık bir gerçektir ki, 27 Mayıs hareketinin Ur serbest seçimle sonuçlandırılacağını, içerde ve dışarda pek çok kimse yürekten kendini bir türlü inandıramamıştır. Hâdisenin tabiatı icabı olan bir şüphe, bir endişe daima, hatta en iyi niyetli kimselerin bazılarında baki kalmış, bir aksiliğin son dakikada çıkacağı korkusu hakim olmuştur. Şimdi, bulutlar dağılmış bulunuyor. Türkiyede 15 Ekim günü seçim yaptırtmamaya veya o seçimlerin üzerine şüphe düşürmeye hiç kimsenin kudreti kâfi değildir. Bugünü o güne bağlayan devrede bir "Yassıada Meselesi"nin bulunduğu muhakkaktır. Ancak, o meselenin gelişme şekil M olursa olsun, Türk seçmeni bundan tam oniki hafta sonraki pazar günü rahatça sandık başına gidecek ve oyunu kullanacaktır. Başta Türk Ordusu, memleketin bütün sağlam kuvvetleri, Türk milleti adına Türkiye Kurucu Meclisi tarafından ilân edilen kararın tatbik edileceği hususunda bekçidirler.

Bilhassa dış dünyada, Türkiyede seçim yapılacağının bütün belirtilerinin bir dudak bükülmesiyle karşılandığım hissetmemeye imkân yoktur. Size en dost olan gazetelerde ve mecmualarda bile bu husus belirtilmiştir. Hattâ, bunlardan pek çöğüfiun, fena istihbarata dayanan haberler neticesi, memleketin umumi havasım hiç bilmedikleri de görülmektedir. Yazık ki bir sürü göz Türkiyeye hâlâ, hiç olmazsa medeni seviye ve demokratik olgunluk balonundan bir Hasta Adam diye bakmakta, Türk milletini Menderes gibi bir süfli demagoga, bu adamın üzerindeki kudret hırkası çıktıktan sonra da bağlı kalacak derecede geri, cahil ve sağduyu fıkarası sanmaktadır. Bunlara kızmak, asla doğru değildir. Alınması gereken ders kendimizi iyi tanıtamadiğimiz, bazı şüpheleri bazı yüreklere serptiğimiz dersidir.

Takvimde 15 Ekim 1961

Artık dağın önünde

Takvimde 15 Ekim 1961

Artık dağın önünde

Şimdi, 15 Ekim gününün kararlaştırılıp ilanıyla bu yolda en tesirli ilâcı "anlayışsız dostlarımızın ağ--ına dayamış bulunuyoruz. Buna rağmen, yüreklere inan ve itimat elbette ki hemen dolmayacaktır. Ancak, batı mantığı elle tuttuğu, gözle gördüğü gerçekleri inkârda ısrar etmeyen bir mantıktır. Türk milletinin 15 Ekim günü tam bir sükunet ve serbestlik içinde sandık başına gidip oyunu kullandığı görülünce, 17 Mayıs Hareketinin, diğer askeri ihtilallerden farklı bir mahiyet taşıdığı teslim edilecektir. Daha sonra, bu fark aklıselimle incelendiğinde, Türk milletinin bünyesiyle alâkalı öldüğü kabul olunacaktır. Hiç kızmadan, hiç sinirlenmeden, gerçekleri anlayışsızların gözlerine, gözlerine sokarak ortaya sermekte deva n ettiğimiz müddetçe bütün manilerin birer birer yıkılışım seyretmek işten bile değildir.

Türkçede "Çocuğun adının konması" bir işin garanti mahiyet almasının ifadesidir. Oniki haftanın her biri, ışığa koşan bir adamın coşkun hisleri arasında *güz,* açıp kapayıncaya kadar geçecek ve bu intikal devri, İnönünün bitirdiğimiz haftanın sonunda belirttiği gibi, tarihimizin müstesna bir şeref sayfası olarak tescil olunacaktır.

Bütün dünyanın, hayretten açılmış gözleri önünde...

Seçimler

Tarihî karar

(Kapaktaki geçit)

Beyaz tenli, zayıf yapılı, oldukça yaşlı adam, son derece heyecanlıydı. Yüzünün rengiyle tezat teşkil eden siyah bir frak giymişti. Oturmakta olduğu yüksele kürsünün önündeki mikrofona eğildi ve konuşmağa başladı. Saat tamı tamına 10.24'tü ve dışarda boğucu bir sıcak hüküm sürüyordu.

Yeni Meclis binasının ferah ve serin salonunda Kurucu Meclis üyelerine hitap eden yaşlı zat, Kâzım Orbaydı. Tarihî bir nutuk irad ediyordu. Sözlerine:

"— İlk toplantısından beri büyük Türk milletinin hayrına verdiği kararlarla önemli ve demokratik bir hukuk devleti kurma yolunda çalışan bu Meclis, zaten tarihe geçmiştir" diye başladı.

Bir an duralayarak devam etti:

"—Şimdi ise, Kurucu Meclis en büyük tarihi kararını alıyor."

Büyük ve ferah salonda birden bir alkış tufanı koptu. İkinci Cumhuriyetin inşa projesini hazırlayan Kurucu Meclisin bütün üyeleri ayakta, Başkan Kazım Orbayı alkışlıyorlar, mesut ve tarihi bir hâdiseyi kutluyorlardı. Genel seçimler için 15 Ekim 1961 tarihi ittifakla ve alkışlar arasında kabul edilmişti.

Haftanın sonundaki o cuma günü başkenti sıcaklar kasıp kavururken önce basın mensupları, sonra Kurucu Meclis üyeleri yeni Meclis binasının teneffüs salonunda toplanmağa başladılar. Kurucu Meclisin kulisi hemen faaliyete geçti. Ne var ki ortada, seçim tarihinin o oturumda tespit edileceğine dair bir emare yoktu. Üyelerin, seçim tarihinin tespitiyle ilgili tek kelâm etmemeleri basın mensuplarını heyecanlandırıyordu. Çünkü bütün gazeteciler, haberi çok önceden okuyucuya bildirmişler ve seçimlerin kuvvetli bir ih-

Haftanın İçinden

15 Ekimi Beklerken

Metin TOKER

Bir insan, "suya gireyim ama, ıslanmayayım" derse hem suya giremez, hem ıslanır. Bu, uzun insanlık tarihinin ortaya koyduğu bir gerçektir. İhtiyat, dikkat, tedbirde kusur etmeme, boşuna tehlikeler yaratmama.. Bütün bunlar, anlaşılır ve takdir edilir tedbirlerdir. Suya girildi mi, mutlaka boğulma gerekmez. Ancak, bir vakıanın tabiatı icabı olan hususlar bertaraf edilmeye kalkıldı mı, hâdisenin mahiyetine zarar verilir. Ucubeler, suya girip ta ıslanmamaya hevesli kimselerin eseridir. ,

15 Ekimde, Türkiyede seçim yapılacak. Türk milletini sandık başına götürmenin bir tek milli hedefi var: Demokrasiyi gerçekleştirmek. O gün tecelli edecek İradeyle kurulacak rejim, bir örtülü vesayet idaresi olmayacak. Seçmenin sağduyusuna inandığımız içindir ki, mukadderatımızı onun oyuyla belirecek iktidara teslim edeceğiz. Bu oyun, sonradan hiç bir sızıltıya meydan verilmeksizin kullanılmasını sağlamak, bugünkü kudret sahiplerinin, şimdi 1 numaralı ödevidir. Türk milleti, çok partili hayata geçmemizden bu yana doğru ile eğriyi ayırmakta parmak ısırtacak bir meharet göstermiştir. Doğru yoldadırlar diye kendilerine itimat gösterilenler ve baş tacı edilenler sonradan sapıttıklarında, milletin ekseriyetini karşılarında bulmuşlardır. Referandumun neticesi ise, bu sağduyunun pek taze bir delilidir. Hâdiselerin akışı, eğrinin doğrudan ayrılmasında büyük kütlelerin daha fazla meharet ve tecrübe kazandıklarını ortaya koymaktadır.

Bir seçim yapılır da herkes aynı istikamette mi oy kullanır? Bunun, akıl alacak tarafı yoktur. Seçimden maksat da, bir sandıktan sâdece istenilen oyların çıkarılması değildir. Umumi efkârda çeşitli dalgalanmalar mutlaka olacaktır ve bu dalgalanmalar sırasında aldananlar, aldatılanlar bulunacaktır. Demagoji, hatta yalan ve dolan, ne yaparsınız ki adına Demokratik rejim denilen idarenin lüzumsuz ama var olan parçalarıdır. Olgun cemiyetlerde bunların tesirini asgariye indirmek biraz sabır, daha fazla müsamaha ve en çok, ciddi gayretle kabildir. Başı ağrıyan gövdenin kafasını kestiniz mi, baş ağrısı şüphesiz durur. Gövdede hayat kalır mı? Demokrasinin, hele bizim toplumumuzun şartlarını taşıyan çevrelerde pek narin, adamakıllı ihtimam isteyen bir nebat sayılmasının sebebi budur. Tedavi ile ifnanın arasındaki hudut iyi çizilmedi mi, operasyon başarı kazanamaz.

27 Mayıs gününden bu yana, bir tek gerçek derdimiz oldu: Serinkanlılığımızı kaybetmemiz endişesi! Her sert tedbir, her şiddetli demeç, her aşırı tahdit bir ürperti doğurdu, ihtilâllerin bünyesinde mevcut olan ve onları hem normal idarelerden ayıran, hem onların normal İdare haline gelmelerini zorlaştıran bir sekter zihniyetin Milli Birlik idaresine hakim olması 27 Mayıs hareketinin bütün mânâsını değiştirebilirdi. Böyle bir tehlikenin eşiğine geldiğimiz oldu, ama uçuruma düşmedik. Her seferinde, bazı İhtilâlcilerin sandıklarının aksine, ihtilâl arabasının geri vitesi çalıştı ve daha emin yolları buldu.

Bizi, 27 Mayıs sabahının hedefi olan Seçim gününden ayıran sâdece oniki hafta var. İnsanların, hele milletlerin hayatında hiç mesabesinde bulunan bu kısa zaman süresinde bir çetin imtihan hepimizi bekliyor. Sandık başlarına koşacağımız sabaha kadar türlü taşkınlıkların bizleri çok üzeceğinden zerrece şüphe etmememiz lâzım. Yarışın yarışçıları, bütün mükemmellikleri sinelerinde toplayan teşekküller olmaktan çok uzaktır. Bırakınız küçük kademeleri, ama en yüksek kademeleri işgal edenlerin davranışlarına, tutumlarına, iltifat ettikleri usullere ve sözlerine bakmak insanı çileden çıkarmaya yeter de artar bile.. İşte, bunlara tahammül etmek suretiyledir ki o narin nebat bu topraklarda kök bulur, feyiz bulur.

Seçim, bir siyasi hâdisedir. Bu hadiseyi hazırlayacak faaliyet, isteristemez siyasi faaliyet olacaktır. Bir yarışın gününü, saatini ilân ettikten sonra bunun hazırlıkları üzerine ambargo koymak. hazırlıkları yeraltına itmekten başka fayda sağlamaz. Yeraltı ise, açıklıktan ziyade kapalılığa heves eden ellerin mahir bulunduğu bir sahadır. Referandumda bunun şaşırtıcı neticesi kendini belli etti. Kırmızı oyların yarattığı sürpriz tesiri, bunların yeraltında hazırlanmış olmasının neticesidir. Tamamile açık, biç bir tahdidi olmayan, seçmenin sağduyusuna yüzdeyüz imanın koyduğu prensiplerle hududu çizilecek bir seçim kampanyası sonunda "aykırı kuvvetler"in sağlayacakları sonuç, bir yeni, ama bu sefer tatlı sürprizin vesilesi olacaktır.

Elbette gönül ister ki, bir keşmekeş havasının dışında hiç olmazsa liderler kalabilsinler. Onlar, taraftarları üzerinde, İdareye yardımcı sükunet verici tesirler icra etsinler. Müstesna şahsiyetiyle sayın İnönü bir yana bırakılırsa, manzara bunun tam aksidir. Tahrik yarışında, en hasta bulunanlar partilerin Genel Başkanları ve onların en yakın, en selahiyetli sözcüleridir. Ana, sayın İnönünün son konuşmasının bir baştan ötekine bütün vatan sathında nasıl müsbet karşılandığını hatırlamak hu milletin nabzını elinde tutmak isteyeceklere bir işarettir. Sayın İnönünün son konuşması sâdece bir politika dersi olduğundan dolayı değil, çok geniş halk topluluklarının gerçek hasretini dindirdiği için herkesin tasvibini kazanmıştır. Horoz döğüşü meraklıları ve mütehassısları bu tozkoparan faaliyetlerini yerin üstünde gösterdikleri takdirde hem tesirlerinden, hem uyandırdıkları alâkadan çok kaybedeceklerdir.

Suya girmeye karar verdiğimize göre, ıslanacağız. Madem ki seçim kararı verdik, onun anaforu içine düşmeye razı olmamız lâzımdır. Bunu peşinen kabul ettiğimiz takdirdedir ki aklımız başımı/dan gitmez, biç bir şey sürpriz sayılmaz, bizi şaşırtmaz, bizi yanıltmaz. Kuvvetler, meydanda açık açık çarpışır. Asayiş ve güvenlik faktörlerinin münakaşası bahis konusu değildir. Bu faktörler, en normal şartlar altında tekrarlanan, tazelenen seçimlerde İdarenin kaygısı ve vazgeçilmez ödevidir. Ama, o mülahazaların dışında kalan hiç bir tahdide, 1961 Türkiyesinde seçime giderken lüzum yoktur. Bırakmalıyız söylesinler, bırakmalıyız konuşsunlar, bırakmalıyız, hatta aldatmaya çalışsınlar. Ne yaptıklarını görürsek, ne yapmamız gerektiğini daha isabette tâyin ederiz. İçine gireceğimiz su, mutlaka bulandırılacaktır. En olgun ve tecrübeli toplumlarda bile seçim suyu dalgalanmadan durulmaz.

Ufukta bir tek ciddi tehlike vardır: Demokrasinin normal sayılması fart, fakat gerçekten tadsız, hatta iğrenç belirtileri karşısında panik hissine kapılmak. Kendi kendimizi yenebildik mi, üstesinden gelemeyeceğimiz güçlük yoktur.

ihtimalle 15 Ekim tarihinde yapılacağı kanaatini perçinlemişlerdi. İşte bunun için yeni Meclis binasının alt salonunda, birden bir harekât başladı. Basın mensupları,, üyeleri teker teker yakaladılar Ve neler olup bittiğini anlamak iller. Kurucu Mec lis üyeleri de bu konuda pek bilgili değillerdi. Üstelik, ellerinde bulunan 21 Temmuz tarihli Kurucu Meclis toplantısının gündeminde de seçimle ilgili bir Madde yoktu.

Bu sırada M. B. K. üyeleri tek tek veya gruplar halinde salona girmeğe başlamışlardı. Basın mensupları hemen rotalarını o istikamete çevirdiler. Fakat M, B. K. nin hepsi Sivil giyinmiş üyeleriyle temas kâabil olmadı. Zira Başkanlık Divanının zili, üyeleri Kurucu Meclisin beklenen toplantısına çağırıyordu. Üyeler salondaki yerlerini almak üzere kapılara dogru ilerlerken, gazeteciler de kendilerine ayrılmış olan localarına yürüdüler.

Seçim tarihinin tesbitinden hemen Bir kaç dakika önce bile, Meclisin koridorlarında dolaşan bu heyecan dalgası, bu Acaba, bir aksilik mi çıktı?" endişesi varılan kararın askeri ihtilâller için ne derece olağanüstü sayıldığının delilini teşkil etti.

Beklenen netice

Birkaç dakika sonra salon hayli **kalabalıklaşmak.** Başkanlık kürsüsünde bulunan Kazım **Orbay kendine** has nazik ifadesiyle - oturumunu açtı ve:

" Efendim, iki önerge **var, o**nu okutacağım" dedi.

Evet. Evet, 6.500.000 kere Evet!

Amerikanın meşhur Time dergisine bakılırsa, Türkiyede Referandumda "Hayır, hayır, 4.000.000 kere Hayır" denmiş. Doğru. Ama, İnsanın bunu okuyunca, "Ya, Evet'ler? diye sormaması kolay o1muyor. Bir Referandumda sadece menfi oyların mâna ifade edip, müsbet olanların kaale alınmaması, ne de olsa tuhaf kaçıyor.

Bize dost batı basınında, garip bir ruh haleti sürüp gidiyor. Belki, İlk koydukları teşhisin hatalı olduğunu itiraf edememenin doğurduğu bir direnme, belki, hâlâ Tür realitesini iyi anlayamamanın neticesi, belki de kendilerine Menderes gibi müttefiklik değil, uşaklık edecek bir başka adamın Türkiyede artık iktidar, yüzü göremeyeceğini hissetmenin kompleksi! Batılı dostlarımızda, para verdikten sonra istenileni yapan Menderese ve hattâ onun şantajcı "Mr. Yüzde On"una karşı bir hasret seziliyor ve Türkiyeyle alâkalı tefsirlerinde o İstikamete meylediyorlar. Bilhassa, bir C.H. P. iktidarını kendi çıkarlarına uygun bulmuyorlarmış gibi bir Halleri var. Kim bilir belki de; Chüfchill ve Roosevelt'in İkincii Dünya Harbi sırasındaki tecrübelerinden, İnönüyü Türkiyenin has menfaatlerinin dışında bir İstikamete sürüklemekteki güçlük canlarını Sikiyor. Halbuki, bakınız, Menderes zamanında suç İşleyen sarhoş amerikalılar amerikan mahkemelerinde yargılanırlardı, Gerçi onlar, pek ucuz cezalarla en vahim ve Türk milletine ağır gelen suçlarının bedelini öderler, postu hep kurtarırlardı ama, her seferinde Türk - Amerikan dostluğu endişe verecek bir yeni' yara alırdı, Şimdi, Milli Birlik İdaresi altında, her haysiyetli Ve şerefli memlekette olduğu gibi Türkiyede de suç işleyen sarhoş amerikalılar türk mahkemelerinde yargılanıyorlar. Yarın da öyle olacak!

Time'nin başlığı
Binbir gece masalı

İhtimal ki, suçlara tekabül eden cezalar amerikalıların kendi adamlarına gösterdikleri müsamaha gösterilmediğinden biraz daha ağırdır. Fakat, hem de kuzey rüzgârlarının getirdiği bütün telkinlere rağmen bir Amerika Düşmanlığının izleri yavaş yavaş siliniyor mu? Amerikalılar bunu hissetmiyorlar mı?

Bir Amerikan gazetesinin veya dergisinin, A.B.D. demek olmadığı şüphesiz. Bir türk gazetesi veya dergisi de, nitekim, Türkiye Cumhuriyeti demek değildir. Zaten bu yüzden değil midir ki milletten millete seslenme basın yoluyla daha kolay ve rahat olmaktadır? Ancak, bu seslenişte, bir süredir anglo - sakson, dostlarımızdan, hele İngilizlerden gelen sedanın bu topraklarda pek iyi aksi seda bırakmadığının bilinmesi Şüphesiz faydalı olacaktır.

Time, Referandumun neticelerinden, Halkçıların geçen yıla nazaran kuvvetlerinden kaybettiklerini çıkarıyor. Ama aynı Time, geçen yıl da köylü kütlelerin Menderesi destekledikleri ve aydınların direnmelerine rağmen düşük efendinin ekseriyeti elinde tutmakta devam ettiğini yazmaz mıydı? O halde, nasıl oluyor da yüzde 60'ın üstündeki Evet, C.H.P. nin kuvvetinden kaybettiğini gösteriyor? Hele neticenin, gerçekte Referandum sonucu iflâs eden tak partiyi, Alicancıları teşvik ettiği hükmü bir fantezi şaheseri sayılsa yeridir.

Batılı dostlarımız bilmelidirler ki haysiyetli ve şerefli bir müttefik, müstemlekecilik zihniyetinin son kırıntılarının da kaybolmak üzere olduğu bir dünyada haysiyetsiz ve şerefsiz bir uşaktan çok kıymetlidir. Nitekim, İkinci Dünya Harbinin dışında kalmış bir Türkiye, içine düşüp Ruslar tarafından "kurtarılacak" Türkiyeye nazaran dâvaya bin misli hizmet etmiştir.

Mesele, bu kıymak bilebilmekte ! Dost duyguları, rencide edip soğuk hale getirmemekte. İyi niyetleri kırmamakta.

Birden bütün gözler Divanın yakışıklı katibi Alev Coşkuna çevrildi. Coşkun ağır ağır ve madeni bir sesle önergeyi okumağa başladı. Önerge. M. B. K. üyesi Sezai Okan ile Temsilciler Meclisi üyesi Kenan Esenginin imzalarını taşımaktaydı ve demokratik nizamın tam manasıyla teessüsü için idarenin sivillere devrini sağlayacak olan seçimlerin 15 Ekim tarihinde yapılması lüzumunu belirtiyordu. Başkan Kâzım Orbay, birincinin okunmasından sonra ikinci önergeyi de okuttu. Önerge, İlhan Esen imzasını taşıyordu. Temsilciler Meclisinde Anadolu gazetecilerini temsilen bulunan İlhan Esen. birkaç dakika önce kuliste bir gazeteci heyecanı ile kaleme aldığı önergesinde, seçim tarihinin. Kurucu Meclisin bu toplantısında karara bağlanmasını talep ediyordu. Salonda birden bir ferah hava esti ve basın mensupları rahat bir nefes alarak arkalarına yaslandılar. Beklenen netice alınmış oluyordu. Nitekim birkaç saniye sonra Kâzım Orbay önergeyi umumi heyetin oyuna sundu ve:

"— Kabul edenler?" diye sordu.

Hemen ardından söylenmesi gereken "kabul etmeyenler?" sözünü söylemesine fırsat verilmedi. Zira bütün Kurucu Meclis üyelerinin elleri havadaydı ve bir taraftan da alkış devanı ediyordu. Doğrusu manzara pek muhteşemdi.

Varlığının sebebi, yeni Anayasayı hazırlayıp halkoyuna sunmak. sonra da seçim tarihini tespit ederek tarihî görevini başarıyla sona erdirmek olan Kurucu Meclis, işte şimdi bu görevini ifa için toplanmış bulunuyordu. Salonda, heyecandan gözleri yaşaranlar pek çoktu. Hele içlerinde biri vardı ki, mevcut heyecanı bir kat daha arttırdı. Bu, Şemseddin Günaltaydı. Geniş yapılı, saçları hayli azalmış yaşlı politikacı, heyecanını tutamiyarak yerinden kalktı ve ağır aksak adımlarla mikrofon önüne gelerek yaşlı gözlerle konuşmağa başladı:

"— Meclisimiz, tarihimiz için çok önemli bir oturumu yapmış bulunuyor. İdarereyi eline aldığı gün verdiği sözü tutan, ancak hamiyetli Türk çocuklarıdır."

Birden daha da coştu Ve elini önündeki küçük kürsünün üstünden sallıyarak devam etti:

"— Bizi bu günlere yetiştiren Türk evlâtlarına minnet ve şükran!.."

Bu sözler de alkışlarla karşılandı. Tarihî karar alınmıştı: Seçim, 36 Ekim 1961 pazar günü yapılacaktı. Demokrasiye giden yolda ikinci ve son merhale de böylece aşılmış oluyordu. İlk merhale. Referandumdu.

Kulağa Küpe

Emanet taksimi

Celâl Bayarın Yassıadada söylediğine takılırsa, Atatürk son nefesinde. kendisine "Evlâdım sancı emanet" demiş. Atatûrkün evlâdı yoktu ki.. Mesele anlaşılıyor: Büyük Adam, olmayanı Bayara, olanı Türk Gençliğine emanet etmiş. Üstada verdiği kıymetin hiçliğini de bundan daha zarif tarzda ifade edemezdi ya..

Faydalı çalışmalar

Aslında 15 Ekim -gayrıresmi de olsa- çok önceden seçim tarihi olarak tespit edilmiş bulunuyordu. Ancak, son söz Kurucu Meclisindi. Seçimlerle ilgili çalışmalar, bitirdiğimiz hafta çarşamba günü had safhaya girdi.

O gün, yeni Meclis binasının ikinci katında, yeşil hah serili Uzun ve geniş koridorun sola kıvrılan tarafındaki salonda bir takım adamlar, U şeklinde bir masa etrafına toplanmış, hararetli hararetli konuşuyorlardı. Konu hayli ciddi, salon ise fazla sıcaktı. Fakat gene de, saat 14.30 da başlayan toplantı, 17.30'a -kadar devam etli. U şeklindeki, masanın

Suphi Karaman
Bıçaksız harakiri

etrafını almış bulunan sivil elbiseli kurmaylar, hayatî bir meseleyi bir kere daha teşrihe tâbi tuttular ve neticeyi gösteren ibreyi 15 Ekim istikametine yönelttiler. Hükümet üyesi olan Fahri Özdilek ye Ulay ile, İstanbulda bulunduğu için gelemeyen Sezai Okan ve Osman Köksal, bir de nekahet devresi henüz bitmemiş olan Mehmet Özgüneş haricinde hemen bütün M.B.K. üyeieri Ü şeklindeki masanın etrafındaydılar. Toplantı gündeminin tek maddesi Vardı; Seçimler!..

sivil elbiseli kurmaylar yerlerini aldıktan sonra, aralarından seçip Yüksek Seçim 'Kurallı ile irtibat vazifesi verdikleri bir arkadaşlarını dinlediler. Bu, Kadri Kaplandı. Kaplan ve beraberindeki iki kurmay subay, Yüksek Seçim Kurulu ile uzun müddet çalışmış ve kurulun sürat temposunu maksimuma yaklaştırmışlardı. Kaplan yerinden kalktı ve arkadaşlarına seçim tarihi üzerinde izahat verdi. Kaplanın izahatı bilhassa iki nokta etrafında toplanıyordu. Birincisi, Yüksek Seçim Kurulu Başkan ve üyelerinin, seçimlerin talihinin eri geç 8 Ekim olarak kabulünü derpiş eden teklifleri; ikincisi, bizzat kendi müşahedeleri. Kaplanın anlattıklarına göre. Yüksek Seçim Kurulu 15 Ekim tarihini iki bakımdan mahzurlu bulmaktaydı. Bir defa sistem yelli bir sistemdi ve tasnif o derece güç olacaktı. Sonra Referandum bir kere daha göstermişti ki seçmen kütüklerinin hâli pek memnuniyet verici değildir. Bu sebeplerden ötürü seçimlerin, 29 Ekimde teşekkülü mukarrer B.M.M. nin çalışmaya başlaması için daha önceye, meselâ 8 Ekime alınması gerekiyordu. Kaplanın bu izahatı üzerine M.B.K. üyeleri bu konuda fikirlerini Söylediler. M.B.K. olara!: bu sebeplerin varit olması akla yakın görünmüyordu. Sistemin nisbi temsil olması, seçim neticelerinin arzulanan zamandan geç elde edilmesine sebep teşkil etmemeliydi. Üstelik genel Seçimlerde siyasî partiler de çalışacak olduktan sonra mesele daha kolaylaşıyordu. Ne var iki Yüksek Seçim Kurulunu ikna etmek kaabil olmuyordu. Bunun Üzerine, gerekirse kurslar açmak, vatandaşları tasnife hazırlamak yolu tavsiye edildi ve kesin tarih olarak 15 Ekim üzerinde duruldu.

Müzakereler uzadıkça ilgi artıyordu, fakat salondaki sıcak dayanılmaz bir hal almıştı. İşte bu sırada, Muzaffer Yurdakulerin birden fenalaştığı görüldü. M.B.K. nin heyecanlı üyeleri hemen arkadaşlarını dışarıya çıkardılar ve bir vasıta ile evine, istirahata gönderdiler. Sonra tekrar

masanın başına geçtiler ve konularına, kaldıkları yerden devam ettiler.

Saatin 17'yi gösterdiği sıralarda netice su yüzüne çıkmıştı. Sivil elbiseli kurmaylar Kurucu Meclise teklif edecekleri genel seçim tarihini kararlaştırmışlardı. Son bir oylama yapıldı ve 15 Ekim tarihinin nihai tarih olarak ittifakla kabul edildiği görüldü. Bundan sonra masanın üzerindeki zile basıldı ve birer yorgunluk kahvesi içildi. Saat 17.30'da da üyeler yavaş yavaş salonu terke başladılar. İlk çıkan, Suphi Gürsoytrak oldu. Onu Emanullah Celebi takip etti. Tam bu sırada yeni Meclisin kapıları gazeteciler tarafından abluka altına alınmış bulunuyordu. Daha geriden ise Refet Aksoyoğlu geliyordu. Basın mensupları hemen üyelerin etrafım çevirdiler. Hep ayni suali soruyorlardı:

"— M.B.K. toplantısında neler konuştunuz?"

Üyeler de hep ayni cevapları verdiler:

"— Seçimleri konuştuk. 15 Ekimde inşallah idareyi sivillere devir muamelesinin İlk adımını atacağız."

Tekmil veriliyor

Bu arada kurmaylar bir hususu da ihmal etmediler. içlerinden seçilen üç kişilik bir grup, işleri sebebiyle toplantıya katılamayan M.B.K. Başkam Orgeneral Cemal Gürsele malûmat verdi. Bu daha ziyade, bir "tekmil verme" mahiyetinde oldu. Haydar Tunçkanat, Ekrem Acuner ve Refet Aksoyoğlu Başbakanlıkta Gürseli ziyaret ettiler ve çalışmalar ile seçim tarihi konusunda durumu anlattılar. Bundan sonra iş, ertesi gün yapılacak Kurucu Meclis toplantısına kalıyordu. Hemen o gün, daha toplantı devam ederken, M.B.K. Genel Sekreteri Sezai Okan ve Osman Köksala telefonla, mutlaka Kurucu Meclis toplantısında bulunmaları bildirildi. Nitekim ikisi de, perşembe günü Yeşilköyden saat 16'da kalkan bir uçakla başkente hareket ettiler. Ertesi gün de Sezai Okan tarafından kaleme alınan meşhur önerge Kurucu Meclis Başkanlığına sunuldu. Takvimlerin 21 Temmuz 1961 cumayı gösterdiği sırada tarihi karar bu Önergenin okunmasından sonra alınmış oluyordu.

Fakat M.B.K. üyelerinin faaliyeti sâdece Komite içindeki müdavele-i efkâra inhisar etmedi. Aralarından seçtikleri üyeler siyasî partilerle temasa geçtiler ve onların da fikirlerim aldılar. Tabii bu arada, gelecek iktidarın 1 numaralı adayı C.H.P. nin görüşlerine itibar edildi. M.B.K. üyesi Haydar Tunçkanat, C.H.P. Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Satırla görüştü ve kendilerinin, seçim tarihi için 15 Ekimi kesin olarak uygun bulduklarını izah etti,. C.H.P. temsilcisi olarak fikirlerim sordu. Satirin seçim tarihi hakkındaki görüşü aynıydı. Zaten daha evvel ilk istişareler yapılmıştı. Mesele, 29 Ekim günü Türkiyenin yeni iktidarını Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Hükümetiyle ayakta görmekti. Tunçkanat arkadaşlarının yanına döndüğünde son derece memnundu. Başka üyeler, diğer partilerle de «temaslar kurdular ve neticenin müşterek bir zafer olmasını temin ettiler.

Divandaki çalışma

Bu sırada Kurucu Meclis içinde de hummalı bir faaliyet hüküm sürmekteydi. M.B.K. nde seçim tarihini tespit konusunda müzakereler devam ederken, asıl karar organı olan Kurucu Meclis Başkanlığı Komisyon başkanlarıyla bir toplantı yapmak ihtiyacım duydu ve bu toplantıların ilki, haftanın başlarında yapıldı. Toplantıya raportörler de. katıldılar. İkinci ve mühim toplantı İse, bitirdiğimiz haftanın ikinci yarısında, perşembe günü aktedildi. Yeni Meclis binasının D blokundaki' lokantada yapılan toplantının gündeminde siyasî faaliyete müsaade tarihi kararlaştırıldı. İlk toplantıda 29 Ağustos olarak düşünülen siyasî faaliyete müsaade tarihi, ikinci toplantıda bir parça daha geriye alındı ve 10 Eylül olarak tespit edildi. O tarihten itibaren de Kurucu Meclis tatile girecekti.

Başarının sevinci

Kurucu Mecliste seçimlerin 15 Ekimde yapılacağına dair karar alındıktan sonra, yeni Meclis binasının serin salonu birden eski hareketli halini alıverdi. Sevinçli bir takım adamlar salonlarda tatlı tatlı sohbet ettiler ve müstakbel Türkiyenin dertlerim konuştular. Tabii en çok ilgiyle takip edilenler, M.B.K. nin kurmayları oluyordu. Beyaz İhtilâlciler, salonu pespembe yüzlerle terkederken son derece sevinçliydiler. Basın mensupları hemen M.B.K. üyelerinin

Kurucu Meclis seçim, tarihîni kararlaştırdığı toplantısında

Kase -i fagfur

etrafını aldılar ve her muhabir payına düşen üye ile sohbete daldı. En büyük hâle, M.B.K. nin sempatik üyesi Suphi Karamanın etrafındaki hale idi. Basın mensuplarının pek çoğu genç Yarbayı tebrik ettiler ve ba--arı dileklerinde bulundular. Karaman ise:

"— Şükür Allaha, bu günleri de gördük" dedi ve gülerek ilâve etti:

"— Bana kalırsa, 15 Ekim en iyi tarih oldu. Arada bir tampon bırakmak lâzımdı."

Sonra bunu açıkladı:

"— Biliyorsunuz, seçimlere kadar arada bir takım pürüzler var. Bunların başında Yassıada duruşmaları geliyor. Tarih 8 Ekim olsaydı, siyasi faaliyet duruşmalar bitmeden başlıyacaktı."

Bir müddet sustuktan sonra yanındaki gazeteciye dönerek:

"— Meselâ siz, Yassıada hikayesi bitmeden siyasî faaliyete girilmesini ister misiniz?" dedi.

Genç gazeteci tereddütsüz cevap

"— Tabii ki, hayır"

Bunun üzerine Karaman, yanında genç muhabirin olduğu halde yeni Meclis binasının devâsâ sütunları arasında dolaşarak günün meselesi seçimlerle ilgili sohbetine devam etti. Bir gazeteci:

"— Siz ne zaman emekliye ayrılacaksınız?" diye sordu.

Karaman bu suali pek beğenmiş olmalı ki, gülerek cevap Verdi:

"— Canım, sen de pek aceleci sin. Tabii ki Senato teşekkül ettikten sonra."

Yine bir müddet sustu. Belli ki resmi elbiseyi çıkarmayı düşünmek bile Karamana pek güç geliyordu. Bir şaka yaptı ve muhabirlere dönerek:

"— Size bir şey söyliyeyim: En iyisi, 14 kişi dışarda, 28 kişi içerde, biter odaya kapanıp harakiri yapmalı ve meseleyi halletmeli" dedi ve gülerek ekledi:

"— Ama bu, pek Japonca bir is olur. En iyisi, vazifeye başka sıfatla devam etmek..."

Basın mensuplarıyla vedalaştı ve son derece sevinçli olarak yeni Meclis binasının üst katına çıktı.

Bir hikâyenin sonu

Yeni Meclis binasının ikinci katındaki uzun koridordan hemen sola sapınca sağ tarafa isabet eden küçük salonun kapısındaki "Toplantı Var" tabelâsı, geçen hafta içinde pek sık asılı kaldı. Maroken kaplı kapının ardında olup bitenler hayli enteresan, hayli gürültülüydü. Hele haftanın ortalarında, perşembe günü, saatlerin 18'e yaklaştığı sırada açılan maroken kaplı kapı, yurda son derece önemli bir haberin yayılmasını sağladı.

O gün M.B.K. toplantısından ilk ayrılan, Yarbay Suphi Gürsoytraktı. Kısa boylu, sarışın Yarbay Gürsoytrak, basın mensupları barikatından sıyrılmasını en iyi beceren M.B.K. üyelerinden biriydi. Nitekim, açık gri yazlık elbisesiyle kapıda göründüğünde yanına yaklaşan gazetecilere sâdece gülümsedi ve sual sormalarına meydan vermeden:

" Orduya ait meseleleri konuştuk. Madanoglu hakkında söyliyecek bir şeyim yok" dedi.

Fazla durmadı, kapıya yanaştırılan station - wagon'a atlayıp uzaklaştı.

Gürsoytrakı resmi elbisesiyle Kadri Kaplan takip etti. Kaplanın hemen arkasından Ahmet Yıldız. Muzaffer Yurdakuler, Sami Küçük göründüler. Toplantıya katılan diğer üyeler Meclis binasını biraz daha geç terkettiler.

İlk gruba dahil olanlar keyifsiz değillerdi. Hele Ahmet yıldızın ne şeşine hiç diyecek yoktu. Açık renk

Olur mu böyle, olur mu ?

İhtillalin ihtilâlciler senatör olsunlar diye yapılmadığını öğrenmek için, doğrusu, Cemal Madanoğlunun bir açıklama yapmasına zerrece lüzum yoktu. Bunu herkes, zaten biliyordu. Bu, sâdece Madanoğlunun Komite arkadaşlarını küçük düşürür ve hiç kimseye yeni bir şey öğretmez. Hattâ senatörlüğün, İhtilâl hazırlanırken ihtilâlciler tarafından düşünülmediği ve bunun sonradan, ilim adamlarınca ortaya atıldığı da cümlenin malûmudur. Ama Cemal Madanoğlunun ifade etmediği bir başka gerçek daha vardır. İhtilâlcilerin, politikaya bu kadar karıştıktan sonra Orduya dönmelerine sureti katiyede İmkân olmadığı görüldüğü içindir ki, hayatlarını bu millet zalimlerden kurtulsun diye mahvetmiş olan bir avuç askere Türk milleti senatörlüğü bir şükran borcu olarak sunmuştur. Bunu kabul edip etmemek bir meseledir, bunu polemik konusu yapmak bir başka mesele!

İhtilâlciler, İhtilâl sonrasında bir Komite halinde derlenip toplandıklarında kendilerini millete hiç bir karşılık beklemeksizin adadıklarını yeminlerinde bildirmişlerdir. Belki o gün İçin, bu askeri junta mensuplarının, Ordunun iç hizmet talimatnamesinin bir maddesi gereğince gördükleri vazifeyi hemen tamamlayıp asli hizmetleri başına dönmeleri mümkündü. Aslında bu da bir hayaldi ama, o sıralar üç ay içinde seçim yapıp idareyi meşru bir iktidara devretmek düşünüldüğünden böyle bir ümidin belirmesi tabii karşılanabilir. Ama, evdeki hesap çarşıya uymamıştır. M.B.K. memleketi birbuçuk yıl İdare etme mevkiinde kalmış ve mensuplarının her biri, bir asker İçin düşünülmeyecek derecede politikaya girmiştir. Böyle bir durum ortaya çıkınca, "İşimiz bitti, haydi Orduya dönelim" diye bir teraneye yer kalmamıştır.

Millete bir büyült hizmet gören bu İnsanlar ne olacaklardır? Anayasa hazırlanırken, ihtilâlcilere senatörlük payesi tevcih edilmesi fikri bu sualin bir cevabı olarak hatıra gelmiştir. Milletler, kendilerine hizmet edenleri manen ve maddeten mükâfatlandırmazlarsa nankörlük etmiş olurlar Ve yeni yeni hizmetlerden bir süre sonra mahrum kalırlar. İşte, her şeylerini feda etmiş, gayelerini gerçekleştirmiş, şahısları için bir şey istemeksizin İktidarı sivil idareye geri vermiş 28 adam ! Bunlar ,bir teşekkürle savılacak mıdır, yoksa kendilerinden sivil hayatin bir önemli sektöründe faydalanılacak mıdır? Senatoda, ciddiyetle çalışacak ve bir takım tahriklere kapılmama meharetini de göstererek kendilerini politika potası İçinde eritip artık şahıslarının temsilcisi hüviyetiyle yeni bir hayat tarzına başlayacak bu eski askerler sâdece mükâfat almamaktadırlar. Kendilerine, yeni bir 'hizmet imkânı da millet tarafından verilmektedir.

Cemal Madanoğlu, payenin sâdece mükâfat tarafını görüp bunu kabul etmeyebilir ve kendini milletine karşılıksız; adamanın bir asil örneğini verir. Bundan dolayı hakkı, takdir Ve alkıştır. Ama, Orduda kalabileceği ümidini hiç bahis konusu etmez, bu bir. Payenin, mükâfat ya* nında bir de hizmet fırsatı yarattığını düşünerek sivil hayata o kapıdan girecek arkadaşlarına tarizde bulunmaz, bu iki. Bir mert eski askerden, Cemal Madanoğlıdan beklenilen budur.

spor elbisesine aynı renk bir kravat bağlamış -papyon değil- olan Yıldız gülüyor, rahat adımlarla yürüyor, etrafındakilerle şakalaşıyordu. Yıldızın yanına sokulanlar boş dönmediler. İstediklerini ziyadesiyle elde ettiler. İlk sual, tabiatiyle General Madanoğluna aitti:

"— Madanoğlu ne olacak?"

Yıldız, kendine has gevrek sesiyle cevabı müjde verir gibi kondurdu:

"— İstifasını kabul ettik. M.B.K. nden ayrıldı."

Haberi alanlar merakla sordular:

"— Ya General Gürsel buna itiraz ederse ne olacak?*'

Yıldız, tereddüt etmeden cevap verdi:

"— Yeniden müzakere ederiz. Bir karara varırız elbet.."

Sualin şekli bundan sonra değişti:

"— General Madanoğlu Orduda kalacak mı?"

Yıldız omuzlarım silker gibi bir hareket yaptı. Bunun, artık kendilerini ilgilendirmediğini belirtti ve:

"— Ordunun malı, ne yaparsa yapsın" dedi.

Kızgın başkent güneşi yeni Meclis binasının önünDeki geniş meydanı cayır cayır yakarken, M.B.K. üyelerini taşıyan otomobiller birer ikişer uzaklaştılar. Aynı anda M.B.K. İrtibat Bürosunda 25 kelimelik bir tebliğ hazırlanıyordu. Tebliğ, General Madanoğlunun istifasının kabulüne dairdi.

Fırtınadan evvelki sükun

Bir gün evvel seçimlerle İlgili toplantıdan çıkan (Bk: YURTTA OLUP BİTENLER . Seçimler) M.B. K. üyeleri evlerine döndüklerinde, ertesi günün kendileri için önemli bir gün olacağım hatırlarına dahi getirmiyorlardı. Ama saat 19.30 sularında bazılarının çalan telefonları, yepyeni bir olayın ortaya çıktığını işaret etti. Arayanlar gazetecilerdi. öğrenmek istedikleri, General Madanoğlunun istanbulda, ayaküstü verdiği beyanat hakkında M.B.K. üyelerinin düşündükleriydi. Madanoğlu, "Biz ihtilâli Senatör olmak İçin yapmadık" demişti.

M.B.K. üyeleri olayı inceden inceye sordular. Bütün detaylarıyla öğrendiler. Bir kısmı, telefonu kapadıktan sonra şöyle bir "hımmm'* dedi. Daha sonra telefonlar, M.B.K. üyeleri arasında başladı. Ertesi gün saat 14.3O'da toplanılacak ve bu mesele üzerinde durulacaktı. Çoğunluğu teşkil edecek sayıda M.B.K. Üyesi başkentteydi. Madanoğlunun sözleri bir infiale yol açtı ve bardağı taşıran damla .oldu.

Ertesi gün toplantıya ilk gelen Albay Acunerdi, Mûtadı veçhile, tek

Ahmet Yıldız
Neşeli bir zat

kelime etmeden içeri girdi Mecliste bulunan Haydar Tunçkanat, Kâmil Karavelioğlu, Şükran Özkaya, Albay mucip Ataklı daha evvel küçük salona çıkmışlardı.

Müzakereler iki buçuk saate yakın sürdü. İstifanın kabul edilmesine taraftar olanlar, Albaylar grubunun bazı mensuplarıydı. Kabule ziyadesiyle taraflar olan bir Yarbay da vardı. Yıldız, istifanın kabulünün en ateşli taraftarıydı.

Sonuç, İhtilâlin sevilen Generalinin istifasının -az bir farkla- kabulü oldu. Madanoğlu, bütün ikaz ve ricalara rağmen diline hakini olamıyordu. Üzerinde M.B.K. üyeliği bulunduğu müddetce bu ihtiyatsız beyanların daha da büyük ihtilatlara yol açması mukadderdi. En iyisi üç yıldızlı generali azat etmekti. Netice Komitece basma bir kısa bildiriyle açıklanacaktı. Ayrıca M.B.K. Başkanlığına durum bildirilecek ve Madanoğluna iletilmesi rica edilecekti. Başkan Gürsele durumu bildirmesi, Başbakanlıkta bulunan Devlet Bakam General Ulaydan rica edildi. Ulay saat 18.25 sıralarında Meclise geldi, M.B.K. Sekreterlik odasına çıktı. Durumu arkadaşlarından orada öğrendi ve Başkana ulaştırmak üzere on dakika sonra Meclisten ayrıldı.

Böylece olaylar, İstanbulda denizle evi arasında iznini geçiren üç yıldızlı Generali haftanın ortasında bir kere daha birinci plâna doğru itiyor ve belki de son defa olarak onun günün adamı olmasını sağlıyordu. Halbuki o sırada Madanoğlu, eşi ve sevgili köpeği Cancan, olup bitenlerden habersiz, neşeyle İstanbulun tadını çıkarıyorlardı.

Bunun sebebi, Madanoğlunun, en ziyade kendi ihtiyatsızlığının neticesi olan bir oyuna gelmiş olmasıydı. Yazılmamasını istediği bir sözü gazeteciler yazmışlardı. Tabii, ayıp ederek!

Kaybolan istifhamlar

Nitekim Nişantaşında, Vali Konağının tam arkasına düşen parke sokağa bakan Tak Apartmanının 6 numaralı dairesinin • sakinleri için, geride bıraktığımız hafta çarşamba günü hayat, her zamanki gibi başladı. Sabahın köründe gelen bir misafir sayıldığında saat 7.30'du. Teni güneş banyosundan iyice kararmış Cemal Madanoğlu, sırtında kısa kollu ve yuvarlak yakalı beyaz bir fanila, bacağında haki renkli yazlık subay pantalonu, bir yandan "Prop' - Menen" traş öncesi losyonu ile yüzüne masaj yapıyor, bir yandan da, orta halli fakat stil döşenmiş evin çok sayıda Japon dekoratif eşyası bulunan odasında dolaşarak konuşuyordu:

"— Git, M.B.K. ne dön, diyorlar. Oraya gidip te ne yapayım? İpin ucu benim elimde değil ki.. Benim bütün gailem Anayasaydı. Anayasanın M. B.K. nden çıkmasından sonra hemen çekildim. Yoksa çok daha önceden istifa edecektim."

Üç yıldızlı General yeni ziyaretçisinden müsaade istedi ve banyoya girdi. Kısa bir müddet sonra da elek-.trikli traş makinesinin iniltileri duyulmağa başladı. Eşi Ulviye Madanoğlu sokağa çıkmağa çok evvelden hazırdı, kendini bekliyordu. Kumandan, salona döndüğünde, kahverengi fresko elbisesini giymişti. Altında, göğsü mûtadı veçhile açık ve tek yeşil bandlı bej bir merserize "T-shirt" vardı. 47 69 82 numaralı telefon durmadan çalışıyor, fakat içi içine sığmıyan, uzun müddet bir yerde sabit oturup veya ayakta durup kalamıyan Madanoğlu, konuşmağa devam ediyordu:

"— Hayır, M.B.K. ne dönmem! Vazife verirlerse, emir kuluyum, Silahlı Kuvvetlere döneceğim. Yok vazife vermezlerse, tekaüd ederler, başka şey yapamazlar ya!"

Bir çocuktan daha şımarık Cancan orta masasının altına serilmiş, tecessüsle olup bitenleri seyrediyordu. Telâşla giyinmelerinden, çantaları hazırlamalarından, sahiplerinin gezmeğe gideceklerini kavramış, huy Buzlanmağa başlamıştı. Küçüklüğün-

denberi Madanoglularda yaşıyan Nerimanın, sabahleyin günlük alışverişe giderken Cancanı da geziye çıkarması gerekiyordu. Fakat şeytan Cancan, kendini bırakıp kaçacaklarını bildiğinden direniyor, Nerimana refakate yanaşmıyordu. Tasmasını tak tırmıyor, halıların üzerinde sürünüyor, âdeta ağlıyordu. Madanoğlu da sanki onunla konuşuyor, "Olmaz" diyor ve devam ediyordu:

"— Seni beraber götürmek 50 liraya patlıyor. Boyuna taksi parası veriyoruz."

Fakat inatçı Cancana laf anlatmak kaabil değildi. Neticede eşinin de tazyiki ile Madanoğlu merhamete geldi, rıza gösterdi. Cancan da alınacaktı.

Mert asker, saatler 9.25'i gösteriyordu ki, Vilâyetin Özel Kalem Müdürüne telefon etti. İstanbulun cerbezeli Vali ve Belediye Başkanı Refik Tulgaya bir iade-i ziyaret yapması lazımdı. Ancak General Tulga henüz makamına gelmemişti. Madanoğlunun, mikrotelefonu kaidesine bırakmasının üstünden beş dakika geçmişti ki, zil bütün şakraklığıyla tekrar çaldı. Tulga gelmişti ve Madanoğlunu bekliyordu. Özel Kalem Müdürü, derhal bir araba göndereceğini bildiriyordu.

Madanoğluların o günkü programı şöyleydi: Öğle yemeğini Cengelköyde bir ahbapta yiyeceklerdi. Akşam da Mühürdara, mert askerin dayısının kızına geçecekler ve orada yatıya kalacaklardı. Ertesi günün neler getireceği henüz meçhuldü Zaten Madanoğlu, İstanbuldaki birbuçuk ayını, Kilyos - Kumburgaz - Büyükada - Bayramoğlu dörtgeni içinde eşini koluna takıp, çoğu zaman da Cancanı eline alarak durmamacasına gezip tozmakla geçirmişti.

Yaklaşan son

Sönmeye yüz tutan milli sporumuzu kalkındırmak maksadıyla toplanan Güreş Şûrasına başkanlık için İstanbula gelen Devlet Bakanı ve M.B.K. üyesi Sıtkı mayın geçen haftanın başlarında, pazartesi ve salı günleri gazetecilere üstüste verdiği iki demeç, daha o sırada Madanoğlunu gene hadiseleri yaratan insanlarla ön safına itmişti. Ulay, sosyetik Tenis - Eskrim ve Dağcılık Klübünde verdiği demeçlerin ilkinde:

"— Madanoğlu M.B.K. nden izinlidir. Kendisine üç ay izin hakkı tanınmıştır. İzni bitince, elbette ki M. B.K. ne dönecektir" şeklinde konuşmuştu.

İkincisinde ise şöyle demişti:

"— Madanoğlu, akıl ve rütbesiyle mütemayiz bir arkadaşımızdır. Eğri bir yola gideceğini zannetmiyorum. İstifasında serbesttir... Üç aylık izni bitince, müddet uzatılmıyacaktır."

General Ulayın söyledikleri, İstanbuldaki iç politika muhabirlerini paçaları sıvayıp Madanoğlunun peşine takılmağa sevketmişti. Ne. var ki, kısa bir fasıladan sonra sükûtun altın olduğu felsefesine yeniden avdet eden Madanoğlunu konuşturmak mümkün olmamıştı. Nihayet iyi ve büyük kalbi, bütün gayretine rağmen, daha fazla mukavemet gösterebilmesine imkân vermemiş ve 'gazetecilerle, o çarşamba günü saat ll'de, Beşiktaş Vapur İskelesinde randevulaşmıştı. Kendisini Vilâyetin kapısıa kadar uğurlayan dirayetli Tulganın yanından ayrıldıktan sonra, aynı resmi plâkalı otomobille evine döndü ve eşiyle sabırsızlanan Cancanı alıp Beşiktaş Vapur İskelesine geldiği zaman, çilekeş iç politika muhabirlerini kendini bekler buldu. Beyanatı kısaydı ve yazılıydı. Davudi sesiyle okudu:

"- Beni seven ve ayrılmamı istemiyen arkadaşlar, Genel . Kurmay Başkanlığının gönderdiği izin vesikasızdaki üç aylık müddet bittikten' sonra dönmemi istiyorlar. Ben ise istifa etmiş bulunuyorum. Subaylığın kitle şuuru, eğer bırakıyorsam, bıraktığım boşluğu çok daha iyi dolduracaktır."

Muğlâk ve muhtelif şekillerde yorumlanabilecek beyanat, gazetecileri tatmin etmedi. Bir taraftan deklanşörler çalışır, flâşlar patlarken, öte yandan da iç politika muhabirleri, Madanoğlunu sual yağmuruna tutuyorlardı. Ne demek istemişti? Fakat Madanoğlu bir Şfenks kesilmiş, ağzından lâf çıkmaz hale gelmişti. Bir ara ağzından "Biz ihtilali Senatör olmak için yapmadık" sözünü kaçırdı. Ancak, hemen arkasından, ısrarla bunun yazılmamasını rica etti. Ne var ki bazı işgüzar gazeteler, üstelik temsilcileri Beşiktaş Vapur İskelesinde . de bulunmıyanlar, altı kelimelik cümleyi hem de birinci sayfalarının en muteber yerlerinde, başlıklarında yayınlayınca, Ma - danoğlu ilk defa olarak küplere bindi ve telefonda arayıp, Taninin, aile yakım iç politika muhabirine hiddetini İfade etti. Verilen erkek sözü bu muydu? Bir daha hiçbir gazeteciyle asla konuşmıyacaktı! Ama olan olmuş, kırılan kırılmıştı.

Perşembe günü gelen bir başka haber, Madanoğlunu büsbütün ön plâna itti ve gazeteciler tekrar peşine takıldılar. M.B.K. İrtibat Bürosunun Anadolu Ajansına verdiği tebliğde, Madanoğlunun istifasının kabul edildiği bildiriliyordu. Halbuki şimdi, üzerinde sâdece bir karacı Korgenerallik sıfatı kalan Madanoğlu, gazetecilere olan kızgınlığından ötürü büsbütün sükûta gömülmüştü. Yalnız bir gazeteciye, gene sosyal gazetenin, aile yakım iç politika muhabirine, o da karısı vasıtasıyla telefonla kısa bir demeç verdi.

"— Benim istediğim şey olmuş, bitmiştir. Bu mesele üzerinde durmağa lüzum yoktur. Artık gazetecilerle konuşacak bir şeyim kalmadı."

Son bağ

54 yaşındaki Madanoğlunun sâdece, bu satırlar yazıldığı sırada Silâhlı Kuvvetlerle münasebeti kalmaktadır. İhtilâlin bu ileri gelen simasının gerçek durumunu tam manasıyla kavrıyabilmek için hayli gerilere gitmek lâzımdır.

Madanoğlu, M.B.K. Başkanı Korgeneral Cemal Gürsele yazılı istifasını sunduğu zaman, şöyle bir teklif te yapmıştı ve bu müsbet karşılanmıştı: M.B.K. nde kalanları müşkül durumda bırakmamak için, istifasını açıklamayacaktı. Onlar da açıklamasınlar ve efkârı umumiyenin zihni bulanmasındı. "Peki, Madanoğlu M. B.K. toplantılarına neden katılmıyor?" sualini karşılıyabilmek için de iki formül ileri sürmüş, ya izinli veya istirahatli sayılmasını istemişti. Fakat Ahmet Yıldızın, gazetecilerin kulaklarına Madanoğlunun istifasını fısıldaması işleri karıştırmış, altüst etmişti. Böyle bir durum karşısında Madanoğlu, Genel Kurmay Başkanlığına bir dilekçeyle başvurarak izin

Madanoğlu yemin ediyor

Ahde sadakat

istemiş ve bir gün önce yola çıkan eşinin ardından İstanbulun yolunu tutmuştu. Ancak, hatırına gelmediğinden, Ankara Merkez ve Örfi İdare Kumandanlığından da çekildiğini bildiren bir vesikayı Kara Kuvvetleri Kumandanlığına vermemişti. Genel Kurmay Başkanlığı, terden tozdan geçen yıl da kullanamadığınım nazarı itibara alarak Madanoğluna 15 Haziranda başlamak üzere iki senelik isin tutarı üç aylık izin kâğıdını sonradan İstanbuldaki adresine sevketmişti. Ayrıca, arzu ettiği takdirde kullanıp İstirahat alabilmesi için, bir de "hastahaneye sevk" belgesi yollamıştı.

Demokratik rejimin bir hararetli taraftan olduğunda zerrece şüphe bulunmayan Madanoğlunun, M.B.K. ne avdeti için sayısız teşebbüsler yapılmıştır. En başta, ihtilâlin 1 numaralı adamı ve Madanoğlunun, aralarında bir katre olsun ihtilaf bulunmadığını müteaddit defalar açıkladığı Gürsel, iki defa yüzyüze, başka yollardan da birçok sefer, tek sözlü Generali iknaa çalışmıştır. Ayrıca, sırasıyla Suphi Karaman, Muzaffer Yurdakuler, Sezai Okan ve nihayet M.B.K. ndeki en yakın arkadaşı Osman Köksal, bitirdiğimiz haftanın baslarında, salı gecesi, evinde ziyaret ederek Madanoğlunu Ankaraya götürmek için iknaa gayret sarfetmişlerdir. Fakat bir türlü bükülmeyen yakışıklı Korgeneralin cevabı devamlı şekilde, kategorik bir "Hayır" olmuştur.

Madanoğlunun uzlaşmaya yanaşmıyan ve tâviz vermiyen tutumu, bilhassa bazı beyanları, M.B.K. içinde ekseriyeti teşkil eden muhalifleriyle arasındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiş ve netice olarak, zecri tedbirler alınması lâzımesini ortaya çıkarmıştır. İstifasının kabulü suretiyle, Madanoğ'u meselesinin artık kapatılması gerektiği düşünülmüştür, İdaresi zor bir adam olan Madanoğlunun bazı şartlardan bahsetmesi, muhaliflerini en fazla sinirlendiren faktör olmuştur. Demokratik bir zihniyetle çalışan M.B.K. nde şartlardan bahsedilemiyeceği. ancak tekliflerin oraya getirilebileceği söylenmiştir. "Teklif, ekseriyetin reyini toplarsa karar haline gelir ve tatbike konulur, aksi halde unutulur, gider."

Gene muhalifleri, Madanoğlunu, Yassıada sanıklarından ölüm cezasına çarptırılacakların durumuyla İlgili görüşünü açıklamakla itham etmektedirler. Madanoğlu bir özel sohbette, arkadaşlarına şöyle demiştir:

"— İdamlar hakkındaki fikrimi açıkladığım için bana çatıyorlar, Peki, Sami Küçük ve diğerleri, mesele M.B.K. nde müzakere edilip bir karara varılmadan, nasıl 'asacağız, keseceğiz' **diye** konuşabiliyorlar?"

Sıtkı Ulay

Demeçci

Aslında, Madanoğlu nüfuz konusundaki görüşünü açıklamamaştır. Böyle bir İntiba, demeçlerinin ruhundan hasıl olmuş ve yabancı basının iddialarıyla da pekleşmiştir.

Osman Köksal
Vefa

Madanoğlunun, bugünlerde tekaüt edilmesi beklenmektedir. Tekaüt de edilse. İhtilalin bu genç kumandanı senatörlük hakkına sahip bulunmaktadır. Zira Anayasa, M.BK. nin 23 üyesine bu payeyi ömür boyunca vermektedir. Taba, bunun kabulü veya reddi her bir üyenin şahsi takdirine, arzusuna bağlıdır. Bu bakımdan, Madanoğlunun o görevi gecen hâdiselerden sonra kabul etmesi müşkül,' hattâ tamamile gayrımuhtemeldîr. Zaten Korgeneral, AKİS'in o zaman bildirdiği gibi, bundan aylarca evvel kendisiyle görüşen bir Amerikalı gazeteciye tek arzusunun iktidarın normal sivil idareye devrinden sonra köşesine çekilip oturmak olduğunu bildirmiş, senatörlüğü kabul etmeyeceğini söylemiştir.

İstanbulda İhtilâlciler

Bitirdiğimiz hafta, Madanoğlu hâdisesi bu gelişme ile son safhasına erişirken sıcakların birdenbire bastırmasıyla, M.B.K. üyelerinden başlarını kaşımağa fırsat bulanlar, Ankarayı terkedip İstanbulun yolunu tuttular ve soluğu serin ve mavi denizde aldılar, İlk olarak gelen Sezai Okan, Floryada. Gürselin ikametine tahsis olunan Belediye Başkanlığı Dinlenme Evinin arkasındaki üç lojmanın 2 numaralısına yerleşti. Daha sonra gelen Ahmet Yıldız da 3 numaralısını işgal etti. Muzaffer Yurdakuler ise, *2* numaralıda esasen üç haftadanberi oturmaktaydı. En son gelen Osman Köksal, hiç denize girmedi ve Harbiyedeki Orduevinde kalmayı tercih etti. Yurdakuler, Yıldız ve Okan, denize daha ziyade şimdi hiç kullanılmıyan Floryadaki, Cumhurbaşkanlığı Köşkünden girdiler.

İstanbuldan en son ayrılanlar. Köksal ve Okan oldu. Dinlenme talilerini yanda kesen sebep, Kurucu Meclisin, genel seçimlerin gününü tesbit ettiği tarihî celsesi oldu. İstanbula gelip te Madanoğlunu ziyaret etmiyen veya görüşmeyen iki M.B.K üyesi, Ulay ile Yıldız oldu. Köksal İle Okan, Yeşilköy Askeri Hava Alanından kendilerini Ankaraya götürecek Türk Hava Kuvvetlerinin çift motoru özel Dakota nakliye uçağına binneden önce gazetecilere, Madanoğlunun istifasının en geç bir hafta içinle kabul edileceğini söylemişlerdi. Fakat iç politika muhabirleri Yeşilköy Askeri Hava Alanından gazete darehanelerine döndüklerinde, Madanoğlunun istifasının kabul edilmiş olduğunu, M.B.K. İrtibat Bürosunun tebliğinden öğrendiler.

Ordu

Başkanın vekili

Geride bıraktığımız haftanın ortalarında bir gün, resmî elbiselerinin içinde sırılsıklam terleyen dört General, Genel Kurmay Başkanlığının meşhur mermer aslanlı kapısından çıktılar. Önde yürüyen uzun boylu, topluca, gözlüklüydü. Dört yıldızlı Generalin yanında, resmî elbisesinin renginden havacı olduğu anlaşılan bir başka General bulunuyordu. Dinç adımlarla merdivenleri inerken konuşuyorlardı. Diğer iki General, arkalarından gelmekteydi.

Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay ile Hava Kuvvetleri Komutam Korgeneral İrfan Tansel beraberce, kendilerini bekleyen makam arabasına bindiler. Onları Ankara Komutam Ali Keskiner ve Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Önür takip etti. Siyah otomobil sıcaktan vıcık vıcık olmuş asfaltın üzerinde Etimesgut Bava Alanına doğru hareket ettiğinde saatler 12.15'i gösteriyordu ve günlerden çarşambaydı.

General Sunay ve beraberindekileri Atinaya götürecek ÇBK 59, hava alanında harekete hazır bekliyordu. Kısa bir vedalaşmadan sonra Tansel ve Keskiner, pervaneleri çalışmağa başlıyan uçağı askerce selâmlayıp geri döndüler. Sunay ve Önür Atinaya müteveccihen yola çıktılar.

Genel Kurmay Başkanının bu seyahati NATO camiası içindeki iki dost memleketin -Türkiye ve Yunanistan- müşterek savunmasıyla ilgilidir. Atinada toplanacak olan kurmaylar üç gün bu meseleyi inceliyeceklerdir. İzmir NATO üssü Komutanı Genaral Storke de Atina yolcuları arasındadır.

Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunaya bir kaç günlük yokluğu sırasında Hava Kuvvetleri Komutam General İrfan Tansel vekâlet etti. Adı bir süre önceki hâdiseler dolayısıyla meşhur olan kır saçlı dinç General, Kurmay Başkanını uğurlar uğurlamaz görevi başına döndü ve Sunayın talimatıyla işi yürütmege başladı. **Bu görev gerçi kısa sürecekti ama, ne olursa olsun General Tansel herşeyden evvel askerdi ve son derece titizdi. Böylece, bir kaç günüuk de olsa, Genel Kurmay Başkanlığında tarz olarak değişen bir şey olmadı.**

İrfan Tansel - Cevdet Sunay
İki kafadar

C.H.P.

Bir nasihat, bin musibetten...

Bu haftanın sonlarında bir akşam, Bostancı istasyonuna C.H.P. lideri İsmet İnönüyü uğurlamak için gidenler Genel Başkanı göremediler. Uğurlayıcılar evvela, İnönünün trene Haydarpaşadan, bindiği zehabına kapıldılar ve hiç olmazsa katarın kısa duruşu esnasında İnönüyü selâmlamak için bekleştiler. Katar, istasyona bir kaç yüz metre kala öttürmeğe başladığı düdüğünü çala çala geldi, fakat C.H.P. lideri gene görünmedi. Bir sabah sonra, Ankara istasyonunda da İnönünün karşılayıcıları vardı. Onlar da İnönüye rastlamadılar ve bir istasyon evvel İndiğini sandılar. Aslında, İnönü başkente dönmekten vazgeçmiş ve İstanbulda, Maltepede damadıyla kızının, hemen oğluyla gelininin evi yanında oturdukları evdeki ikametini uzatmıştı. Eylül ayının 24. günü 78 yaşına basacak olan Genel Başkan, uzun bir süredir ilk defa, huzur içinde bir kaç günlük tatil geçiriyor ve oğlunun iki oğlan, kızının iki kız evlâdı, .yâni dört torunu arasında denizin tadım çıkarıyordu'.

Ama İnönü, yarım asrı aşan alışkanlıklarını bitirdiğimiz hafta içinde de yenemedi ve tatilde bulunduğu halde, zihnini çalıştırmaktan kendini alamadı. Bunun ilk neticesi, geride kalan haftanın ortasında Maltepede, Ömer İnönünün ferah evinin terasında yapılan basın toplantısı oldu. C.H. P. Genel Başkanı, bütün memlekette derin bir nefes alınmasına yol açan toplantısının ve sözlerinin hemen akabinde yeni bir konu üzerinde' "imal-i fikr" etmeye başladı.

C.H.P. Genel Başkanının beklenen basın toplantısının bir sabah saat 10'da yapılacağını öğrenen gazeteciler o gün erken erken yola döküldüler ve İnönünün ne derece muntazam olduğunu bildiklerinden o dakikada Marmara sahilleririnde arz-ı endam ettiler, İnönü traş olmuş, giyinmiş -kravatlıydı-, kahvaltısını etmişti. Daha önce, Filistinden gelen Şahap Gürleri kabul etmiş, arkadan partisinin İstanbul İl Başkanı Ali Sohtorikle görüşmüştü. Genel Başkan, kaldığı evle basın toplantısını yapacağı evin arasındaki küçük tarlayı neşeli bir şekilde geçerken basın mensuplarıyla karşılaştı ve kendilerine:

"— Oo! Erkencisiniz" diye takıldı.

Hakikaten, saat daha 10 olmamıştı ve İnönünün, söylediği dakikadan önce -ne de sonra- toplantıya başlamayacağını bilen muhabirler etrafı kolaçan etmekle meşguldüler. C E P . lideri* yanında Ali Sohtorik olduğu halde oğlunun evine gidip denize bakan bir odada basın toplantısının başlayacağı saati bekledi.

İnönü, demecini, üzerinde C.H.P. Genel Başkanlığı ibaresi bulunan orta boy kâğıtlar Üzerine hazırlamış, daktilo ile yazdırtmıştı. Metin, dörtbuçuk sayfa tutuyordu. Genel Başkanın niyeti bunu, muhabirlere bizzat

okuyarak yazdırtmaktı. Nitekim, öyle yaptı. Saat tam 10'da açılan toplantıda İnönü, hazırlanan masanın başına geçerek yazılı demecini okudu.

Demeç okunurken, terası derin bir sessizlik kaplamıştı. Muhabirler bir taraftan yazıyorlar diğer taraftan ise yazdıklarının mânası üzerinde duruyorlardı. Bir gün sonra, bağlıkların en şıkını, C.H.P. nin 1 numaralı aleyhtarı olan ve eski Zaferle Havadisin metodlarını günü geçmiş olarak kullanan Son Havadis buldu. Son Havadise göre İnönü, partisinden hiç bahsetmemişti! Bir parti Genel Başkanının, hem de propaganda— faaliyetinin böylesine kızıştığı bir sırada Millet Lideri tonuyla konuşması ve partisinden bahsetmeye tenezzül etmemesi, bizzat kuyrukçu gazetenin okuyucuları **üzerinde** bile hayranlık uyandırdı ve silâhın geri tepmesine **yol** açtı.

Bir triloji

İnönü o gün, "İç Politikada Huzur" meselesi üzerinde **konuştu.** Söyledikleri, ancak basit tartışmaların ü--erine çıkabilecek olgunluğa sahip bir devlet adamının sözleriydi. İktidarın 1 numaralı adayı olan partinin Genel Başkanı, üstü pek az kapalı şekilde, partisi iktidara geçtiğinde takip edilecek siyaset üzerinde durdu. İnönü son derece açık konuştu. Beşer bahsinde fazla hayale kapılmadı-.ğını ve bir elmanın yarısının öteki yarısından farklı bulunmadığını belirtti. Uzun bir süre kapalı tutulan hayat yeniden açıldığında, bir takım taşkınlıklar, hatta şirretlikler mutlaka belirecekti. İnönü; bunlara karşı ilâcın Demokrasi rejimi içinde bulunduğunu hatırlattı ve herkese sükunet tavsiye etti. Konuşma öylesine müsbet karşılandı ki iki gün sonraki Kudret, İnönüden "Sayın İnönü" diye bahsedip sözlerine hak veriyordu. Ama bu, aynı gazetenin kuyruklar idaresinde bulunan kısmı içinde bir *gün* önce yayınlanan ve en ufak aslı olmayan bir haberin hazırlanışındaki kötü niyetin C.H.P. liler üzerin' deki fena intibaını silemedi.

İnönü İstanbuldaki basın toplantısında konuşuyor
Parti Lideri sustu Devlet Adamı konuştu

Basın toplantısı günü, bir ressam İnönü ile Churchill'i bir arada gösteren bir tabloyu getirip imzalatmıştı. Tablo, öyle son derece başarı kazanmış bir eser değildi, İnönü, kendi resminin altını imzalarken takılmıştı:

"— Bunun ben olduğum anlaşılsın diye imzalatıyorsun, değil mi?"

Hâdisenin ertesi günü, Kudrette yayınlanan habere göre İnönü "Churchill'e benziyorum, değil mi?" diye sormuştu. Hiç bir aslı bulunmayan bu uyduruk, bilhassa o gün Maltepeye gelmiş olan basın mensuplarını üzdü. İnönü ise haberi gördüğünde, Basın Hürriyetinin bu tuhaf anlayışı karşısında dudaklarını büzmekle iktifa etti. Ama, yapılacak daha önemli işleri vardı, o yüzden fazla aldırmadı..

C. H. P. Genel Başkanı, ilk basın toplantısının bittiği an ikinci basın toplantısının konusu üzerinde çalışmaya başladı. Demecinin sonunda, bu yakınlarda gazetecilerle sık sık görüşeceğini ve çeşitli konularda onları aydınlatacağını bildiriyordu. Hatta, bu konulardan bazılarını saydı da İktisadi meseleler, sosyal meseleler, partiiçi meseleler.

İnönü, başkente dönmesini bir kaç gün geciktirerek iktisat hayatımızın bir C. H. P. iktidarı sandık başlarında tecelli ettiği takdirde nasıl manzara arzedeceği konusu üzerine bilinen ciddiyetiyle eğildi. Basın toplantılarının ikincisinin, iktisadi meselelere ayrılacağı anlaşılıyordu. Tıpkı birincisinde olduğu gibi İnönü, ikinci basın toplantısında iktisadi meselelerin çözümü üzerindeki görüşlerini açıklayacak ve durumu nasıl gördüğünü anlatacaktır. İktisadi hayatın içinde bulunanlar halen bir kararsızlığa kendilerini kaptırmış olduklarından ve zaten piyasa da, en ziyade İstikrar noksanı yüzünden kapalı halini muhafaza ettiğinden İnönünün ikinci demecinin de bir ışık mahiyeti taşıyacağı şüphesizdir.

C. H. P. içinde, Türkiye gibi az gelişmiş bir memleketin takip etmesi gereken iktisadi politika konusun-

da fikirler yavaş yavaş kristalleştiğinden İnönünün demeci cesur bir davranış için işaret yerine geçecek ve Kurultayın fikri çalışmalarına istikamet verecektir, C. H. P. nin, yarınki İktisat politikası için bol ve yerinde yatırım düşündüğü, paranın piyasada süratle dönmesinin tekrar sağlanmasını şiddetle arzuladığı bilinmektedir, İnönü, bunun aşık teminatını verecektir.

Böylece, bitirdiğimiz hafta İçinde C. H. P. nin seçimler yolundaki iki başlı faaliyeti yeni bir hız aldı. Kampanya sırasında Genel Başkanın, itinayla hazırlanmış demeçlerle müstakbel C. H. P. politikasının felsefesini vatandaşlara anlatacağı, politikacı ekiplerinin ise yurdu tarayarak bu prensipleri daha geniş şekilde işleyecekleri anlaşılmaktadır. Büyük Partinin, küçük partilerin aksine, kendini sen-ben çekişmelerinden kurtararak memleketin ciddi meseleleri üzerine eğilmesi, prenstijini bir anda tekrar yükseltti.

Paşanın, çizmelerini yeniden ayağına geçirmiş olduğu farkediliyordu.

Demokrasi

Yarıda kalan oyun

Adam, beyaz file gömleğinin cebinden ikiye katlanmış beyaz bir kağıt çıkardı, aceleyle açtıktan sonra, arap harfleriyle karalanmış yazıyı okumaya koyuldu;

"— Y.T.P. ile birleşme konusunda bazı gazetelerde çıkan ve aslı astarı olmadığı halde şahsıma yöneltilen haksız ve yersiz ithamları sureti katiyede reddederim...."

Yası bir hayli uzundu. Y.T.P. ile A.P. nin neden birlesemiyeceğini anlatıyor ve A.P. nin bu birleşmeme işinde ne kadar masum olduğunu belirtiyordu!

Hadise, geride kalan haftanın ortalarında bir gün, A.P. nin Necatibey caddesindeki meşhur Genel Merkezinde cereyan ediyordu. Beyaz file gömlekli adam, A.P. nin sportmen EMİNSU'cu Genel Sekreteri Şinasi Osmaydı. Osma, bazı gazetelerde şahsına yöneltilen ithamlara pek sinirlenmişe benziyordu. Sözlerine devam etti:

"— Bana bu konuda soru soran lara bunu okuyacağım. Başka söyliyecek bir şeyim yok.."

Arap harfleriyle yazılı kağıdı İtinayla İkiye katladı ve muska misali, file gömleğinin cebine yerleştirdi.

Osmayı bu derece sinirlendiren ithamlar, haftanın ortasında A.P. ile *Y.T.P* nin birleşemiyecegi -A.P. lilerce, hukuken- kesinleştikten sonra başlamıştı. Koyu kırmızı renk meraklısı A.P. nin Genel İdare Kurulunda beliren üç grup. İki yeni parti-

Debreli Hasanlar

Vedat Dicleli

Hikâyenin Bulgaristanda geçtiği rivayet olunur. Bir seçim kamıpanyasının arefesinde, köye giden politikacı gökteki aydan gayrı hatırına ne geliyorsa vaadediyor, sayıp döküyormuş: Yol, su mektep, hastanene, köprü.. Sıra köprüye geldiğinde, köylüler itiraz etmişler: Deremiz yok ki, köprü yapacaksınız! Yaman politikacı, ağzı köpükler İçinde haykırmış; Dere de yapacağız!

Maltepede gazeteciler İnönüyü yakaladıklarında, Vedat Diclelinin "C.H.P. İktidara gelirse arazi vergisini kaldıracaktır" sözünün mânasını sordular. Sözün biç bir mânası bulunmadığından. Partinin mesul adamı modern Debreli Hasanlara, acı bir ihtarda bulunma lüzumunu hissetti. "Benim arkadaşlarımdan her biri, bir meselede mütehassıstır!" diye. istihza etti, Anlaşılıyordu ki, Vedat Dicleli arkadaş da bu çeşit edebiyatta mütehassıstı, İnönü sonra, daha ciddi, bunun C,H.P. yi asla ilzam etmediğini söyledi ve vergi indirip bindirmelerinde karakuşi hükümlere iltifat olunmayacağını, mali işlerin bir hesaba kitaba dayandığım, bir ciddi tetkikat yapılmadan C.H.P, adına taahhütte bulunulmayacağım hatırlattı, Gerçi mütehassıs Vedat Dicleli arkadaş bir gün sonra, sözlerinin partiyi ilzam etmeyeceğini ve kendi şahsi fikri olduğunu belirtti ama bu. C.H.P, nin İktidar Ekibini teşkil edecek kadro seçilirken eskiye nazaran çok daha dikkatli davranılması lüzumunu herkese hatırlattı ve İnönünün üstü kapalı zılgıtı Kurultay delegeleri için ikaz mahiyeti taşıdı.

Gerçekten, C.H.P. politikacıları son on yıllık - muhalefet devrinde pek çok imtihandan geçmişler ve çeşitli notlar almışlardır. Bu devir, bazı isimlerin ne kof şeyler olduklarını, bazı şahsiyetlerin ise nasıl dayanıksız bulunduklarını herkese ispat etmiştir. Öyleleri çıkmıştır ki," kendilerinden neler beklenirken salimlerle ideal - arkadaşlığı kurmuşlar, hatta bunu politika felsefesi diye partilerine yutturmaya çalışmışlardır. Kimisi, bir iktidar mensubunun kısacık boyunun gölgesi altında işler çevirmiş, eski sıfatlarının sağladığı manevi kazançları bezirgan tacirlerle ortaklıklar kurma sayesinde maddi kazanç haline getirmiş ve gül gibi geçinip gitmiştir. Bir diğer kısım, omuzu üstünde kafa diye bir çift bacak taşıdığını göstermiş, Allahın devlet adamı vasfı diye kendisine karşı kendisi derecesinde hasis davrandığını ortaya sermiştir.

Ama on yıllık muhalefet devri, başka kir şey daha, göstermiş, bir takım kimseleri her imtihandan geçmiş karakterli devlet adamları olarak birinci plâna çıkarmıştı?. Onların yanında, yeni gelen CH,P. safları içinde pırıl pırıl simalar kendilerini şahsi başarılar ve meziyetleriyle belli etmişler, tanıtmışlar, partinin istikbal için ümit kremasını teşkil etmişlerdir.

Şimdi, İktidarın arefesindeki son Kurultayda delegeleri bir hayati mesele beklemektedir; Oylarıyla ifada edecekleri kıymet hükümlerinde yanılmamak! Unutulmaması gereken husus, milletin gözünü dikmiş, Kurultaydan çıkacak İktidar Ekibini gözlediği gerçeğidir. Kurultay "Gene mi bunlar!" dedirtirse, C.H.P. nin seçimlerdeki şansı mutlaka bir belirli nisbette zedelenecek, boş davulların kof sesleri kulaklarda pek kötü aksi sedalar yapacaktır,

Bu da, C.H.P. teşkilâtını bekleyen Çetin imtihandır,

nin birleşmesi meselesinde ayrı ayrı fikre sahipti. Birleşme hikâyesi, alt kademelerin bir zorlaması -daha doğrusu, maksatlı bazı kimselerin tertibi- neticesi ortaya çıkıp teşkilâta maledildiğinden, Genel İdare Kurulu hadise üzerine eğilmek zorunda kalmıştı.

İzmirden alelacele gelen Başkan Ragıp Gümüşpala başkanlığında A. P. Genel Merkezinde yapılan toplantıda gruplar, eski D.P. liler, Köylü Partisi mensupları ve EMİNSU'cular olarak ortaya çıktı.

EMİNSU'cular kendilerinden "emin" görünüyorlar ve tek başlarına AP. yi ayakta tutacak kudrete sahip olduklarını iddia ediyorlardı. Binlerle insan arkalarındaydı. Bu bakımdan sâdece bir tabelâdan ibaret olan Y.T.P. ile birleşip, sahip oldukları kudreti paylaşmaya niyetleri yoktu. Eski DP. lilerin fikri, teşkilatı oyalamaktı. EMİNSU'culara nazaran ne de olsa daha tecrübeli politikacı olan bu grup, temsil ettikleri zihniyetin metodlarını kullanmayı daha uygun buluyorlardı. Köylü Partisi mensuplarına gelince, onlar birleşmeyi destekliyorlardı.

A.P. Genel İdare Kurulu, hu fikir ayrılığının yarattığı ortam üzerinde müzakerelere girişti. Sonuç, eski DP. lilerle EMİNSU'cuların fikirlerinin meczedilmesi oldu. Teşkilâtı-daha doğrusu bu meseleyi ortaya atan belirli kişileri-idare etmek kolaydı. Yetimler Partisini de kaderiyle haş--aşa bırakmak doğru olacaktı. A.P. Çocuk Esirgeme Kurumu değildi ya... Köylü Partisinden olanlara gelince, hu "turistik parti" mensupları her zamanki gibi bünyesine katıldıkları ana parti mensuplarının isteklerine boyun eğmeyi bildiler, seslerini çıkarmadılar.

Nitekim haftanın ortasında yayınlanan bildiride, iki partinin birleşmesinin hukuken imkânsızlığı ortaya atılıyordu. Birleşme olamazdı. Ancak ve ancak A.P. liler, Y.TP. nin kendilerine iltihakını kabul edebilirlerdi.

Düşman kardeşler

Aslında hikâyenin esası bambaşka şeylere dayanmatadır. Bu iki gecekondu partinin hukuken birleşmemesi bir tarafa, fiilen birleşmesi de imkânsızdır. Bunun için AP. ve Y.T. P. teşkilâtlarının kurucularına şöyle bir göz atmak meseleyi çözmeğe kâfi gelecektir. Her iki parti, D. P. nin hiziplerini paylaşmaktadırlar. D. P. nin İhtilâle takaddüm eden günlerdeki hali malûmdur. Parti içindeki hizipleri öylesine birbirlerine girmişlerdi ki, nerdeyse kanlı bıçaklı olacardı. İşte bu hiziplerin adamları İki yeni partiye taksim olmuşlardır. İki partinin Ankara İl teşkilâtında çalışanların isimleri herşeyi ayan beyan ortaya koymaktadır. Bir tarafta Orhan Eren ve grubu yer almıştır. Eren ailesinin büyüğü Ramiz Eren-eski Ankara D.P. milletvekillerindendir-, Y.T.P. il idare kurulundadır. Çevresindekiler, zamanın "Eren Grubu"na dahil kimselerdir. A.P. ye gelince, D.P. devrinin Erenlere karşı olan hizbi, beş aşağı beş yukarı, A?. İl teşkilâtına çöreklenmiştir. Saflarında Eren grubunun koyu düşmanı, dürüst Âdil Ünlü vardır.

Aynı hikâye, A.P. nin pek kuvvetli olduğunu bağıra bağıra söylediği Adana ilinde de mevcuttur. Ali Bozdoğanlar, Zait Akdağlar, Sakıp Ünerler A.P. kurucuları arasındadırlar. Diğer hizbin adamlarına gelince, onlar ya politikayı terketmişler veya Y.T.P. ye kapılanmışlardır. İl teşkilâtlarında görülen bu tipik olay, kademe küçüldükçe daha fazla kendini' göstermektedir.

İşte bu sebepledir ki iki partinin birleşmesi zaten imkânsız bulunuyordu. Bir de buna EMİNSU'cularn taktıkları pembe gözlükler katılınca, A.P. için birleşme İhtimalleri ortadan kalktı!

Nitekim, A.P. nin sportif konularda kendini otorite kabul eden Genel Sekreteri EMİNSU'cu Albay Şinasi Osma, birleşme konusunda kendisine sual soranlara:

"— Artık Türk milletine malolmuş bulunan A.P. nin bir başka partiyle meczine hiç kimsenin gönlü razı olmaz" diyordu.

Meseleyi böylece kapayan A.P. ileri gelenleri üçer kişilik gruplar halinde memleketin üç bölgesine dağıldılar. Necmi Ökten, Nurettin Bulak, Mehmet Başaran Karadeniz ve Doğu Merinde, Nuri Beşer, Mehmet Turgut, Nihat Su Ege ve Marmara bölgesi illerinden bir kısmında, İhsan Önal, Kâmil Tekerek ile Ali Bozdoğanoğlu da Güney illerinde tetkik gezisine çıktılar.

Mangal Tahtası

Şemseddin Samininkinden Türk Dil Kurumununkine kadar, bütün lûgatlerdeki karşılığı ile "Ahbap, birleşmek istiyorsan kendini fesheder, gelirsin" cümlesinin mânası tek" tir.

Hani, Allahları var! A. P. liler, bizim politika yetimlerine, izdivaç lâfının basından beri hep bunu söylediler.

Bu cümlenin, Y. T. P. lügatindeki mânasını mı merak ettiniz t İşte, dehşetengiz başyazarın dil yutturacak açıklaması: "(A. P. liler) uzun zamandanberi bizimle temas etmekte ve bize iltihak etme yolları aramaktaydılar!"

Hey yarabbi! Hani, adam demiş: Kendi muhtac himmet bir dede...

Arbede

İki yeni partinin başından geçen bu eğlenceli vodvilin ikinci perdesi gezide olan liderler arasındaki salvoyla başladı. Evvelâ Alican Erzincanda A.P. ile ilgili bir konuşma yaptı. lider A.P. yi fena hırpalıyordu! Beyanat basına aksedince, bu-defa A.P. hücuma geçti. Haftanın içinde karşılıklı atışmalar öyle bir duruma girdi ki, millet kasıklarını tuta tuta gülmekten kendini alamadı. A. P. lilere göre, Y.T.P. nin bütün teşkilâtı, harıl harıl A.P. ye akıyordu! Ortada bir tek Y.T.P. teşkilâtı kalmamıştı! Y.T.P. lilere göre ise, A.P. teşkilâtı doğru yolu görmüştü! Teşkilât durmamacasına kaynıyor ve sel misali Y.T.P. saflarına karışıyordu! Haftanın sonuna doğru taraftar arasında mekik dokuyanlar, V.C. iltihaklarını gölgede bırakacak derecedeydi. Mangalda kül bırakmıyan iltihak haberleri gözönüne alınıp şöyle bir hesap yapılacak olsa, 1960 nüfus sayımındaki rakama yakın bir rakam elde etmek işten bile değildi!

Haftanın ortasında, EMİNSU"-culan gölgede bu akacak kadar kendilerinden emin başka adamlar göze çarptı. Y.T.P. Genel Merkezinde oturaklı kahvelerini içen bu politikacılar bir zaman sonra Parti Merkezinde çalışmayı da fazla görüp, politikayı dost sohbetlerinde yürütmeğe başladılar. Ama Genel Merkez gene de yalnız kalmadı. İki devamlı vazifeli -biri emekli "General Ekrem Şeref Dura, diğeri, ise odacı Veysel efendidir- her gün Genel Merkeze geldiler ve vazifelerinin başında bulundular. Emekli General belli ki isini pek seviyordu. Gelen gazetecileri karşılıyor, günlük işlerin peşinde kopuyor, bu arada sık sık karşısındaki Türkiye haritasına bakıyordu. Haritada, Y.T.P. nin teşkilâtım tamamladığı iller işaretliydi. Emekli General bu işaretleri süzüp içini çekiyor, sonra gazetelere göz atıyor, gazetelerde diğer iki partinin -C.K.M.P. ve A. P.- Y.T.P. ile ilgili beyanlarım görünce, küplere biniyordu. Hele Bölükbaşının sözleri Generali çileden

Tek Tedbir..

Yıllar yılı, Türkiyede gerçek bir Basın Hürriyeti isteyenler bir tek şey için çırpındılar: Doğru yazılabilsin, yalan yazılamasın! C. H. P. devrinde çırpındılar, D. P. devrinde çırpındılar. Her iki devirde de, bir kısa süre hariç, doğru yaralamadı, yalan yazılabildi. Bunların bir teki Basın Hürriyetini boğmaya kafi iken, ikisi, birden, iki başlı bir canavar gibi demokratik rejimlerin Dördüncü Kuvveti olan müesseseyi tesirsiz hale getirdiler.

Şimdi, önümüzde yeni bir hayat devresi açılıyor. Bir hayat devresi ki, bu Dördüncü Kuvvetin işlemesi, hukuk tabirile "sine çua non = olmazsa olmaz" şarttır. Bugün durum şudur: Doğru da yazılabiliyor, yalan da. Ama, bunlardan ikincisini bertaraf edemezsek ve bunu Basın Hürriyetinin esasını zedelemeksizin yapamazsak yarın doğruyu yazmak imkanı mutlaka elden kaçar. Zira, kurunun yanındaki yaşın yanmaktan kurtulduğu, görülmüş tabiat hadisesi değildir.

Lütfen, meşhur A. P. nin Londradan, bitirdiğimiz haftanın sonunda verdiği haberi okuyunuz:

— *Bir Sanayi Şirketi hakkında iftirada bulunmak suçu dolayısiyle Lıondon Daily Telegraph Gazetesi Yüksek Mahkeme tarafından 280.000 dolar (2.520.000.000 lira) tazminata mahkûm edilmiştir.*

Avukatlar, bu miktarın şimdiye kadar iftira suçundan dolayı hükmedilmiş en yüksek tazminat cezası olduğunu belirtmişlerdir.

Şirket, gazetenin vermiş olduğu bir haberde şirketin işlerinin *Londra emniyet şubesi sahtekârlık memurları tarafından tetkik edildiğini bildirmekle iftirada bulunduğunu ileri sürmüştür.*

Bütün Demokrasilerde yanlıştan, hakaretten, küfürden -zira, bunlar hep olabilir, bir kötü söz ağızdan kaçabilir, fazla hassas kimseler ağır tenkitleri hakaret sayabilirler- misillerle fazla bir cezayla iftiranın, şantajın, bile bile yalanın cezalandırılmasının sebebi açıktır. Bu, gerçek Basın Hürriyetini teminat altına alan tek tedbirdir. Yalan yazmanın astarı yüzünden pahalı olduğu anlaşıldığı gündür ki, doğruya yazmanın aleyhinde hiç kimse konuşamaz. Son derece süratli, son derece ağır para cezası: İşte, şantaja karşı ilaç!

Menderes niçin ispat hakkını tanıyamadı ? Niçin, yalanın yazılmasını demokratik yoldan önlemeye yanaşmadı ? Talan da ucuza yazılabilsindi ki, bugünkü kuyrukların Beyfendisi elinde bizzat yazdırttığı yazıların kupürleriyle kürsüye çıksın ve ustası olduğu mugalatayla, göz boyacılığıyla bu suiistimali Basın Hürriyetinin ta kendisi diye gösterip, doğrunun yazılmasına karşı baraj kursun!

Ama, kedi yavrusunun gözünü çoktan açmış olduğu ve ilerici basının, gerici basının bu oyununa yarınki iktidarı kaptırmamak için tetikte bulunduğu galiba sadece Beyfendinin kuyruklarının meçhulü!

Ankaradaki son dedikodular münasebetiyle :

Allah Allah.. Çocuğun kafası ile başa çıkamadılar da şimdi belinden aşağısı ile uğraşıyorlar

(Karikatür Mecmuasından)

Ekrem Alican - Ragıp Gümüşpala
Vuslat başka bahara kaldı!

çıkartmıştı. Bu hususta kendisine sual soran bir gazeteciye:

"— Şu Bölükbaşına da ne oluyor? Yeni partiler sabun köpüğü gibi sönecektir, demiş. Bu ne demektir beyim?. Böyle peşin ve âfâkî hüküm vermek ne ifade eder? Kendisinin partisi 1947'den beri kurulu. Gelsin bizimle mukayesesini yapsın bakalım, sonuç kimin aleyhine çıkar?" dedi.

Y.T.P. Genel Merkezinde bir faaliyet te, tüzüğün değiştirilmesiyle ilgiliydi. Genel Merkezin sakinleri harıl harıl bununla uğraşıyorlardı. Diğer partiler gibi tüzüklerinde Cumhuriyet Senatosuna yer vermiyen Y. T.P., yakında yapacağı Genel Kongresinde tüzüğünü değiştirecektir.

İyi yürekli Başkan

Y.T.P. ile A.P. arasındaki arbede devam ederken, haftanın ortasında bir ziyaret pek hoş esprilere yol açtı. O gün gazetelerin Ankara bürolarına gelen ve Muhafazakâr Parti antetini taşıyan bir haberde Başkan Gürselin Muhafazakâr Parti Genel Başkanı Yaşar Yurtöveni kabul edeceği haber veriliyordu. Açıkgöz bir müteahhid ve iş adamı olan Yurtövenin, Gürselle yapacağı sohbette neler konuşacağı cidden pek fazla merak çekti. Kabul saat 11'de yapıldı. Yurtöven Başbakanlıktan çıkıp, kapının önünde bekleyen gazetecilerin üstüne gelmesini bekledi. Basın kuşları oralı olmayınca, kendisi hamle etti. Sözlerine bakılırsa, Başkan Gürselle memleket meseleleri üzerinde fikir teatisinde bulunmuşlardı! Zi-

Ragıp Gümüşpala
bahara kaldı!

yaret basında yer almadı. Ana kulaktan kulağa duyulduğunda, duyanları manalı manalı güldürdü ve:

"— Şu Gürsel Paşa cidden pek iyi yürekli adam. Kimseyi kıramıyor" dedirtti.

C.K.M.P.

Hiddetli generaller

Kısa boylu, koyu renk elbiseli adam, sağ elinde tuttuğu piposunun küllerini mozaikle' kaplı döşemeye silkerken:

"— Eğer bir partiye girmem icabederse, gireceğim parti C.H.P. dir" dedi.

Sonra muhatabım süzdü ve ilâve etti:

"— Gene söyliyeyim, girebileceğim tek parti C.H.P. dir"

Karşısındaki genç gazeteci sual sormakta müteredditti fakat âni bir kararla suali yapıştırdı:

"— Peki, neden A.P. veya M .P.? değil de, C.H.P.?"

Kısa boylu, babayani tavırlı adam, piposundan derin iki nefes çekti ve başım iki taraf a sallıyarak:

"— Evvelden de söyledim, gene de söylerim. Bizim partilerimizde lider buhranı var. Daha açıkçası, lider yok! C.H.P. nin başında İnönü olduğu için, tek kabule şayan parti halini almış. Sizin anlıyacağmız, C.H.P. nin başında lider İnönü var, diğerlerinin başında başkan bilmem kim..." diye cevap verdi.

Fakat gazeteci bir türlü kısa boylu adamın peşini bırakmıyordu. Bir sual daha sordu:

"— Efendim, öyleyse şu irikrıym liderle aranızdaki karakediyi bir açıklayın da, mesele anlaşılsın."

Adamın cam sıkılmışa benziyordu. Cevap vermekle vermemek arasında bocaladı. Sonunda:

"— Bölükbaşı ile aramda fikir ihtilâfı var. Ben onun tipinde politikacı değilim. Hem, beni sıkıştırmayın, her şeyin sırası var. Hele bir hafta daha sabredin" dedi ve o sırada yanma gelen bir silâh arkadaşının koluna girdi.

Meraklı muhabir bir selâm çaktı ve yürüdü.

Hâdise, bitirdiğimiz haftanın sonlarında, cuma günü, yeni Meclis binasının arka salonunda, toplantı salonuna giriş kapısının hemen dibin-

de cereyan ediyordu. Hâdisenin **kahramanı** emekli General ve müstafi C.K.M.P. li Kenan Esengindi. Esengin geçen hafta içinde basına intikal eden bir istifa dolayısıyla birden su yüzüne çıktı ve varlığından pek çok kimseyi haberdar etti. Mesele esasen bir partilinin istifasından başka bir mahiyet taşımamaktaydı. Fakat, kuyruk avcılarının yaylım ateşi ve C.K.M.P. organlarının feryad-u figanı, nazarların ister istemez bu emekli General üzerine yönelmesine **yol** açtı. Üstelik, işin bir de irikıyım liderle ilgili olan tarafının bulunması, merakı daha da arttırdı. Haftanın ortalarında herkes, C.K.M.P. içinde dönen dolapların nelerden ibaret olduğunu açıklaması için Esengini tahrikle meşguldü. Fakat Esengin ne hikmetse, "daha zamanı var" süresi gerisinde esrarengiz olmakta devam etti.

Hikayenin püf noktası

Hadise, geride bıraktığımız hafta içinde bir gün, CK.M.P. Genel Merkezine yapılan **bir** ziyaretle başladı. Ziyaretçi, Temsilciler Meclisine C.K.M.P. kontenjanından giren Kenan Esengindi. Esengin doğruca Genel Başkan Bölükbaşının odasının sol tarafındaki salona geçti ve par**tili** arkadaşıyla sohbete daldı. Doğrusu istenirse Esenginin halinde bir gayntabiilik yoktu. Ne var ki, kızılca kıyamet öğleden sonra kopacaktı. **Zira** öğleden evvel **C.K.M.P.** li olan Kenan Esengin, öğleden sonra yaptığı V- basın toplantısında müstafi C.K.M.P. li. oluverdi. Hafta içinde, çarşamba günü yeni Meclis binasında yapılan bu ilginç basın toplantısında Esengin, C.KM.P. den istifa ettiğini bildiriyor ve partilerin -C.H. P. hariç- bir lider buhranı içinde olduklarım anlatıyordu. Fakat muhabirlerin bütün yalvarıp yakarmaları, istif, sebebi gerisinde yatan esrar perdesinin kalkmasını sağlıyamadı. Esengin, eski partisinin Genel Merkezine istifa mektubunu posta ile taahhüttü olarak gönderdiğini ifade ediyordu. Bunun üzerine basın mensupları hemen C.K.M.P. Genel Merkezi ile temasa geçtiler ve Esenginin istifa mektubunun gelip gelmediğini öğrenmek istediler. Verilen cevap menfi oldu. Zira henüz Esenginin mektubu Genel Merkezin eline vasıl olmamıştı.

İstifanın arkasında yatan sebebi bazı açıkgöz basın mensupları bulmakta gecikmediler. Esenginin istifası, C.K.M.P. içinde baş gösteren çözülmelerin en elle tutulur bir deliliydi. Mesele, C.K.M.P. içinde yeni bir grubun yapmak istediği bir yenilik hareketinin önlenmesinden ortaya çıkıyordu. Hareketin mihrakı, 27 Mayısı, müteakip C.K.M.P. ye giren emekli generallerdi. Başlarında Esenginin bulunduğu bu grup, kendisine, gaynresmi şekilde Islahatçılar Grubu adını takmış ve ilk olarak parti içindeki lüzumsuz muhafazakârlığın önlenmesi arzusunu göstermişti. Tabii ikinci hedef de Bölükbaşı oldu. Parti içinde tam bir hükümranlık tesis etmiş olan Bölükbaşı, kimseye söz hakkı vermediği için tedrici hamleler pek fayda sağlamadı. Parti içinde yapılan her teşebbüsün bizzat Bölükbaşı tarafından en sert şekilde önlenmesi eski askerleri pek sıktı ve onları içtenice harekete zorladı. İçlerinde en sabırsızı Esengin olduğu için başı o çekti ve istifa dilekçesini postaladı. Arkasında sıra bekleyen bir başka emekli General daha vardı, adı Enver Sökmendi. Esengin gibi Bölükbaşı hakimiyetinden elaman ediyordu.

Kenan Esengin
Gözü ışıkta

Çifte kuvvet

Ebenginin istifasını seyahatteyken öğrenen Bölükbaşı son derece sinirlendi ve Eskişehir dönüşü, mesele hakkında hemen Genel" Kurmayından mütalâa istedi. İrikıyım lider bir bakıma memnundu. Fakat Esenginin istifasını yenilerinin takip edeceğini öğrenince, tepesi attı.

Esengin, istifasının ana sebebi o* larak fikir ihtilâfını bildiriyor ve Bölükbaşı adını ağzına almak istemiyordu. Haftanın sonunda gazeteciler bir kere daha Esengini yokladılar. Bir muhabir:

"— Ne zaman bir açıklama yapacaksınız?" seklinde bir sual sorunca, Esengin:

"— Yarın Gürsel Paşa ile temas edeceğim. Sonra görüşürüz" diye cevap verdi.

Bir başka muhabir:

"— Paşam, galiba M.P. ye girecekmişşimz?" diye sordu.

Esengin bu suale de:

"— Hayır, bir partiye girersem, mutlaka lideri olan bir partiye girerim. O parti de İnönünün partisi, C H.P. dir" cevabını tekrarladı.

Esenginin istifası bir gerçeği ortaya koyuyordu: C.K.M.P. içinde çeşitli cereyanların bulunduğunu!

Nitekim, bu anlaşmazlık bir başka sebepten dolayı daha, bitirdiğimiz haftanın tam sonunda patlak verdi. Mesele, İnönünün son demeciyle alâkalı olarak Kudrette yayınlanan bir başyazıyla ilgiliydi. Partinin "akılı-başındalar" takımı, CEP. Genel Başkanının sözlerini ciddi bir şekilde yorumlayan bir yazıyı yayınlatmaya muvaffak oldular. Fakat o gün, keddi şahsi organı sevdiği ve eski Zafercilere emanet ettiği gazeteyi eline aldığında Bölükbaşınn tepesi attı. Bir defa, İnönüden sayı: diye bahsediliyordu. Sonra, CHP. nin iktidarı alacağı gerçeği zımnen kabul ediliyordu. Üstelik, demeç 'beğeniliyor, takdir ediliyor ve alkışlanıyordu.

Kudret, Genel Başkanı teskin çâresini ertesi gün, bir "hayvanlı başyazı"yı Yeni Sabahtan iktibas edip kendi basyan sütununa oturtmakta buldu. "Hayvanlı başyazı" bir seviyesizlik örneğiydi ve sofra hizmetkârlarının kendi sıralarında konuştukları dille yazılmıştı. İçinde, hayvanların ve C.H.P.. nin kininden bahsediliyordu! Ama bu, C.KM.P.. içindeki emekli generallere, nasıl bir muhite düştüklerini biraz daha iyi gösterdi ve orada barınamayacaklarını, Esengini mutlaka takip etmeleri gerekeceğini anlattı.

Aslında, C.K.M.P. ile ilgili olarak beliren ümitler, bir defa daha suya düşüyordu.

Duruşmalar

Şecaat arzederken...

Saat tam 11.35'di. Güneş ortalığı kasıp kavuruyordu. Tarihi duruşma salonu tıklım tıklım doluydu. Birden bütün gözler Divandaki âdâma çevrildi. Divanın tam ortasında, yüksek arkalıklı koltukta oturmakta olan favorileri uzunca bırakılmış, saçlarına ak düşmüş, son derece mütehakkim tavırlı adam, önündeki mikrofona doğru eğildi ve madeni sesiyle konuşmaya başladı:

"— Sadet dışı çıkmalarda müdafaalar kesilecek. Şimdiye kadar iki müdafi dinlendi, kesilecek bir husus yoktu. Şimdi Celal Bayar kendi müdafaasını yapacak" dedi.

Hâdise, bitirdiğimiz haftanın ikinci yarısında, cuma günü cereyan ediyordu ve konuşan, Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başoldu.

Sanık aralarında bir hareket görüldü. Düşük milletvekilleri başlarını çevirdiler ve sağdan birinci sıranın birinci sandalyasında oturan ve kalkmak için hazırlanan şahsa baktılar. Adamın yüzü sapsarıydı. Belli ki son derece heyecanlıydı. Ağır ağır kalktı, sağ elinde tutmakta olduğu dinleme cihazım oturduğu sandalyenin arkalığına astı, dudaklarını, hafifçe ıslattı ve yürüdü. Dik tutmak istemesine rağmen, omuzları pek düşüktü. Sanık mikrofonu ila oturduğu yer arasındaki mesafeyi birkaç saniyede geçti ve ellerim önünde kavuşturarak Başkama işaretini bekledi.

Sakıt ve sabık Cumhurbaşkanı Bayarın ilk sözleri:

"— Müdafaam uzun olmayacaktır" oldu.

Bir süre avurtlarını kemirdi ve devam etti:.

"— Ve mümkün olduğu kadar, müdafilerimin sözlerine temas etmiyeceğim."

Bitkinliği Başkanın gözünden kaçmamıştı:

"— Oturarak ta müdafaanızı yapabilirsiniz" dedi.

Fakat Bayar, müdafaasını ayakta yapmak istiyordu. Başkan bunun üzerine:

"— Siz bilirsiniz" diyerek düşük Bayarın müdafaasını dinlemeğe koyuldu.

Bayar müdafaasını kararname sınırları içinde yapıyordu. Tabii bunda. Divanın kararlarının tesiri büyüktü. Boş lâfla Divanı meşgul etmenin bir faydası yoktu. Buna rağmen Bayar, adeti veçhile, sözünde durmadı ve sadet dışına çıktığı için, ikide bir Başkanın müdahalesiyle karşılaştı.

Bayarın dinleyiciler üzerinde bıraktığı intiba, sadece ve sâdece "iyi aktör" intibaı oldu. Sanık, duruşmaların başından itibaren seçtiği taktiğe devam ediyordu. Her şeyi göze almıştı ve sözümona, inanmıştı. Bütün kötülükleri de bu inançla yapmıştı. Tabii bunu kimse yutmadı ve hafızası nisyan ile malûl Menderes bile yerinde kıs - kıs gülmeğe başladı. Fakat Bayar hiç oralı değildi. Devam etti:

"— Kararnamenin bir yerinde, benim için "'Menderesten istifade etti' denilmektedir. Ayrıca, sayın düşük Koraltanın hatıra defterinden bazı pasajlar kararnameye alınmış."

Bayar bundan sonra kendisi hakkında not tutan arkadaşlarım bir güzel boyadı ve kendileriyle hiç bir hususta teması bulummadığını Menderesi kullanmadığını, Koraltana ilham kaynağı olmadığını açıkladı. Sonra sordu:

"— Bu hatıra defteri ne sebeple yapıldı?"

Suale gene kendisi cevap vermeğe başlamıştı ki, Başkan sözünü kesti:

"— Bunlar fazlasıyla anlatıldı."

Ne var ki Bayar konuşmak istiyordu. Divanın müsamahasına sığındı ve meşhur D.P. rumuzlu baston hikâyesini anlatmağa koyuldu:

"—- Bu bastonu bir kaç ay kullandım."

Mesele, sanığın arkadaşlarına intikal etmişti. Bayar, D.P. Grubunun hiç bir zaman diktaya gitmediği tezinin bir numaralı müdafiiydi. Sâdece bu haliyle dinleyiciler üzerinde müspet intiba bırakabildi. Menderese bakılınca, Bayarın bu halinde hiç olmazsa takdire değer bir taraf bulmak mümkün oluyordu. Nitekim Bayar, yapmacık ta olsa:

"— D.P. Grubunda herhangi bir gayrıtabiilik yoktur. Bunu tarihe karşı alnım açık olarak ifade edebilirim" diyerek, D.P. ve onun mühtesiplerine sahip çıktı.

Bayara göre, gerisinde oturan ve kendisini dinleyen sabık milletvekilleri , namuslu insanlardı.

Olmayan evlâdın emaneti

Duruşma ilgi çekici bir halde devam ediyordu. Bayar biraz kendini toplamışa benziyordu. Bunda, Divanın sanıklara tanıdığı müsamahanın

Kaş Yapayım Derken..

ON yıllık bir rejimin Demokrasiden başlayıp bir totaliter idare haline gelişinin sahne üzerinde cereyan eden faslını Yassıada duruşmalarıyla takip ediyoruz. Hâdisenin nedeni ise, açıklanmaya başlanan yeni vesikalarla ortaya konuluyor. Bunlar, başta Bayar ve Menderes, D.P. nin iktidar takımının ve kademe kademe bütün militanlarının çalıp çırpmalarıdır. Kudret sahiplerinin vurgunculuğu ancak bir kapalı rejimde kabil olduğundan, D.P. nin Türkiyede niçin baskı idaresi kurmaya inanılmaz gayret sarf ettiği açık şekilde belli oluyor. Basına verilen ve her biri bir dosyaya tekabül eden vesikaların çoğu ilgi çekici. Yassıada duruşmaları sona ermek üzere bulunurken, bunun bir nevi hazırlık da teşkil ettiği seziliyor.

Ancak, Yassıada hikâyelerinin başladığı geçen sonbahardan bu yana cereyan eden hadiseler ve onların umumi efkârda karşılanış şekli bir gerçeğin hatırlanması lüzumunu belirtiyor. D.P. çetesinin hırsızlıkları, hakikaten ibret verini parçalarıyla bildirilmelidir. Yoksa, hukuken hiç şüphesiz suç sayılan, hele mahiyet itibarile utanç verici olan, fakat meblâğ bakımından ehemmiyetsiz çalıp çırpmaların veya beleşçiliklerin ters bir tesiri oluyor. Aradan zaman da geçmiş bulunduğundan ve ıstırapların çoğu unutulduğundan halk bunlara karşı kayıtsız kalıyor ve "Aman canım, ne olmuş!" diyor. Bu kayıtsızlığı, düşkünlere gösterilmesi tabii bir merhamet, hâttâ yakınlık takip ediyor. "Aydın umursamaz ama, köylünün üzerinde bunların tesiri büyüktür" efsanesinin ise bir yanlış hesap olduğu betti olmuştur. Köylü, her şeyi cin gibi, gerçek değeriyle takdir ediyor. Köpek Dâvası, Bebek Dâvası gibi fasafiso dâvaların içerde ve dışarda ne kadar zarar verdiği hatıra getirilirse, yeni vesikaların yayınlanmasında mutlaka dikkatli davranılır.

Aksi halde, bir takım tehlikeli tiplerin ekmeğine yağ sürülür ki, bunun *hiç zamanı olmadığı aşikârdır.*

rolü büyüktü. Bayar, bunu müteaddit defa ifade etti ve:

"— Eğer İhtilâle takaddüm eden günlerdeki mahkemeler gibi bir mahkeme karşısında bulunsaydım, hiç birşey söylemezdim" dedi.

Dinleyiciler Bayarın bu sözlerini kendi İktidarı devrinde kurulan engizisyon mahkemelerine atfettiler. Bu arada sanık, Atatürkün himayesine sığınmakta fayda görmüş olacak ki, sözü döndürüp dolaştırıp Atatürke ve İnkılâplarına getirdi. Bayar ve arkadaşları hiç bir zaman Atatürk inkılâplarına aykırı hareket etmemişler, üstelik onları inkişaf ettirmişlerdi! Hatta sanık, ölüm döşeğinde Atatürkün yanında bulunanın da kendisi olduğunu bildirdi ve:

"— Atatürkle ölünceye kadar beraber bulunuyorduk. Hattâ son nefesinde 'Evlâdım sana emanet' dedi" açıklamasını yaptı.

Bu sözler dinleyiciler arasında gülüşmelere yol açtı. Zira, Atatürkün evlâdı yoktu. Olsa bile herhalde Bayara emanet etmezdi. Emanet edilen memleket miydi, inkılâplar mıydı, neydi?

Bayarın müdafaası ayni minval üzere devam ediyordu ki, Başkan Başol bir defa daha düşükler basım İkaz zorunda kaldı:

"— Bunların dâva ile ne alâkası var?"

Bunun üzerine Bayar pek heyecanlandı ve acele acele:

"— Alâkası var bunların, alâkası var bunların, alâkası var bunların!.." diye bağırdı.

Anlaşılan, bay düşüğün asabı artık bu role devama müsaade etmiyordu.

Başkan, ayni serinkanlılıkla cevap verdi:

"— Peki ama biraz kısa olsun."

Bundan sonra Bayar Üniversite muhtariyetine temas etti ve bu muhtariyeti zinhar zedelemediklerini anlattı! Salonda bu İddiaya gülmeyen hemen hemen yok gibiydi.

Ve finiş

Nihayet Bayar müdafaasının finiş kısmına girdi. Eee, ne de olsa son tesir son tesirdi, Bunun İçin yetmişsekiz yaşlı seksensekiz kaşlı Bayar son perdeye en iki tiradlarını saklamıştı. Birden coşacak, bağıracak çağıracak ve aklınca temize çıkacak, yahut ta umumi efkârın kendisi hakkında vereceği karara tesir edecekti. Nitekim öyle yaptı. Aniden ciddileşti ve:

"— Ben 78 yaşındayım! Benim için hayatta beklenecek bir sey yok! şimdiden karar verebilirsiniz. Bunu sükûnetle söylüyorum" dedi.

Halbuki bu sözleri sarfederken yerinde duracak hali kalmamıştı, o derece bitkindi. Sonra birden bağırmağa başladı:

"— İyi düşününüz! Kararınızı burada, hemen simdi veriniz!"

Hezeyan son ' haddine erişmişti. Ne çare ki müdafaası da burada bitiyordu. Şimdi "kuyruk Son Havadisin tabiriyle- söz, müdafaa avukatlarının olacaktı. Müdafiler birlikte ha-ırladıkları müdafaalarını okumağa başladılar.

Bu okuma nöbetleşe olacak, bir kaç celse devam edecektir.

Şapa Oturan Gemi

Yassıada sanıklarının ve onların akl-ı evvel avukatlarının sarıldıkları bir dal vardı: 1924 Anayasasının, kanunların Anayasaya uygun mu, aykırı mı olduğumun takdiri hakkını Türkiye Büyük Millet Meclisine vermesi! Ali Fuat Başgil, bu görüşün fikriyatım yapsın diye kullanılmış ve üstad bu vazifeyi cakayla görmüştür. Ancak, Anayasa âllâmesi, manevi rolünü oynarken bir takdir hakkının, en geniş tutulduğu hallerde dahi, manen sınırlanmış sayılması gerektiği ve hiç bir yetkinin hudutsuz olamayacağı gerçeğini perde arkasında tutmaya gayret saffetmiştir.

1924 Anayasası, bir kanunun Anayasaya aykırılığı hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisinden gayrı kimseye hak tanımıyor mu ? O halde, Türkiye Büyük Millet Meclisi ne derse, o odur. Ama Türkiye Büyük Millet Meclisini teşkil edenler isterlerse toptan alçak, isterlerse toptan deli, isterlerse toptan hain olsunlar. Hatta, bahis konusu kanunun mahiyeti bile, üstada bakılırsa mühim değildir. Mühim olan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararıdır. O bir kanuna "Anayasaya uygundur" derse, isterse o kanun, meselâ "Bundan böyle, rüşvet suçlarım mahkemeler değil, beş milletvekilinden kurulu heyetler muhakeme edecektir" tarzında* olsun, *ortada Anayasanın ihlâli, tağyiri veya tebdili suçu gibi bir suç bulunmaz.

Bu, doğru bir temel üzerine yanlış mantık âbidesi kurmaktır ve böyle davrananlar, hep münakaşalarda, temelin doğruluğu hususunda şahit gösterirler de üst taraftan hiç bahsetmezler. Nitekim, Ali Fuat Başgil de, şahit diye Sıddık Sami Onarla İsmet İnönüyü zikretmekten geri kalmamıştır. Ancak üstad, bunu yaparken İsmet İnönünün kuvvetli mantığını hiç hesaba katmamış ve Genel Başkanın bir açmazın içinde kalmaya razı olabileceğini hayal etmiştir. Halbuki bitirdiğimiz hafta bir gazeteci bu konuyu kendisinden sorunca, İnönü sağduyu sahibi herkesi tatmin eden fikrini açık açık söylemekten çekinmemiştir.

1924 Anayasasının hazırlanmasında başlıca rollerden birini oynayan tecrübeli devlet adamı, bu Anayasayla konulan prensibi redde kalkışmamıştır. Evet, 1924 Anayasasına göre kanunların Anayasaya uygunluğunu takdir hakkı, Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiştir. Sistem budur. Ancak, sistemin işleme tarzının da bir prensibi vardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu takdir hakkını doğru yolda kullanırsa, çıkarılan kanun kanun olur ve tatbik sahası bulur. Yok, bu hakkı yanlış yolda kullanırsa... İşte, İnönünün görüşü:

"— Çıkarılan kanun kanun olmaz ve ihtilâl olur !"

İhtilâl olunca da, adamı yakasından tutup Yassıadaya götürüvetirler ve orada hesap sorarlar. "Milletlerin meşru ihtilâl hakkını kullanmaları" diye, bundan başka neye derler ki?..

Feza

Tehlikeyi hiçe sayan adam

Ortadan biraz uzun boylu, sarışın, tıknazca adam, sorulan son soruyu da, yine aynı neşeli edâ ile cevaplandırdı. Zaten gazete ve foto muhabirlerinin hepsi de, şimdiye kadar böylesine hoşsohbet ve sempatik bir kimseyle basın toplantısı yaptıklarını Hatırlamıyorlardı.

Son soruyu bir gazeteci değil, Amerikanın ve hür dünyanın bir numaralı feza adamı Alan B, Shepard sormuştu:

"— Denize düşünce ne hissettiniz? Yüzmekte zorluk çektiniz mi?" diyordu.

Basın toplantısının kahramanı Virgil I. Grissom -Amerikanın 2 numaralı feza adamıdır- dünyaya döndüğü anda kapsülü denizden çıkaracak olan helikoptere bağlı tertibattaki bir arıza yüzünden kapsülle birlikte denize yuvarlanmış, kapsül batmış ve kendisi de yirmi metre kadar yüzdükten sonra kurtarılmıştı.

Grissom:

"— Daha kolay yüzülüyor, daha kolay su üstünde kalınıyor, ama hızdan kaybediliyor" diye cevap verdi.

Olay, geride bıraktığımız haftanın ikinci yarısında, cuma günü Grissom'ın yaptığı basın toplantısının konusunu teşkil ediyordu. Zaten Amerikanın Mayısta yaptığı ilk, fezaya adam gönderme denemesinin başarılı geçmesinden sonra Temmuz içinde bir ikinci denemenin yapılması beklenmekteydi.

Nihayet denemenin geçtiğimiz hafta yapılması kararlaştırılmıştı. Ancak salı günü -herhalde sallandığı için olacak- gökyüzünü kaplayan kesif bulutlar bir türlü yerlerinden kıpırdamamışlardı. Halbuki, denemenin başarı sağlayabilmesi için olduğu kadar, uçuş süresince fotoğraf ve film çekilerek kapsülün hareketlerinin takip edilebilmesi için de havanın açık ve görüş şartlarının iyi olmasının önemi büyüktü. İşte bu yüzden deneme çarşambaya, ve sonra da perşembeye bırakıldı. Hatta o gün Grissom kapsülün içine kapanarak üç saat bekledikten sonra uçuştan vazgeçildi.

Cuma günü, mahalli saatle sabah 7,20'de ateşlenen Atlas roketinin ucundaki "Hürriyet 7 Çanı" tam 15 dakika sonra 500 kilometre ilerdeki nir noktada Atlas okyanusuna inmişti. Son dakikadaki denize düşme elayı sayılmazsa, deneme teknik bakımdan tam bir basarıydı.

Merkuri projesi

Aslında cuma günü yapılan deneme Ajnerikan Milli Havacılık ve Feza İdaresinin -NASA'nın- programlaştırdığı araştırmaların küçük bir saflıasıydı. Çalışmalara uzun yıllar önce başlanmış, önce fezaya fırlatılacak ve içersindeki insanlarla birlikte sağ - salim yeryüzüne dönebilecek kapsüller imâli üzerinde geniş ölçüde çalışmalar yapılmıştı. Bu konuda zorluklar, fezada büyük hızlara ulaşan cisimlenin tekrar atmosfer içersine girişlerinde hava sürtünmesi sebebiyle yüksek derecelere kadar ısınmaları ve hattâ, yanmalarından ileri geliyordu,

Bu problem, uzun laboratuvar deneylerinden sonra, modeller üzerindeki çalışmalar sayesinde çözülmüştü, Geriye, insan bünyesinin dayanabileceği ivmeleri geçmeyecek şekilde kapsülü Önce hızlandırmak, sonra da -atmosfere girerken- yavaşlatmak kalıyordu. İnsanoğlu vücut yapısı bakımından iki ayak üzerinde dimdik yürüyecek şekilde gelişmiştir. Kalp, kan damarları yardımıyla, vücut hareketlerinin kumanda merkezi olan beyine kan gönderebilmek için ortalama i,80 metre yüksekliğe kan basacak bir pompa şeklinde çalışmaktadır, Eğer karım ağırlığı 10 katına çıkarsa kalp, ayni randımanla çalışacağı kabul edilse bile, ancak 18 santimetre yüksekliğe kadar kan gönderebilir. Halbuki, normal boyda bir insanın kalbi beyninden 45-90 santimetre aşağıda olduğundan yerçekiminin 10 katı kadar büyük bir ivmeye mâruz kaldığı takdirde -vücut dikine duruyorsa- beyne kan gitmeyeceğinden, felç haline düşecek bir feza adamının kendisini geçici veya devamlı olarak kaybetmesi mukadderdir. Bu sebepten, hareket istikametinde uzanmak suretiyle dayamlabilecek en büyük ivme normal yerçekiminin ancak 4 katı kadardır.

Buna çare olarak feza adamının kapsülün içine dip tarafa sırtüstü uzanmış durumda yerleştirilmesi, böylece kalple beyinin ayni seviyede tutulması sağlanmıştır, Bu suretle gerek yerden fırlatılışta, gerek atmosfere tekrar girişte ivmeyi yerçekimi ivmesinin 12 katına kadar, feza adamın bayıltmaksızın, çıkarabilmek kabil olmuştur.

Diğer önemli bir güçlük, güneşten gelen radyasyonlardır. Güneş, aslında devamlı bir termonükleer reaksiyon kaynağı olup "Güneş Sistemi" denilen gezegenlerin ve bu arada dünyamızın enerjisini sağlamaktadır. Milyonlarca yıldanberi devam edegelen bu termonükleer reaksiyonlar güneşten etrafa çok kudretli ışıların yayılmasını doğurmakta ve bunların bir kısmı da fezadan geçerek dünyamıza gelmektedir. Şayet dünyamız, ayni zamanda üzerindeki canlı varlıkların yaşamalarını sağlayan atmosfer tabakasıyla çevrili olmasaydı bu tehliken ışınlar yeryüzündeki bütün canlıları yokederdi. Atmosfer bu ışınları bir süzgeç gibi süzmekte, ancak tehlikesiz olan elektromanyetik dalgalarla ışık radyasyonlarının yeryüzüne ulaşabilmesine imkân vermektedir.

Grissom uçuşa hazırlanıyor

İkinci zafer

Fezaya çıkan insanlar için güneşin radyasyonları büyük bir tehlike olarak kalmaktadır. Her nekadar kapsülün cidarlarına bu ışınları yutacak maddeler -mesela birkaç milimetre kalınlıkta kurşun levhalar- konulması mümkünse de bu, herşeyden önce, kapsülü ağırlaştıracaktır. Sonra, Dr. Van Ailen adlı Amerikalı bilginin suni peykler yardımıyla yaptığı araştırmalara göre, bu tan tikeli ışınların yoğunluğu, yer yuvarlağının miknatis alanının tesirlerine uyarak, ban bölgelerde çok fazla, bazı bölgelerde ise azdır. Bu bilgilere göre feza yolcusunu yer yuvarlarının belli bölgelerinden fırlatmak ve fezadaki yörüngesini de ışın yoğunluğunun az olduğu kısımlardan geçirmek gerekmektedir.

Doğu - Batı

Netameli sonbahar

Almanya ve Berlin meselesinin geçen Haziran başında Krutçef tarafından tekrar ortaya atılmasından sonra geçen yedi haftalık süre içinde nutuklar, notalar, teklif ve tefsirlerle iki tarafın tutumu hayli aydınlandı. Özellikle, geride bıraktığımız hafta içindeki belirtiler buna büyük ölçüde yardım etti. Şimdi 8ovyet Rusyanın bu yıl sonuna kadar iki Almanya ile, olmazsa yalnız Doğu Almanya ile barış imzalıyacağında ve Batı Berlini serbest şehir ilân edeceğinde artık kimsenin şüphesi kalmadı. Öte yandan Batılıların da Berlindeki haklarından vazgeçmiyeçekleri, 2,5 milyon Batı Berlinlinin hürriyetini korumaya kararlı oldukları anlaşıldı.

Ancak, bu iki karar ve iki tutumun karşılaşması, durumu nereye götürecek? Uzlaşmaya mı? Müzakereye mi? Harbe mi?

Uzlaşma deyince ilk akla gelen, 1959'da Batılılar arasında revaç bulan, fakat tatbik fırsatı ve sahası bulamıyan formüldür: Sovyet Rusya Doğu Almanya ile barış aktedip bu memleketin hükümranlığını, özellikle Batı Berline giden münakale hatları üçerinde tam yetkisini kabul ettiği, yani Batılıları Doğu Almanya ile karşı karşıya bıraktığı takdirde, komünist Doğu Almanyayı Sovyet Rusyanın bir ajanı saymak ve onu hukuken tanımamakta devam ederek sâdece fiili durumu kabullenmek...

Şu kadar var ki, o zaman dahi tatbik kabiliyeti şüpheli görülen bu formül, bu kere Doğu Almanya tarafından peşinen ve resmen reddedilmiş bulunmaktadır. Zaten Krutçefin meseleyi koyuş tarzı da buna elvereceğe benzemiyor. Zira açıkça anlaşılmaktadır ki, Sovyet Rusya Başbakanının Berlin meselesini ortaya atmakta başlıca maksadı. Doğu Almanyayı Batılılara resmen tanıtmaktır.

Müzakere mümkün mü ?

Adet olmuş, Almanya hakkında müzakere denince hemen hatıra dört büyük devlet gelir. Bu sefer Krutçef İkinci Dünya Harbinde Hitler Almanyasına karşı savaşan memleketlerin bir konferans akdetmelerinden bahsederek daha, geniş bir müzakere kadrosuna işaret etti. Gerçi bu, resmi bir teklif değildi. Krutçef bunu Harp Okulunun diploma tevzi merasiminde söylediği bir nutukta açıklamıştı ve Batılılar tarafından resmen kaale alınmamıştı ama, bu fikir her şeyden evvel, tasarlanan müzakerenin konusu plaja Almanyada çekişmelere yol açtı, Batı Berlin Belediye Başkanı ve gelecek seçimlerde Sosyal Demokrat Parti adayı sıfatıyla Adenauer'e rakip çıkacak olan Willy Brandt bu fikri mülayim buldu:

Nikita Krutcef
Büyük başta küçük beyin

"— Krutçef diliyle yakalandı-malüm ya, zâtı şerif aynı nutkunda benini en kuvvetli silahım dilimdir demişti-. Fırsatı kaçırmayalım, geniş bir konferans toplansın, o zaman görürüz, dünya efkârı bize mi hak verir, Krutçefe mi?" dedi.

Buna karşılık Batı Almanya Başbakanı Dr. Adenauer bu fikre muhalif olduğunu, Almanya meselesinden ilk plânda dört büyük devletin sorumlu bulunduğunu, konferansın da bu çerçeveye uyması gerektiğim ifade etti.

Batılıların Sovyetlere cevaplarında da müzakere bahsi, hali ile müphem kalmaktadır. Çünkü işlerin bu günkü kertesinde neyin, nasıl müzakere edilebileceği, nereden başlanabileceği dahi pek belli değildir. Müzakereye teşebbüs edilse bile, bunun bir "Satırlar aohbeti"ne dönmesinden korkuluyor. Ama herhalde bu günden elde bir tarih var denebilir: Eğer Batılılar müzakereye girerlerse, diğer şartların tahakkuku meyanında yukarıda münakaşalarından bahsedilen Adenauer ile Brandt'ın hesaplaşmasını, yani 17 Eylülde yapılacak olan Almanya seçimlerinin sonucunu bekleyeceklerdir. Bir de şu fikrin olgunlaşmasını: Batı Sarimdeki halkın hürriyetini korumak başka şey, Almanyanın kayıtsız şartsız teslimi vesikalarından doğan bugünkü fersude Berlin statüsüne körükörüne bağlanıp kalmak yine başka şey.

Ümitler ve teklifler

Bir kısım müşahitlerin ümidi, tarafsızlar konferansındadır. Geçenlerde hazırlığı yapılan bu konferansı Eylül başında Bled'de, devlet ve hükümet başkanları seviyesinde toplanacaktır. Çerçi konferansa kimlerin davet edileceği bahsinde ve gündem üzerinde henüz tam bir anlaşmaya varılamamış, gibi görünüyorsa, da, hiç bir tarafa karşı taahhüdü olmamakla övünen, aslında hissedilir derecede sola kayan bu toplantıya katılanların dünyayı ateşten kurtarabileceklerini, araya girebileceklerini umanlar var. Bu, en iyimser düşüncelerden biridir.

Öte yandan DPA ajansının aksettirdiği bir mütalâa var ki, Batı Almanyanın malûm çevrelerinden çıktığı anlaşılan bu tavsiyeye göre, Sovyet Rusya Almanya bahsinde tek taraflı hareket ettiği takdirde Birleşik Amerika ve diğer Batılılar da harpten beri Sovyetlerle akdettikleri anlaşmaları feshetmelidirler.

Bunun neticeleri nelerdir? Bunlar saymakla bitmez. Fakat birini zikretmek hem haberin menşeini anlatmak, hem de a takdirde doğacak durum hakkında bir fikir vermek için kâfidir. Anlaşmalar feshedildiği takdirde evvelâ Almanyanın hudutları, bu arada Doğu hudutları meselesi ortaya çıkacaktır. Görülüyor ki bu hal tarzı soğuk harp ile sıcak harp arasındaki çizgi üzerinde ve ikinciye meyletmiş olarak yer almaktadır.

Geriye Birleşmiş -Milletler kalıyor. Sovyet Rusya Berlinde tek taraflı bir harekete girişir ve Batılılar müdahale durumunda kalırlarsa, imzalamış oldukları Anayasadaki taahhütler gereğince Birleşmiş-Milletlere başvurmaya mecburdurlar. O takdirde Birlesmiş-Milletlerin, tesirli bir harekete geçebileceği söylenemez. Evvelâ maddi imkânsızlık yüzünden, sonra da, daha mühimi, Uluslararası Teşkilâtta bugün esmekte olan hava sebebiyle... Zira orada da, daha evvel bahsedilen tarafsızlar konferansında olduğu gibi, Amerikanın ve umumiyetle Batılıların, çeşitli sömürgecilik meselelerinden ötürü, bugün kotaları en düşük seviyededir.

Bu noktada Krutçefin Berlin buhranını tazelemek için neden bu günü seçmiş olduğu sualinin cevaplarından biri verilmiş oluyor.

Silâh şakırtıları

Berlin buhranı içinde silâhsızlanma da garip bir seyir göstermektedir. Nükleer denemelerin durdurulması hakkındaki müzakereler, Sovyetlerin yarattığı çıkmaza rağmen devam ediyordu. Nihayet İngilizlerle Amerikalılar bu işin yürümediğini ve bu şartlar dahilinde yürüyemiyeceğini Birleşmiş-Milletlere bildirdiler ve meselenin Genel Kurulun gelecek toplantı gündemine kaydedilmesini istediler. Fakat aynı gün Beyaz Saray sözcüsü silâhsızlanma müzakerelerine devam edileceğini ifada etmekteydi. Temmuz sonunda başlaması gereken bu müzakerelere hazırlık mahiye tinde olmak üzere Washington'da başlayan görüşmelerin ikinci kısmı Moskovoda cereyan edecekti. Nitekim görüşmelerde Amerikayı temsil eden Mccloy Moskovaya hareket etti.

İki taraf ta silâhsızlanmada ipi koparmak istememekte, fakat iki taraf ta silahlanmakta olduğunu -saklamak şöyle dursun- azami velveleyle ilân etmektedir. Amerika, savunma plânında derhal tadilât yapmak ve müttefiklere yardımı arttırmak kararım verdi. Krutcef ise, 1961 yılı zarfında Sovyet silâhlı kuvvetlerinde yapılman mukarrer bulunan azaltmadan vazgeçildiğini ve savunma bütçesinin arttırıldığım açıkladı.

Nükleer silâhlardaki muvazene bir tarafa bırakılacak olursa, klâsik silâhlar ve silâhlı kuvvetler bakımından Batı ile Doğu arasındaki muvazenesizliğin harp sonundan beri devam etmekte olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu şartlar altında Batının bir buhran ihtimaline karşı derlenip toplanması, hattâ moral yükseltici nutuk ve beyanlara İltifat etmesi kolay anlaşılır bir şeydir ama, klâsik silâhlarda esasen büyük bir üstünlüğe sahip bulunan Sovyet Rusyaya ne oluyor? Neden Krutçef savunma bütçesinin arttırıldığım tantana ile ilân etmek lüzumunu duyuyor? Batıya gözdağı vermek i,çin mi? Blöf yapmadığına inandırmak için mi? Pek mümkün. Nitekim durup dururken Kuzey Kore ile imzaladığı müdafaa paktı da Sovyet Başbakanının işleri topyekûn hesap ettiğine ve yalnız Avrupada değil, Uzak Doğuda da çatışmayı göze aldığına etrafı inandırmak için giriştiği bir teşebbüs denebilir.

Lakin bu izah, Sovyet Rusya ve komünist dünya olaylarını takip eden müşahitlerin nazarında kâfi değildir. Onların kanaatince Krutçefin de tasalan vardır.

Krutçefin tasaları

Silahlı kuvvetlerle ilgili gürültülü beyanattan evvel, Sovyet Rusya Komünist Partisinin 22. Kongresine sunulacak olan yeni programı ve parti tüzüğünü hazırlamak, üzere toplanan merkez komitesinin tebliğlerinde bazı ifade farkları dikkati çekmiş ve meselâ yeni parti tüzüğünün oy birliği sağlıyamadığı intibaı nasıl olmuştur. Bu yeni tüzükte, parti içinde aşağıdan yukarıya doğru bir kontrol sistemi, yâni partizanların sorumlu mevkilerde bulunan idarecileri murakabe etmeleri derpiş olunuyordu. Demek ki merkez komitesinde buna itiraz edenler, Krutçefe karşı seslerini yükseltenler olmuştu. Demek ki Krutçef bir hiziple, muhtemelen "Stalinci" diye anılan içeride

Willy Brant
Nöbete hazırlanıyor

ve dışarıda sert siyaset taraftarlarıyla uğraşmak zorunda kalıyordu.

Bu muhakeme tarzım destekleyen vakıalar vardır. İç idarede kendi anlayışına göre bir nevi demokratlaşmaya giden Krutçef, zaman zaman bir takım nüfuzlu kimselerin şiddetli tenkit ve tazyikine uğramakta ve bunlara karşı hakiki ve su katılmamış bir "Marx-Lenin'ci olduğunu isbat etmek zorunda bırakılmaktadır. Krutçef bunu nasıl isbat edebilirdi? "Emperyalistler"e hücum etmek suretile... Krutçefin 1958 Kasımında Berlin buhranını yaratması 21. Kongrenin toplanması zamanına tesadüf etmişti. Şimdi bu buhranın tazelenmesi de 22. Kongreye rastlıyor. Buna sâdece tesadüf denilebilir mi?

Ordunun payı

Krutçefin Berlin buhranını bahane ittihaz ederek silâhlı kuvvetlerde yapılacak azaltmadan vazgeçildiğini ve savunma bütçesinin arttırıldığım ilân etmesinde Batı dünyasını sındırmak kadar, Sovyet umumi efkârını takviye etmek, fakat bilhassa orduya yaranmak teşebbüsünü görenler oldu. Krutçefin verdiği rakamları kontrol etmek şüphesiz ki mümkün değildir, fakat Sovyet Rusyanın tek taraflı olarak silâhlı kuvvetlerinde yaptığı azaltmaların, bu arada 1960 da 1 milyon 200 bin kişilik bir indirmenin subay kadrolarında da budamalar yapması gerekir ki, bazı askeri mütehassıslar bunun son zamanlarda ordu saflarında huzursuzluğa sebep olduğunu müşahede etmişlerdir. Buna ilâveten, bilhassa İkinci Dünya Savaşından beri âdeta imtiyazlı bir sınıf haline gelmiş olan subay sınıfını siyasi bakımdan, doktrin bakımından teçhiz etmek ve subayları kendi kanun ve nizamlarına sahip bir "kasf'ın çerçevesinden çıkararak parti hizmetine ve emrine sokmak yolunda yine Krutçefin plânı gereğince girişilen ıslahat, homurtuları arttırmış gibi görünmektedir.

Ordudan terhis edilen er istihsal sahasına dönerken, boş vakti kalan subayın da ekonomik ve sosyal işlerle uğraşması, ideolojik formasyon sahibi olması fikri, islâhlı kuvvetlerde senelerden beri teşekkül etmiş olan şirazeyi bozmuş olsa gerektir.

Onun içindir ki Krutçefin savunma bütçesine zam ve mevcudun arttırılması hakkındaki açıklamasının yanısıra konuşan Savunma Bakanı Malinovski de, şu son zamanlara kadar subaylardan daima ideolojik disiplin ve partiye sadakat isterken, bu kere onlardan **savaş gücünü** ve tekniğini geliştirmelerini talep etmiştir.

Bu da Krutçefe karşı ordunun kaydettiği bir puvan sayılmak lâzımgelir.

Görülüyor ki bütün zorluklar yalnız bir tarafta değil. Batılıların nisbeten zayıf silâhlarla hürriyet ve hayat tarzlarını korumak mecburiyetinde olmalarına mukabil, Sovyetler de güvenilmez müttefikleri ve sarsak bir iç durumla kırk küsur yıllık komünist rejimi ve onun meydana getirdiklerini muhafaza etmek zorundadır. Dünya trajik bir sonbahar geçirecek, fakat bir hesap yanlışlığı, mecnunane bir hata olmazsa, bu badireden de sıyrılacaktır.

KİTAPLAR

Onuncu Köy

(Fakir Baykurtun **romanı,** *Remzi Kitabevi, Yeni Türk' Yazarları serisi 16, Yükselen matbaası İstanbul 1961, 352 sayfa 10 lira)*

O nuncu Köy, köyden ve köylüden. köyün ve köylünün dertlerinden, umutlarından, acı ve tatlı günlerinden söz açan bir roman. Zaten yazarı da bir köy çocuğu. Köy Enstitülerinden mezun olmuş, edebiyata merak sarmış, öğretmenlik yaparak Anadoluyu bir hayli dolaşmış, bu arada yazdığı yazılarla ününü yaymağı bilmiş genç ama olgun, dâvasının kavgasını yapmayı bilen bir Öğretmen.

Onuncu Köy, Fakir Baykurtun dördüncü romanı. Daha başka denemeleri de olmuş ama, en başarılısı bu Onuncu Köy. Yazılması 1960 Mayısında bitmiş olan bu romanında Fakir Baykurt, Türk romancılığına yeni bir yön getirmiş. Türkiyede roman yazanlar içinde belki de ilk defa Fakir Baykurt, romanı ve romanının kahramanlarıyla ileriye umutla bakıyor. Onuncu Köyün okunması bittiğinde insan yaşama savaşının bitmediğini, bitmeyeceğini, savaşanların, savaşırken mertçe direnmesini bilenlerin yarma umutla bakabileceğini hissediyor.

Onuncu Köy sâdece bitişiyle dahi ilgi çekici. Gerçi biraz Amerikanvari bir "heppy end" -mutlu son- ile bitiyor ama, bu bile Türk romancılığında, hele köylülerden, köylülerin dertlerinden bahseden ve bizim bir takım edebiyat ulemamızca "Köy Romanı" diye adlandırılan roman türüne önemli bir değişiklik getiriyor. Onuncu Köy yazılıncaya kadar Türk romanı hemen daima bir karamsar sonuca ulaşan romanlar serisi halinde gelmiştir.- Hele o Esat Mahmut ve Kerime Nadir tipi romancıların dışında kalan gerçek roman yazarlarının en bellibaşlı özelliklerinden biri. karamsar olmaları olmuştur. Köyden ve köylüden söz açan romanlarda ise bu, çok daha kesin çizgilerle kendisini göstermiştir. Onuncu Köyün yazarı Fakir Baykurt dahi Yılanların Öcü, Irazcanın Dirliği, Efkâr Tepesi adlı romanlarında bu karamsarlığın içindedir. Ancak Onuncu Köydedir ki bu karamsarlık perdesi bir kenara atılmış, köy ve köylüler için mutlu yarınlar da olabileceği, savaşanların, direnenlerin hep yenilmeyeceği, günün birinde savaşlarına ve direnmelerinin meyvasını yiyebilecekleri ortaya konmuştur.

Köy Enstitülerinin Tevfik Heri tipi çarpık kafalı politikacıların hışmına uğrayıp kapatılmasından önceki son mezunlarında:, biri plan Fakir Baykurtun Onuncu Köy adlı romanının Özeti şudur:

Köy Enstitüsünden mezun olmuş, dağların başında bir köye tâyin edilmiş olan öğretmen, gençliğinin ve çalışkanlığının bütün ateşiyle kendisini köylere ve köylülere adar. Görevlendirildiği Damalı köyünde, sâdece çocukların okuyup yazmasıyla değil, yedisinden yetmişine bütün köylülerin dertleriyle uğraşır. Kimsenin hakkının kimsede kalmasına razı olmaz. Bir haksızlık gördü mü, onu illâ da düzeltmek ister. Canını dişine takarak çalışır. Mezun olduğu Enstitüde kendi gönlünde yakılmış olan ateşi, köy çocuklarının ve köylülerin de gönlünde tutuşturmağa çalışır. Köyler kalkınmalı, köylüler iyi, insanca şartlar içinde yaşamalıdır. Bunun için de elbirliğiyle çalışmak, bilgili olmak, yılıp bükülmemek, haksızlığa, baskıya boyun eğmemek lâzımdır. Genç köy öğretmeni köylüye bu duyguları aşılamaya çalışır. Bir belirli ölçüde bunu başarır da. Köyde kendisini sevenler, sayanlar hiç de az değildir. Ne var ki, her köy gibi Damalı köyünün de bir azgını, bir hak hukuk düşmanı, bir ağası, zengini ve mütegallibesi vardır. Öz çıkarından başka şey düşünmeyen Durananın çıkarları köylünün çıkarları ve haklarıyla çatışmaktadır. Durana bir yana, köy bir yanadır. Haklıdan yana olan öğretmen de köylüden yanadır. Ama Durananın parası, Erle kasabasında tanıdıkları vardır. Öğretmenin başına olmadık işler getirir. Kafasını gözünü yardırır, ölümle tehdit eder. Öğretmen, savaşmadan yılacak kişi değildir. Anadolunun köyleri sürülmekle, kovulmakla biter mi? Damalı olmazsa Ortaköy, Ortaköy olmazsa Yaşarköy... Öğretmen köyden köye sürülmekle yılmaz, savaşma, köylüden yana olan savaşına devam eder. Köydeki Duranaların kasabadaki ortakları, bozulmuş, kokmuş, kişiliklerini yitirmiş memurlar, öğretmene öğretmenliği bile çok görürler. Ama öğretmen bundan da yılacak adam değildir. Köy Enstitüsünde okurken işlikte çalışmış, demircilik öğrenmiştir. Vaktiyle öğretmenlik ettiği köylerde bu defa demircilik etmeye başlar. Belki geç, belki güç olur ama, köylü artık eski öğretmenin kendilerinden **yana** olduğunu bilmektedir. Bunun için de öğretmene iyiden iyiye omuz vermeye çalışırlar. Ne **var** ki, mütegallibe rahatsızdır, huzursuzdur. Ocak bucak başkanları, öğretmeni demirci olarak bile rahat bırakmazlar, Jandarma Karakol Komutanı ve Jandamalarla ikide bir tedirgin ederler. Eski öğretmen, yeni demircinin bunlara da aldırdığı yoktur. Türkiyenin köyleri biter mi? Biri olmazsa biri, der yola çıkar.

Fakir Baykurt
Zengin kalem

Onuncu Köy adlı romanı Fakir Baykurtun en başarılı romanıdır. Ay nı zamanda, edebiyatımızın da üzerinde dikkatle durulması gereken eserleınden **biri.** bir dönüm noktasının başlangıcıdır. Otuz yaşını yeni bulmuş. Fakirin dördüncü romanı olan Onuncu Köyde hiç mi aksayan taraf yoktur? Onuncu Köy bütünü ile bir şaheser midir? Elbette ki hayır. Kitapta meselâ, yunan mitolojisinin meşhur Promete hikâyesi var ki, derhal sırıtıyor.

Bizce kitabın zayıf yönlerinden biri de, her türlü tercüme kolaylığım yok eden fazla mahalli bir lehçe ile yazılmış olmasıdır.

Onuncu Köyün daha çok gerçekleri veya gerçek olabilecek şeyleri **okumak** isteyen okuyucu için asıl umut kırıcı yönü son faslıdır. Bu fasılda Fair Baykurt gerçeklerden tamamen ayrılarak, demek istediklerini bir takım sembollerin ardına saklamış.

Kısaca söylemek gerekirse, Onuncu Köy, yarının büyük Türk romanlarına basamak taşlığı yapabilecek eserlerden biridir. Eksik, fazla yönleri çok belki, ama bütün bunlara rağmen havasıyla, yapısıyla ve yazarının gerçekten usta, gittikçe de daha çok ustalaşan kalemiyle Onuncu Köy, roman dünyamızın yüz ağartan eserlerinden biri durumundadır. **Yazarı** ne kadar kutlansa azdır.

K A D I N

Ev

B. B. nin evi

Genç kadın biraz yorgun görünüyordu. Gazetecilere:

"— Yalanda artistliği bırakacağım. Ama kendime onun kadar seveceğim bir yeni meslek buldum. Mesut olacağımdan eminim" dedi.

Sıcak bir yaz günüydü. Artistliği bırakmaktan bahseden ünlü fransız sanatkârı Brigitte Bardot, şort ve kısa bir bluzdan ibaret kıyafeti içinde hakikaten cazipti, fakat bu sefer gazetecilere göstermek istediği şey kendi güzelliği değil, evinin güzelliğiydi.

"— Dekoratör olacağım" diye devam etti. "İşte şimdi size gezdireceğim bu yazlık evi kendi başıma dayayıp döşedim. Hattâ orada göreceğiniz birçok eşyayı kendim yaptım. Onlarla, rollerimle olduğu kadar iftihar ediyorum. Üstelik bu işler beni dinlendiriyor. Hem, pek az para sarfettim. Zaten ben ucuzcu bir dekoratör olacağım. Dekorasyon ve güzel ev zevkini, herkesin imkânı dahilinde halletmek zaruretine inanıyorum. Ev dekorasyonunu zenginin inhisarından kurtarmak şarttır."

Gazeteciler hayretle artiste baktılar. Hakikaten ciddi konuşuyordu ve yeni mesleğini şimdiden ciddiye almıştı. Hele onun yazlık evini gezdikten sonra, bu inançları büsbütün kuvvetlendi.

Parasızlığın öğrettikleri

Saint - Tropez'deki bu yazlık ev hakikaten büyük bir zevkle ve buna rağmen çok az para sarfedilerek döşenmişti. Hele bu eski eve eklenen yeni kısım, şirin, sade, fakat özelliği o nispette fazla olan bir yerdi.

B. B. hikâyesine şöyle başladı:.

"—Vadim ile yeni evlenmiştik. Parasızdık. Evimizir dekorasyonu için harcıyabileceğimiz tek kuruşumuz **yoktu** Birçok yeni evlilerin bugün aynı durumda oldukları muhakkaktır. Onlara söylemek isterim ki, ben bu işi bir kere denedim. Birkaç eski eşya, birkaç metre kumaş, biraz boya ile neticede herkesin beğendiği *güzel* bir eve sahip oldum. Dekorasyonun en iyi mektebi, bence parasızlıktır. O zaman kendi imkânlarınız dahilinde birşeyler yapmaya çalışırsınız. Eviniz özelliği olan, sıcacık, size ait bir yer olur. Oradaki her eşyayı ayrı ayrı seversiniz, hepsi sizin eserinizdir. Bu, emin olun, zencin mobilya takımlarıyla ev donatmaktan çok daha zevkli birşeydir. Biraz zevk, biraz gayretle başarı kazanmak çok ta kolaydır."

Gazeteciler B. B. nin evinde gördüklerini anlatmaya doyamıyorlardı. İlk önce, yeni kısmın badanası dikkat nazarlarım çekti. Bu gayrimuntazam sıva üzerine çekilmiş gayrimuntazam beyaz badana idi. Civardaki köy evlerinin tabii manzarasını vermeğe çalışmış, orijinal eşyalarla da buna bir özellik eklemişti. Tavan da, oradaki evler gibi kaba putrellerle kaplanmıştı. Duvarın birinde göze çarpan şey, eski bir anahtar koleksiyona idi. B. B. bu anahtarları köydeki aktarlardan toplamıştı. Kimisi paslı, kimisi hakikaten orijinal biçimli eski zaman anahtarlarıydı. Bunları serperek duvara dizmişti. Burasının yazlık bir ev olduğu, doğrusu derhal hissediliyordu. B. B. çok sevdiği geniş kenarlı hasır şapkalarım da antrede dekoratif eşya olarak kullanmıştı. Sandalyaları, civar halkın kullandığı hezaren sandalyalardı ama, siyaha boyamış ve renkli yastıklarla hem rahat, hem cazip bir şekil vermişti. Buna mukabil eski, Napolyon stilindeki kıymetli kanapesini çuvalla kaplatmıştı. Yatak odasında basit bir demir karyola vardı. Onu da siyaha boyamış, siyah beyaz kareli bez kumaşla da güzel bir örtü yapmıştı, Örtünün alt kısmı beyaz organtin bir farbala ile süslenmişti. Perdeler aynı ucuz kumaştan yapılmıştı. Odanın kapısını da aynı kumaşla kaplatmıştı. Bu, odanın biricik lüksü idi. Siyah beyaz kareli yatağın üzerinde kırmızı bir yastık atılmış, duruyordu. Halı kır-

Basın Şeref Divanı bildirisi

Prof. Dr. Naci Şensoy Başkankankğında toplanan Basın Şeref Divanı gündemindeki muhtelif konulan görüşmüş ve müzakeresi tamamlanan Yeni Sabah gazetesini 1/4/1961 tarih ve 7920 sayılı nüshasının Fısıltı sütununda yayınlanan (Kovulanlar iade edildi) başlıklı yazının Basın Ahlâk Yasasının 3 ve 10 uncu maddeleri ni ihlâl eder mahiyette olduğunu tesbit etmiş ve YENİ SABAH gazetesinin TAKBİHİNİ İttifakla karar altına almıştır.

titiziydi. Perde kırmızı, geniş bir kurdelâ ile duvarda toplanıyordu. Abajur kırmızıydı. B. B., yazlık bir şemsiyeden uzun ayaklı bir abajur yapmıştı. Çeşit çeşit tepsilerden güzel sehpalar meydana getirmişti. Mum, sık sık kullanılmıştı. Hasırla kaplı bir şişe mükemmelen vazo olmuş; dümdüz, iddiasız bir şişe ise, şık üstü ile cazip bir abajur hayatına kavuşmuştu. Mutfakta renk renk boyanmış teneke kutular, tavana asılmış bir sepet görünüyordu. Eski zamanın kara tencerelerine İç açıcı çiçekler yerleştirilmişti. Perdeler çoğunlukla kısacık fakat bol büzgülü idi, ray kısımları daima zengin ve şirin farbalalarla gizlenmişti. Duvardaki resimlerin muhakkak kıymetli tablolar olması şart değildi. Birgün bir kapının üst kısmına bir resim koymak ihtiyacım duymuştu. Fakat kocasından ayrıldığı dedikoduları döndüğü günlerdi. Gazeteciler evin önünden ayrılmıyorlardı. B. B. o günlerde onları görmeyi hiç te arzu etmiyordu. Oturdu, kalem kağıt aldı, çiçek resimleri çizmeye başladı. Tablo iyi oluyordu ama, ona iddialı bir hava vermemek gerekirdi. Dekoratör olabilirdi, ressam: değildi. Tabloyu yarım bıraktı ve yapma çiçekleri, boş kalan yerlere yapıştırdı. Evde-en çok göze çarpan resim böylece meydana gelmişti.

Bir dekorasyon dersi

Herkes evini cazip bir şekle sokabilirdi. B. B. nin ispat etmeye çalıştığı şey de zaten buydu ve prensipleri şunlardı: 1) Zengin eşya iptilasından kaçınmak. Zengin takım yerine, iyi birkaç parçayı yerinde ve özel bir şekilde kullanmak. 2) İhtiyaçla süsü daima birleştirmek. İhtiyacı karşılayacak şeyi zarif bir tekilde kullanmak ve süs eşyasını da istifade edilir şekle sokmaya çalışmak. 3) Dalma güzel dekorasyon mecmualarına bakmak, fakat hiçbir zaman hiçbir şeyi kopya etmeyip, kendi buluşlarınızı yerinize, imkânlarınıza, zevkinize ve yaşayışınıza göre kullanmak. Fikir, zengin eşyadan bin defa önemlidir. 4) Kadın. evinde cesur olmalıdır, şahsiyetini kullanmalıdır. Ellerini de kullanmasını öğrenmelidir. Koltuk kaplamak, elektrik tamir etmek, abajur yapmak, gerekirse resim bile yapabilmek, dekorasyonun yardımcı kollarından istifade etmek ve ekonomik olabilmek .bakımından çok önemlidir. 5) Eski eşyayı yeni şekilde kullanmak, yeni dekorasyon anlayışının kolaylıkla başarı kazanan bir trüğüdür. Eski bir bakır, eve hoş bir asalet verir. Aile hatıralarının meydana çıkarılması, kitaba, resme önemli bir yer verilmesi de zamanın aradığı entelektüel havayı yaratır.

Kadın Gözüyle

İstediğimiz

jale CANDAN

Eskiden padişahlar, krallar zaman zaman tebdili kıyafet edip halk arasında dolaşırlarmış. Zaman zaman olsun hakikatleri öğrenmek, halkm kendilerinden memnun olup olmadığını kolaçan etmek için başka çareleri de yokmuş. Asırlar geçti. Başta hür basın olmak üzere birçok tenkit müesseseleri, İdarecileri -Allaha şükür- böyle külfetlerden kurtardılar ama, şu sırada Türkiyede faaliyet gösteren birçok siyaset adamlarına bu geçmiş usûlü tavsiye etmek pek te yersiz olmasa gerektir. Bunlar tebdili kifayet etseler ve şu parti merkezlerinden kurtulup halkın arasına, erlere, kadın meclislerine, aile toplantılarına girebilseler, buralarda şu sırada Türklerin ne düşündüklerini, iştiyakla ne beklediklerini, kendilerinden neler istediklerini bir öğrenebilseler, muhakkak ki bu, hem kendileri hem de memleket için çok faydalı olacaktır.

Siyaset adamları, herşeyden evvel tarafsız vatandaşın ne istediğini bilmek ve memleketteki zemine göre hareket etmek zorundadırlar. Bugün aile toplantılarında, kadın meclislerinde konuşulanlara şöyle biraz kulak vermek, şartların ne 1946 ne de 1957 seçimlerindeki şartlarla kıyaslanamıyacağını anlamak için kafidir. Bugün hiç şüphe yok ki hepimizin memleketimiz için istediğimiz şey, en başta huzurdur, istikrardır. Hürriyet davamızı, kim ne derse deşin, yeni Anayasanın kanadı altında hissediyoruz. Bir daha kimsenin ona tecavüz edemiyeceğine inanıyoruz. 27 Mayısı hep beraber yaptığımıza imanımız var. Kısacası, durulmuşuz. Dinlenmek, rahat yaşamak, rahat çalışmak, normale bir an evvel kavuşmak istiyoruz. Şu sırada memlekette rengi belli, tutumu belli, tecrübeli ve köklü bir eski siyasi partinin bulunuşu bize huzur veriyor. Fakat elbette ki, C.H.P. nin karşısında başka partilerin, kuvvetli rahip partilerin bulunması zaruretine de inanıyoruz. Yeni siyasi partiler bitiyoruz, fakat onların meydana dedikodu, iftira ve suni heyecanlar yaratma sevdası ile değil, çürümüş Demokrat Parti metodları ile değil, yeni programlar, uzun vadeli sözler, ümit verici belirli bir siyasetle çıkmalarını bekliyoruz. Şu sırada en çok nefret ettiğimiz şey, parti münakaşalarına eski dedikoducu, iftiracı havayı vermeye çalışmak, onları mahalle kavgası seviyesine düşürmektir. Bugün hatta suni tansiyonlara bile tahammülümüz yok. Bunları istemiyoruz. Yeni siyasiler hakikatte halkın ne istediğini anlıyabilselerdi, eski Demokratların beş on oyuna gericinin biçare yardımına tenezzül etmeden bu memlekette kendilerine çok sağlam bir yer sağlayabilirlerdi. Bulunduğum bütün meclislerde sağduyunun daima herşeye hakim olduğunu, dedikodu, iftira ve demagojinin derhal ve şiddetle mahkûm edildiğini, 1961 Türkiyesinde siyasi rakibin artık bunlardan başka metodlarla alt edilmesi zaruretine inanıldığını görüyorum. Halbuki birçok yeni siyasi partiler tam aksi yoldan yürüyorlar ve bence bunlar oy yerine armut topluyorlar.

Moda

Hastahaneden plaja

Bu sene plajlarda en çok moda olan şey, şortlar ve mayolar üzerine geçirilen şeffaf, cazip baby - doll bluzlardır. Baby - doll bluzlar organtinden, incecik pamuklulardan, bok ince ketenlerden yapılmaktadır. Birçoklarının üzerinde inde işlemeler veya sutaşlar vardır. Plaj baby - doll'larının önleri açık ve düğmelidir. Ekserisi truakar kollu olup, yakasızdır. Aslında, **fazla** güneşten rahatsız olmamak için düşünülmüştür.

Baby - doll, senelerce evvel Amerikada bir hemşire tarafından icat edilmiştir.

Bugün Amerikada, karın ameliyatı olan kadınlar daima böyle kısa, beyaz gömlekler giymektedirler. Fakat beyaz amerikan kumaşı gecelikle yetinmeyen hastalar aynı biçimde, naylondan, dantellerle süslü gecelikler satın alabilirler. Baby - doll gecelikler Amerikada hastanane inhisarından çoktan çıkmıştır. Yaz aylarında çoluk çocuk, genç ihtiyar herkes bu çok pratik yatak kıyafetini tercih etmektedir.

SANATÇI ve DÜNYASI

SEMİH SERGEN

M. Sunullah ARISOY

Semih Sergen, Devlet Tiyatrosunun hem genç, hem önde gelen oyuncularından biri. Geçen tiyatro mevsiminde Oda Tiyatrosunda oynanan "Hayvanat Bahçesi"nde Jarry rolündeki gerçekten üstün bar şansı, Semih Sergenin yıldızını daha da parlattı.

"Hayvanat Bahçesi"nin oynandığı sıralarda, büyük bir dünya turnesüıe çıkmış olan Amerikanın "Guild Theatre"ı Ankaraya gelmişti. Ekipte ünlü oyuncu Helen Hayes de vardı. Amerikan Tiyatrosunun bu en büyük aktrisi, Oda Tiyatrosunda "Hayvanat Bahçesi"nin oynandığını öğrenince büyük ilgi duymuş, eseri seyretmeğe gelmişti. Helen Hayes'in bu ilgisi nedensiz değildi. Eser genç bir Amerikalı yazarındı. Yazar oyununu ilkin Helen Hayes'e götürmüş, ünlü oyuncu da eseri beğenerek oynanmasını sağlamıştı. Kısa zamanda bir salgın hâlinde bütün dünyaya yayılan oyun, her ülkede yakın ilgi gördü. Ama Belen Hayes'e göre bu güzel oyun Amerikada "çok kötü*' oynanmıştı. Esere yazık olmuştu Türk Tiyatrosu hakkında hiç bilgisi olmayan Helen Hayes, Oda Tiyatrosuna büyük bir umutla da gelmemişti. Bu iki kişilik, son derece ilgi çekici eserin oynanışı, Heleit Hayes için gerçekten büyük bir sürpriz oldu. En çok da Jarry rolünde Sergeni beğendi. Karşısında gene, ama usta bir oyuncu vardı. Fizik yapısıyla, da gösterişli olan Semih Sergen, rolünün gereği olarak sakal bırakmıştı. Sakalıyla 1-saya o kadar çok benziyordu ki, Helen Hayes, yakında Meryem rolünü oynıyacağı, rejisörlüğünü Georg Stevvens'ın yapacağı "Greotest Story ever told" adlı filmde İsa rotunun oyuncusunu bulmuş olmaktan ötürü çok Sevindi. Film İsanın hayatını anlatacaktı. Semih Sergenle Metin Andın evinde tanışan Helen Hayes, sanat gücünü çok çetin bir rolde isbat etmiş olan Semih Sergene bir bura sağlayarak kendisini Amerikaya çağırtacağını söylemişti

Bu olay, Semih Sergen için elbette övünç vericidir. Daha otuzunda genç bir sanatçının gelişmek, yetişmek, daha da ilerlemek, yükselmek için kendi sanat gücüyle açabildiği imkân kapısından içeri girerek yararlanması güzel şey..

Semih Sergenin tiyatro hayatı topu topu sekiz yıllık. 1954 de Konservatuvarı bitirmiş. Ama bu geçen süre içinde oynadığı sayısı otuzu bulan rollerinin hemen tümü birinci sınıf rollerdir. Kendisine, bu rollerinden hangisini daha çok sevdiğini soruyorum.

"- Üç rolü çok severim" diyor. "1956'da oynadığım "Monserrat' oyunundaki Monserrat rolü, 'Kral Lear'deki Edmond ve bu yıl oynadığım 'Hayvanat Bahçesi'ndeki Jarry. En iyi oynadığım rol Jarry rolü."

Semih Sergen 1981 de İstanbul? da doğmuş. İlk, Orta, lise öğrenimini İstanbulda tamamlamış. İstanbul lisesini 1949'da bitirmiş, aynı yıl Konservatuvarın imtihanlarına girmiş, beş yıl sonra 1954'de Gökçen Hıdırla birlikte Konservatuvarın yüksek kısmını bitirmiş.

"— Nerden aklına geldi tiyatroca olmak?" dedim. "Liseyi bitirdikten sonra Konservatuvara girmek?"

"— Tiyatroyla ilgim, liseden sonra başlamıyor ki..." dedi. "Çok önceden.. Tâ ortaokul sıralarından.. Sarıyer Halkevinde, ortaokulun ikinci sınıfındaykeı sahneye çıktım. 'Küçük Şehit' adlı bir halkevi piyesiydi. Yıl 1942 Yaşım da

onbir. Sonra, bizim İstanbul Lisesinin döner bir sahnesi vardır. Bir tiyatro geleneği kurulmuştur aşağı yukarı. O sahnede bir çok oyunlar oynadım, sahneye koydum. Liseyi bitirince de, bu küçüklüğümden gelen tiyatro tutkusunun beni Konservayuvara yöneltmesi olağan değil mi?"

Olağan olmasına olağan elbette. Semih Sergeni dinlerken, o» sahneye ilk adımını Sarıyer halkevinde attığını söylerken düşündüklerim, şu halkevlerinin acıklı hikayesi oldu. Yıllarca bu ülkenin kültür, sanat hayatına yeni yeni değerlerin katılmasını sağlayan, kültür ve sanat yönünden eğitim kurumu olarak hizmet gören halkevlerinin, bir kötü politika oyununa gelmesine, bir kere daha, yeniden acımamak elde mi? İşte Semih Sergen, halkevinin yetişen kuşak üzerindeki etkisinin canlı bir örneği sayılabilir. Belki de, Sarıyerde bir halkevi olmasaydı, Semih Ser-

gen bu halkevinin sahnesinde, tiyatroyla bir ilişki kurmasaydı, ona bir oyuncu olarak kazanamıyacaktık. Bilmediğimiz nice değerler, böyle uygun bir gelişme ortamı bulamadıkları için yitip gitmektedirler.

"— Ama" diyor Semih Sergen, "benim tiyatroca oluşum öyle pek kolay olmadı. Annem halkevinde sahneye çıkmama razı değildi. Hele babam ateş püskürüyordu. Evlatlıktan reddetmek baskısı başımın uçundaydı. Kaçak gidiyordum. Sonraları ünlü boksör Vuralla birlikte boksa çalıştım. Lisenin ilk sınıflarındaydım. Bu boks çalışmalarının birinde bir güzel, bir adamakıllı dayak yedim. Ağzım burnum kan içinde kaldı. Eve perişan Ur hâlde döndüm. Annem baygınlıklar geçirdi. Hikâyeyi anlattık. Yeminler, andlarla bir daha boks oynamamamı istediç. Öyleyse tiyatro, dedim. Anamla babam düşünüp taşınmışlar, boks oynayıp Ur yerlerimi kırmaktansa, biraz yüz kızartıcı da olsa tiyatrocu olmamı yeğlemişler! Tiyatroca olmamın hikayesi bu.."

"_ Şimdi ? Şimdi ne diyorlar.."
Semih Sergen, bir kahkaha atıyor:

"—- Şimdi memnunlar elbette. Memnunlar.."

"— Halkevinde çalıştığın sıralarda seninle birlikte olup ta, tiyatro çalışmalarını sürdürenler var mı?" diyorum.

"— Var" diyor. "Onlar bizim ağabeylerimizdi. Meselâ şimdi Küçük Sahnede oynayan Sadettin Erbil vardı. Ferruh Egemen bir süre bizi çalıştırdı. Şehir Tiyatrosundaki Zihni Küçümen vardı."

Semih Sergen:

"— Yalnız aktörlüğü seviyorum" diyor. "Çok, çok seviyorum. Sahneye koyuculukta gözüm yok. Herhalde önümüzdeki yıllarda bir iki deneme yapmak imkânını bulacağım tiyatroda. Ama hiç bir zaman büyük bir sahneye koyuca olmayı düşünmüyorum. Yalnız iyi bir aktör olmayı, kişiliği olan bir aktör olmayı istiyorum."

Nedir bir oyuncunun kişiliği? örneğin, Vasfi Rızanın kişiliği gibi mi? Hayır. Gerçekten Vasfi Rızanın bir kişiliği vardır tiyatroda. Ama nasıl bir kişilik ? Eserden esere değişmeyen bir Vasfi Kısalıktır bu. Rol ne olursa olsun, onu çizgileri belli bir Vasfi Rıza oynar. Oysa Semih Sergenin oyuncuda aradığı kişilik bu değil. Kendisinin ulaşmak istediği kişilik, böyle yalın, tiyatronun gerçeklerine aykırı bir kişilik değil. Her rolün, kendine özgü gereklerine uygun, oma her role oyuncu olarak yüzde elli ölçüsünde kendisinden birşeyler katabilen bir sanatçı olmak! Güç iş. Ama, gerçek sanatın hangisi kolaydır?

Semih Sergenin güçlü bir hafızası var. Rollerini büyük bir rahatlık ve kolaylıkla ezberliyor. Bu işten yana hiç bir sıkıntısı yok. Aldığı rolün "sâdece yazılmış kısmını değil, yazılmamış kısmını da düşünerek" hazırlanmayı amaç edinmiş. Sahnede bir adam kızıp bağırıyorsa, bunu oynamak var. Ama Semih Sergen, "bu adam sahnede kızıp bağırmasaydı da, sözgelimi gülseydi, nasıl gülerdi?" sorusunu da cevaplandırıyor ve ona göre rolünü işliyor. Böylece, daha tam, daha eksiksiz bir kişi yaratımı yapabilmenin yolunu bulmuş olduğunu söylüyor. Doğrusu, ilgi çekici bir düşünce. Rollerine hazırlanması bu kadarla da kalmıyor. Başka çalışmaları da var. Yalnız bir açık kapı da bırakıyor:

"— Hani" diyor, "eğer rol oyuncuya bir şey vermiyorsa, bir görevini yerine getirmekten öteye gidilemiyorsa, o zaman başka tabi!.. Uzun boyla rolün üzerinde inceleme, araştırma yapılmıyor. Ama bakıyorsunuz ki, rolün altında büyük bir problem, bir kişilik yatıp durur. O zaman o kişiliğin bütün gereklerini incelemek, okumak, görmek, bir oyuncu için şart. 'Hayvanat Bahçesi'ndeki Jarry rolüne hazırlanırken öyle yaptım. O tipin, en iyi nasıl yaratılabileceğini duşundum. Eserdeki tipin özelliklerini anlatabilecek kitapları buldum, okudum. Hastahanelere gittim, o tip hastaları gördüm. Eserin çizdiği karakter böylece daha belirli şekilde karşıma çıktı. Sonra, bu edindiğim bilgilerden de yararlanarak Jarry'yi kurdum. Rolün, oyuncuya birşeyler vermesi çok önemlidir. Hem oyuncuyu yaratıcılığa götürür, hem özenmeğe, hem çalışmağa,."

"— Bizde en beğendiğiniz sahneye koyucular kimlerdir?" dedim.

"— Bizim Tiyatroda mı?" dedi

"— Evet ya.."

"— Bir kere Mahir Canovayı beğenirim. Hocamdır da. Kendisinden çok şeyler öğrendim. Saim Alpago ve Cüneyt Gökceri saymalıyım. Bu üç kişi de, bizde en iyi rejisörlerdendir. Her eserde birşeyler öğrenmeniz de mümkündür. Önemli olan da tu değil mi? Saim Alpago ile çalışmaktan büyük zevk duyarım."

—- Peki, tiyatroda kimlerle oynamak istersiniz?"

"— En çok oynamak istediğim Saim Alpagodur. Bir de Yıldız Kenterle oynamak isterdim. Maalesef mümkün olmadı. Yıldız tiyatromuzdan ayrıldı."

Semih Sergen, yerli oyun yazarlarımızdan Turgut Özakmanla Güngör Dilmeni beğeniyor. Eskilerden de Musahipzade Celâli.

"— Musahipzadenin üzerine gereği gibi eğilinmemiş" diyor. "Bir eğilinse, incelense, Musahipzadenin tiyatromuz için çok orijinal bir yazar olduğu anlaşılacaktır. Bir bakıma Türk Mouere'i."

Sergenin bu dikkati gerçekten önemlidir! Yabancı oyun yazarlarından Tennessee Williams, Arthur Miller, Brecht en çok beğendikleri.

' "— Hangi rolleri oynamak isterdin?" diyorum.

Şu cevabı veriyor:

"— Tennessee Williams'ın 'Kızgın Çinko Dom Üzerindeki Kedi' adlı oyunundaki sakat genci, LİliomʼU, Shekespeareln 'III. Richard' ını ve Sohiller'in 'Don Carlos'unu.. Biter mi, insanın oynamak istediği rol!"

Semih Sergen, aynı zamanda ozan da. Bir de şiir kitabı var: "Burçak". Günümüzün edebiyatını en yakından izleyen sayısı çok az oyuncularımızla başında Semih Ser gen geliyor olmalıdır. Yeni Türk edebiyatından en çok sevdiği ozanı, romancıyı, hikayeciyi sordum. Ozan olarak Attilâ İlhanı, romancı olarak Yaşar Kemali, hikayeci olarak ta Sait Faikle Memduh Şevketi seviyor.

T İ Y A T R O

Ankara

Plânlamada Tiyatro

Şubat başındanberi devam eden Milli Eğitim plânlama işleri, beş ay süren bir çalışmadan sonra, son safhasına girmiş bulunmaktadır, Komitelerden sonra Komisyonlar da çalışmalarını bitirmişler ve raporlarını Koordinasyon Grubuna vermişlerdir» 26 Temmuzda Milli Eğitini Bakanının başkanlığında çalışmaya başlıya-: cak Koordinasyon Grubu, beş komisyonun süzgecinden geçmiş olan ondokuz komitenin tekliflerine son şekil lerini Verecek ve bunları, ilgili kanun tasarılarıyla birlikte Milli Eğitim Şûrasının tasvibine sunacaktır. Koordinasyon Grubu aynı zamanda Şûranın teşkil ve tertibiyle ilgili esasları ve toplantı, tarihlerini de tesbit edecektir.

Milli Eğitim plânlama işinde tiyatro ve Opera konusu, Milli Eğitim tarihimizde belki ilk defa olarak uzmanlardan kurulmuş bir komiteye tevdi edilmiş, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçerin başkanlığında, İstanbul Şehir Tiyatroları Başrejisörü Muinsin Ertuğrul, Lütfi Ay, Metin Ând, Şahap Akalın, Mahir Canova, Nüvit Kodallı ve Ziya Demirelden meydana gelen komite, üç aylık bir çalışma sonunda, Tiyatro ve Opera konuşunda yapılması gerekli en lüzumlu işleri, en âcil ihtiyaçları tesbit etmiştir. Bu işler arasında en önemlileri Devlet Konservatuvarına, yeniden açılacak olanlarla birlikte, verilmesi uygun görülen yeni ve modern şekil, Devlet Tiyatrolarının yeni ihtiyaçlar ve hizmetler karşısında elde etmesi gereken yeni imkânlar, Bölge Tiyatrolarının nihayet kurulmasıyla ilgili hükümler ve ciddi sanat faaliyetinde bulunan özel tiyatrolara yapılması gereken yardımlardır.

Kültür İşleri ve Güzel Sanatlar Komisyonu, Tiyatro ve Opera Komitesinin tekliflerini genel olarak bütünüyle kabul etmiş ve bu tekliflerle ilgili üç önemli kanun tasarısını Koordinasyon Grubuna şevket m iştir.

Yseni Devlet Ronservatuvarları

evkedilen bu üç tasandan ilki, arta kaynak olarak Konseryatuvarları ele almaktadır. Komisyon, aynı konuda Güzel Sanatlar Komitesince hazırlanmış olan ve Devlet Konservatuvarının bir Yüksek Müzik ve Temsil Akademisi içine alınmasını, hocalarına akademik kariyer unvanlarının verilmesini hedef tutan tasarıyı da incelemiş, fakat bu tasarıyı realiteye, günün ihtiyaçlarına uygun bulmayarak. Şûraya' Tiyatro ve Opera Komitesinin hazırlamış olduğu tasarıyı sevketmiştir.

Bu tasarıya göre Milli Eğitim Bakanlığına, Ankaradakinden başka İstanbulda, İzmirde ve lüzumu halinde başka şehirlerde tam teşkilâtlı yeni Devlet Kouservatuvarları açmak yetkisi verilmekte, bu Konservatuvarlar Müzik, Tiyatro, Opera ve Bale Yüksek Okullarından meydana gelmekte, her okulun ayrı bir müdürü olmakta, bu Müdürlerden her biri sıra ile -birer yıllık sürelerle- mensup olduktan Konservatuvarın Başkanlığını yapmakta. yatılı sistem -Müzik ve Bale okulları Öğrencilerinden ortaokul ve lise sınıflarında olanlar hariç, kaldırılmakta, Tiyatro okuluna lise mezunları alınmakta, öğretimi üç yıla indirilmekte, ihtiyacı olan başarılı talebeye burs verilmekte ve buna karşılık mecburi hizmet yükletilmemektedir.

Bundan başka Konservatuvarlar, ilmi bakımdan, tamamiyle bağımsız hale getirilmekte, öğretmen yetiştirme imkânları arttırılmakta, esas derslerin sınıf öğretmenleri öğrencilerini birinci sınıftan alarak son sınıfa kadar götürüp mezun etmekte ve bu suretle öğretimde bir üslûp bütünlüğü sağlanmaktadır. Konservatuvar öğretmenlerinin maddi durumları da yeni tasarı ile geniş ölçüde ıslah edilmektedir. Devamlı öğretmenler doğrudan doğruya kadro maaşlarını alabildikleri gibi kendilerine ayrıca 1000 liraya kadar ihtisas ödeneği de verilebilmektedir. Mezunlardan öğretim alanında kalmayı tercih edenlerin ihtisas kazanmaları için iki yıl müddetle yabancı memleketlere gönderilmeleri ve yabancı memleketlerden yeni uzman ve öğretmen getirilmesi imkânları da genişletilmiştir.

Devlet Konservatuvarlarına yeni birşekil ve düzen veren bu tasarının, Şûraca da kabul edildiği takdirde, kanunlaşması güç olmıyac,aktır. .

Devlet Tiyatroları

Devlet Tiyatroları için hazırlanmış olan yeni tasarı bu müesseseye bugün çok çeşitli kollarda, çok artmış olan faaliyetini daha verimli bir şekilde yürütmek imkânını Verdikten başka, İstanbulda Opera, Operet, Bale ve Tiyatro bölümlerini içine alan bir şube açmak yetkisini ile vermektedir. Yeni tasarının getirdiği en önemli hükümler arasında, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğüne yalnız meslekten yetişmiş, tecrübeli sahne adamlarının getirilmesini ve Devlet sahnelerine çıkacak eserleri incelemekte olan Edebi Heyetin yerini Ora maturg sistemine bırakmasını derpiş eden hükümlerdir.

Tasarıya göre Devlet sahnelerine çıkarılacak eserler bir Baş Dramaturgun idaresinde çalışacak dört dramaturg tarafından incelenecek, repertuvara alma kararını Geüel Müdür Baş Dramaturgla birlikte verecektir. Bu sistemin en büyük faydası tiyatroda devamlı olarak çalışa-

Opera Binasında
Hazırlık Var

cak dramaturgların yalnız gönderilen eserlerle meşgul olmayıp müessesenin ihtiyacı olan eserleri araştırıp bulmak işiyle de uğraşmaları olacaktın Bu dramaturglardan biri müzikal eserleri inceleyebilecek vasıfları haiz olacak ve bütün dramaturglar sanatçı statüsüne tâbi olarak sözleşme ile işe alınacaklardır.

Yeni tasarıda ayrıca sanatçı, uzman ve teknik personel lehine, bunların maddi durumları, hastalık, tedavi, iş başında ölüm veya sakatlanma halleriyle ilgili yeni hükümler vardır.

Bölge Tiyatroları

Üçüncü tasarı, kurulması artık bir zaruret haline gelen Bölge Tiyatrolarına aittir. Tasarıya göre Bölge Tiyatrolarının hazırlık, bütçe ve murakabe işleri Ankarada çalışacak bir Bölge Tiyatroları Başkanlığına bırakılmaktadır. Bölge Tiyatroları Başkanlığı, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü ile İstanbul Şehir Tiyatroları Sanat İşleri Müdüründen ve bir Genel Sekreterden ibaret küçük bir heyet halinde çalışacak Ve Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü bu heyetin tabii başkanı olacaktır. Heyetin kararlarını Genel Sekreter yürütecektir.

Bölge Tiyatroları Başkanlığı, kurulacak her Bölge Tiyatrosunun Müdürünü seçecek, kadro ve bütçelerini çıkartacak, fakat Bölge Tiyatroları müdürlerini sanat ve idare işlerinde tamamiyle serbest bırakacaktır. En az 3, en çok 5 yıllık sözleşmelerle işbasına getirilecek Bölge Tiyatroları müdürlerine 5000 liraya kadar aylık verilebilecek, bunlar aynı samanda Rejisörlük, aktörlük, bölgelerinde açacakları tiyatro stüdyolarında müdürlük ve sahne dersi Öğretmenliği de yapabilecek vasıfları haiz sanat adanılan olacaklardır.

Bölge Tiyatroları müdürleri repertuvarlarını ve kadrolarını, kendilerine baş yardımcı olarak seçecekleri bir dramaturgla, kendileri tesbit ve tâyin edecekler, bölgelerine dahil diğer il ve ilçelerdi turneler tertipliyecekler, yerli kaabiliyetlerden de -bunları Bölge Tiyatro stüdyolarında yetiştirdiktin sonra- faydalanma cihetine gideceklerdir.

Bölge Tiyatrolarında vazife alacak sanatçı ve. teknisyenlere yüksek ücret verilecek, ayrıca başka şehirlerden edeceklere parasız lojman sağlanacak, bunlar emeklilik bakımından ve hastalık, tedavi, vazife başında ölüm veya sakatlanma hallerinde Devlet Tiyatrosu sanatçılarına tanınan aynı haklara sahip olacaklardır:

özel tiyatrolar

Özel Tiyatrolar için komisyonca kabul edilmiş olan yardım teklifleri de şunlardır:

Faaliyetleri Millî Eğitim Bakanlığınca bir kültür hizmeti siviyesinde görülen teşekküllere, belediyelerce yaptırılacak 500 - 600 kişilik tiyatroların, hasılatın yüzde 15'ini geçmiyecek düşük bir kira ile kiralanması; bu teşekküllerin yaptıkları kültür hizmetine karşılık belediye resminden muaf tutulmaları; yerli ve yabancı eser bulma işinde kendilerine yardım edilmesi; telif haklarını ödenekli tiyatroların telif hakkı bareminden üçte bir nisbetinde düşük bir barem üzerinden ödemelerinin kabul edilmesi; buna karşılık telif haklarım hak sahiplerine zamanında ödemelerinin teminât altına alınması; sanatçı ve teknisyenlerine emeklilik hakkının tanınması; işsizlik, hastalık, sakatlanma ve ölüm hallerinde yardım görmelerini sağlayacak sosyal sigortaya bağlanmaları...

Yeni mevsimde oynanacak eserler

Devlet Tiyatrosu Edebi Heyeti, Dramaturglar sistemini getirecek yeni tasarı kanunlaşıncaya kadar vazifesine devam edecektir.

önümüzdeki mevsim Devlet sahnelerine çıkarılacak eserler henüz kesin olarak tesbit edilmiş değilse de, Edebi Heyet devamlı olarak çalışmakta ve elindeki eserleri inceleyerek karara bağlamaktadır. Şimdiye kadar repertuvara alınmak üzere kabul edilen eserler arasında şunlar yer almaktadır:

Teliflerden: Orhan Asenanın "Kocâoğlan", Nazım Kurşunlunun "Dumanlı'da Telaki Var", Haldun Tanerin "Fazilet Eczanesi", Sabahattin Enginin "Suçlular" adlı piyesleri.

Tercümelerden: Sabahattin Eyüboğlunun F. Kafka'dan çevirdiği "Duruşma" -Le Proces-, Lütfi Ayın Jean Anouilh'dan çevirdiği "General Don Kişot" -L'Hurluberlu-.

Bundan başka su klasik eserlerin de repertuvara Alınmaları prensip kararına bağlanmıştır: Shakespeare'den "Hamlet", Pirandello'dan "tize öyle geliyorsa öyledir", Bernard Shaw'dan "Pygmalion", Gerhard Hauptmann'dan "Fareler", Georg Büchner'den "Woyzeck".

Opera bölümünün 1961 - 62 mevsimi repertuvaırı ise şü eserlerle şimdiden tespit edilmiştir:

Bizet'den "İnc" Avcılarâ", Puccini'den "Altın Garbın Kızı", Wagner'deh "Lohengirin", Humperdinck'ten "Haensel ve Gratel", Verdi'den "Falstaff", Sabahattin Kalenderden "Nasreddin Hoca".

önümüzdeki mevsim tekrarlanacak operalar da şunlardır:

Wagner'den "Uçan Hollandalı", R. Strauss'tan "Salome", Pucolni'aen "Tosça" ve "Manon Lescaut", Rossini'den "Sevil Berberi", Mozart'tan "Saraydan Kız Kaçırma", Menotti'dtn "Konsolos".

C e m i y e t

Özdemiroğlumuzdan AKİS Mecmuasına

AKİS'in son sayısında Cemiyet haberlerinde Hiltondaki D. P. li kuyrukların bir tertip ve iftirasına uğradım. Yazdığım kitapta sakıtların Hilton anlaşmasını ağır tenkid etmem Yassıadada şehadetim D. P.li kuyrukların kin ve adavetini iyice üzerime çekmiştir. Asla barmene bir fiske vurmadım ve İftira ettikleri sözleri sarfetmedim, ne de polisten kaçtım. Gazetelere kasten yalan haber verilince polis müdürüne başvurdum, Örfi İdare dört gün hakkımda yaptığı tahkikattan sonra, bunun tertip olduğu kanaatiyle dosyayı adliyeye verdi. İkinci Sulh Ceza Mahkemesi aynı tertip kanaatine varıp adem-i takip kararı verdi. Beni serbest bıraktı. Masumiyetime Selanik Bankası Müdürü, Hilton tenis hacası şahittir. AKİS'te yazılanların bir aldatma olduğuna eminimi Hilton tertipçileri iyi niyetli muhabiri aldatmışlardır.

Mehmet Özdemir

Evliyazade

*

Evlere Şenlik

Geçen haftaki AKİSİ'in Basın sayfalarında Öncü ile ilgili yazınızı dikkat ve itina ile okudum. Fakat bir noktayı tavzih etmeyi lüzumlu gördüm, Ben "batan gemiyi" değil "kaptanını ve rotasını değiştirdikten sonra gelip, başına oturan bir kadının -herhalde oyuncak Banarak- eline aldığı" gemiyi" terk etmiştim.

Keyfiyetin en münasip şek" liyle duyurulmasını rica ederim.

Mete Akyol
Milliyet Muhabiri

SİNEMA

Filmcilik

Yazar ile prodüktör

Saçlarını Jean Seberg gibi kestirmiş, gözlerinden pırıl pırıl espri taşan genç avukat kadın, zarif bir hareketle cüppesinin sarkan kolunu geriye itti ve:

"— Kaldı ki, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 58. maddesinin son fıkrasına göre, işleme hakkım satın alan kimse bu hakkı mutlaka iki yıl içinde kullanmaya mecburdur. Şayet hakkını iki yıl içinde kullanmazsa, eser sahibi artık devir iradesiyle bağlı değildir ve devrettiği bu hak kendisine avdet eder. Kanun bu hususa o kadar önem vermiştir ki, bu hükmün aksine yapılan sözleşmeleri hükümsüz addeder. Bunun müeyyidesi olarak da eser sahibine mutlak mânada bir cayma hakkı tanır.." dedi.

Bu arada karşı tarafın yaşlıca avukatına da manalı manalı bakarak, dört sayfa tutan savunmasını ağır ağır ve tane tane okumaya devam etti.

Olay, geride bıraktığımız haftanın başlarında, pazartesi günü, saatlerin tam 14.20'yi gösterdikleri bir sırada İstanbul Adliye Sarayının küçük Asliye mahkemesi salonlarında ceryan ediyordu ve ilk defa olarak bir yazar -ünü yurt sınırları dışına taşmış Yaşar Kemal- ile bir film şirketi -ilk bağımsız Türk film şirketi Kemal Film. telif hakları konusunda karşılıklı mahkemeleşiyorlardı.

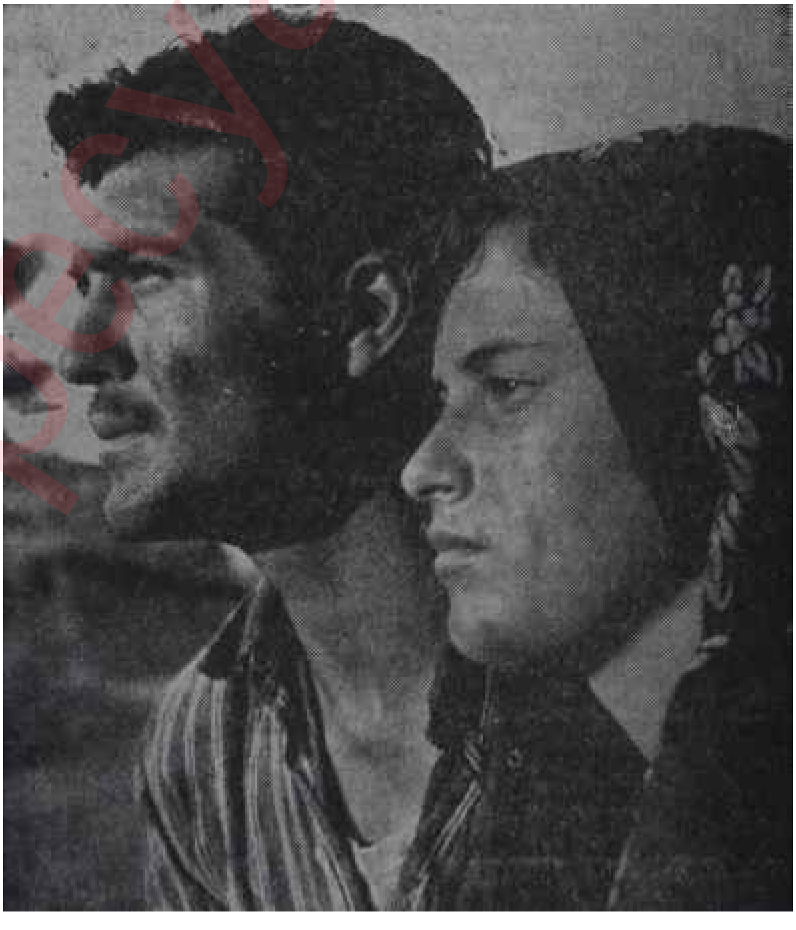
Her hikâyenin bir başı vardır

1954 yılı, romancı Yaşar Kemalin yeni yeni tanınmaya başladığı bir yıldır ve bugünkü büyük ününü borçlu olduğu "İnce Memed" romanı, daha yeni ve sıcağı sıcağına yayınlanmıştır. Türk sinemasında bir çeşit Stanley Kramer rolüne talip çıkan şimdinin rejisörü, o zamanın prodüktörü Osman F. Seden, ticari bir İleri görürlükle Yaşar Kemalin "İnce Memed" romanının beşbin lira telif hakkı karşılığında filme çekme hakkım satın alır. O günkü duruma göre bu alışveriş her iki taraf için de memnunluk vericidir. Seden, iyi ve ününe dayanarak iş yapacağına inandığı bir romanı satın almış, Yaşar Kemal de şimdiye kadar erişmediği yüksek bir telif ücretiyle romanım satmıştır. Yazar ve prodüktör karşılıklı birer de anlaşma imzalarlar. Bu anlaşmanın 4. maddesi, filmin hazırlanması ve çevrilmesi sırasında yazarın 20 günlük bir sürede Kemal Film hesabına çalışmasını da şart koşar.

İmza işi olup bittikten sonra aradan tanı yedi yıl gibi' uzun bir zaman geçer. Bu arada prodüktör Seden, Stanley Kramer'in izinden yürüyerek rejisörlüğe başlar, çeşitli filmler yapar ve Türk sinemasında bir numaralı teknik ustalığa erişen rejisör sayılır. Zaman denilen değirmen bir yandan prodüktör - rejisör Seden adına çalışırken, öbür yandan romancı Yaşar Kemali de unutmaz. Biri Tüirk sinemasında en usta rejisör, diğeri de Türk romanının temel direklerinden biri durumuna yükselir, Bu yetişmiyormuş gibi romanı "İnce Memed" yurt şuurları dışına çıkar, çeşitli dillere çevrilir ve Yaşar Kemalin ünü bir çığ gibi büyüdükçe büyür. Bütün bunlar olup biterken yine her iki taraf da alışverişini yaptıkları, üzerinde bütün dünyanın tozkoparan bir gürültü çıkarttığı roman - film "İnce Memed"den habersiz görünürler. Yalnız bir süreler Kemal Filmde çalışmış ve sonraları kopmuş bir rejisör olan Lütfi ö. Akadın sinemamıza yeni bir ses getiren "Beyaz Mendil"i -1955- çevrilip gösterilmeye başlandığı bir sırada* filmin yapıcısı Duru Film ile Kemal Film arasında suyun altında geçen sessiz bir çekişme olur, fakat daha başlangıcında uzun ömürlü olmayacağı ayan beyan olan bu çekişme de çarçabuk örtbas edilerek unutulur gider.

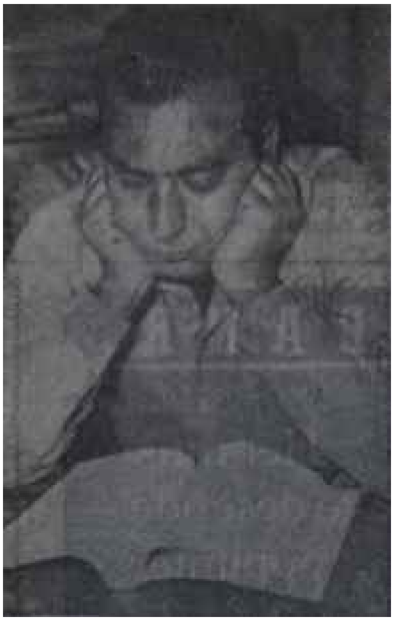
Şöhret kapıyı çalınca

Geçen yıl Nobel edebiyat armağanına adaylığı bile söz konusu olan romancı Yaşar Kemal için artık hiç bir kapı kapalı' sayılmamaktadır. "İnce Memed", yazarın yalnızca ilk ve son eseriymiş -hattâ, en güçlüsü ve en iyisiymiş- gibi bir çeşit "şöhret makinesi" halinde çalışmasına devam eder. Hem "şöhret" hem de para öğütür. Öyle ki, bir havagazı tahsildarı olan sahibine bir kaç yılın sonunda Büyükadada yazlığı şu kadar bin liraya villâlar tutturacak yabana döviz sağlar. Bulgarcadan çinceye kadar çeşitli yabancı dillere çevrilir. Bu arada sivri akıllı ve ince esprili bazı yabancı eleştirmedlerce roman bir çeşit Türk Robin Hood'u sayılıp değerinden uzak tutulmak

Akadın "Beyaz Mendil" inde F. Hakan ve E. Ruth

Güneş altında söylenmedik söz yoktur

Yaşar Kemal
Hak yerde kalmaz

istenirse de, başka ülkelerin işinibilir ve bu türden masallara karnı tok film prodüktörleri, yazarın Avrupadaki menajeri -Yasar Kemalin Avrupada bir menajeri de vardır- ile temasa geçerek romanın filme çekme hakkım satın almak i;stediklerini ve en azından bir 60 bin dolar -bizim paramızla yarım milyonu aşkın- vermeye hazır olduklarım bildirirler. Hele bunlardan biri -ünlü rejisör Alain Resnais'nin "Hiroshima, Mon Amour - Hiroshima, Aşkım" filminin prodüktörü M. Alphon- Fransalardan kalkıp Türkiyeye gelerek Yaşar Kemali bulur, önce bir sanatsever ağzıyla yazarı hararetle kutlar, sonra bezirgan ağzıyla romanın füme çekme hakkım satın almaya kalkar. Üstelik "İnce Memed" filmi için yazarına İki rejisörden -biri Alain Reanais, biri de Luis Bunuel- birini seçme hakkım da tanır. Resnais'yi tanımayan, fakat sinemaseverler tarafından övgüsüyle kulakları dolu Yaşar Kemal -daha ihtiyatlı davranarak- Luis Bunuel'i "İnce Memed" rejisörlüğüne getirir. Getirmesine getirir ama, bu ha deyince, ya da "evet, isterim" demekle bitecek gibilerden değildir. İşin çatal ve "ama"lı bir yanı vardır ki, herşeyden -M. Alphon'dan, Alain Resnais'den ve Luis Bunuel'den- önce, asıl bu "ama"mn halledilmesi gerekmektedir.

İşin "ama"sı

Ünü yurt sınırları dışına taşan, yabancı prodüktörlerin filme alma **konusunda birbirleriyle yarığa giriştikleri roman "İnce Memed" yazarı Yaşar Kemalin malı olmaktan çıkalı tam yedi yıl olmuştur ve yedi yıl Önce Yaşar Kemal beşbin lira karşılığında romanının filme çekme hakkını prodüktör Seden vasıtasıyla bir Türk film şirketine satmış bulunmaktadır. Gerçi şirket o günden bugüne "İnce Memed"i bir türlü filme almamıştır ama, bugün, ya da yarın bunu gerçekleştirmiyecegi de belli değildir.**

Yaşar Kemal, ağzının suyunu akıtan son teklifler karşısında yedi yıl önce anlaşıp sattığı romanın sinemadaki sahibini arayıp bulur ve "İnce Memed'in sonunu öğrenmek ister. Gerçekte filme alınması diye ortada en ufak bir belirti bile yoktur. O zaman Yaşar Kemalin, yürürlükte olan fakat hiç bir Türk yazarının başvurmayı düşünmediği ."Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" aklına gelir ve iki avukatının aracılığıyla -bu kanunun 58. maddesine dayanarak- film şirketine protestosunu Çeker. Kanunun ünlü maddesi, eseri iktisap eden tarafın en geç iki yıl içinde değerlendirmesi hükmünü amir bulunmaktadır. Romanın filme alınmamış olması, yazarın eseri üzerindeki hak vs yetkilerinden faydalanmasına engel olmakta, bu durum da maddi ve manevi menfaatlerini esaslı surette ihlal edip tehlikeye düşürmektedir.

İşin doğrusu bu olduğu halde, şirket, yazarın protestosunu alır almaz hiç vakit geçirmeden cevap vermiş vs herhangi bir cayma olayı karşısında hakkını aramak için mahkemeye kadar gidileceğini de belirtmiştir. Şirket, yazarı iki yoldan sözleşmeye aykırı hareket etmekle suçlamaktadır. Birincisinde Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun varlığını kesin olarak kabul etmemektedir. İkincisinde ise, satılmış olan "İnce Memed" romanının esas hat ve tiplerinin bir başka film senaryosunda -Lütfi Ö. Akadın Yaşar Kemalin bir hikâyesine dayanarak senaryosunu yazıp filmini çevirdiği "Beyaz Mendil"de- uygulanmış olduğunu, dolayısıyla "Beyaz Mendil" filmi piyasadan çekilene kadar "İnce Memed"in çevrilmesinin imkansız bulunduğunu ileri sürmektedir. Bütün bunlara karşılık, Yaşar Kemal sözleşmeden cayar da romanını başka bir yere satmaya kalkarsa, aleyhinde zarar ziyan davası açacağı da şirket notasında ayrıca yer almaktadır.

Kim haklı?

Şirketin iddiasına göre, iki taraf arasında romanın filme çekilmesi **konusunda herhangi bir süre tâyin edilmemiştir. Bu yüzden de şirket, iktisap edilen hakkını "icabı hale münasip" bir zamanda kullanacağını ileri sürmektedir. Ama bu "icabı hale göre münasip saman" yedi yıldan beri bir türlü gelmek bilmemiştir ve bir yedi yıl sonra dana gelip gelmiyeceği hakkında yazarın protestosuna karşı verilen cevapta kesin bir şey söylenmemektedir. Şirketin tutunduğu tek dal, Akadın filmi "Beyaz Mendil" ile "İnce Memed" arasındaki "tam bir benzerlik" hikayesidir ki, film piyasaya çıkıp gösterilmeye başladığı sırada mahkemeye müracaatla bir bilirkişi raporu Silinmiş ve prodüktör Naci Duru aleyhine dava açılmıştır. Fakat sonradan benzerlik iddian ve alman bilirkişi raporu yeterli görülmediğinden takipsizlik kararı verilmiş ve dâva kendiliğinden düşmüştür. Yâni, şimdi Tasar Kemale karşı çıkılan ve bir çeşit cankurtaran simidi durumu* na getirilen Beyaz Mendil - İnce Memed benzerliği de böylelikle ortadan kalkmaktadır ki, bu durumda yazar sözleşme hükümlerine uymayan şirkete karşı kanunun kendisine tanıdığı cayma hakkını rahatlıkla kullanabilecek demektir.**

Sinemamızda yazar - prodüktör münasebetlerinin bir türlü düşenlenemediği bir sırada ortaya çıkan bu olay, gelecek için son derece büyük bir önem taşımaktadır. Türkçe edebiyatla uzak yakın katiyen bir ilgisi olmıyanların senaryocu olarak aslan kesildikleri, ya da her rejisörümüzün kendisini senaryo yazarı vehmettiği Türk sinemasında, yazar haklarının kanun yoluyla savunalmâsı belki bir süre için gerçek yalara karşı prodüktörü uzak tutulacak tır ama, bundan sonran için -hiç olmazsa- film yapan, yazar haklarına karşı saygılı davranmak gereğini duyacaktır. Bu da az şey değildir.

S P O R

Transfer

Para, para, para!

Bitirdiğimiz hafta içinde bir gün, futbol meraklısı iki genç konuşuyorlardı. Biri:

"__ İtalyan klüplerinde para çok. Bütün gözde futbolcularımıza talip oluyorlar. Metin gitti, Can da gidecek" dedi.

Arkadaşının sevabı ise:

"— Hayır Türk klüplerinde para yok, onun için bu futbolcular transfer edebiliyor" şeklinde oldu.

Bu cevap bir gerçeği ifade ediyor-, du. Galatasarayın geçen yılki mali durumu bu yıla oranla çok daha iyiydi. Hiç değilse sarı-kırmızılı yöneticiler Genel Kurul önüne hesap vermek için çıkarlarken, 600 bin liralık bir borçları yoktu Ve mali durumu biraz iyi olan Galatasaray, Metini İzmirspora kaçırmamak için bütün yöneticilerini, hattâ taraftarlarını seferber etmiş, Türk futbollu için çok astronomik sayılabilecek bir ücreti -tam 200 bin lirayı- Metine ödemek zorunda kalmıştı. Yine Galatasarayın bir Bahriyi takıma alabilmek için yaptığı masraf tam 140 bin liraydı. Aynı şekilde bir Ayhan 120 bin liraya malolmuştu. Durum Fenerbahçe için de aynıydı. Kadri, Hilmi, Lefter, Çan, Özcan ve İsmaile ödenen paralar Galatasarayınkinden aşağı değildi. Hovardalıkta Beşiktaş ta Galatasaray ve Fenerbahçe ile başbaşaydı. Halbuki bu klüplerin gelirleri, transfer masraflarını dahi zor ' karşılayacak miktarda idi. Bu masraflarla milli lige dahil bütün takımlar sezonu yığınla borç ederek kapadılar.. Üç büyüklerin dışında bir Şeker -Hilâl, bir PTT, Demirspor, İzmirspor, Kasımpaşa, Vefa, İstanbulspor *ve* diğerleri *bir* an önce futbol sezonunun bitmesini arzuladılar. Bu arada sâdece birkaç klüp, yöneticilerinin cömert davranması sebebiyle, yeni sezona başabaş girdi. Birkaç klüpte de zengin taraftarlar, yöneticilerden böyle bir düşünceyi yardımlarıyla sildiler

Cankurtaran simidi

Geride bıraktığımız hafta içinde Beşiktaşın yetkili bir yöneticisi yakınıyordu. Bütün dert yine para idi. Yönetici döndü dolaştı, yönetmeliklere geldi. Yönetmelik ve özellikle 11. madde bütün klüpler için bir cankurtaran simidi olmuştu. Bunu Beşiktaşlılar kadar diğer klüp yöneticeleri de söylediler. Gerçi klüpler 11. maddenin gerektirdiğini yapmamışlar, futbolcularına yönetmeliğin istediğinden çok ücret vermişlerdi ama, 11. madde imdatlarına tam zamanında yetişmişti. Meselâ bir Basri, bir Naci, Şenol, Birol, Suat, Candan -A.G.-, eğer 11. madde olmasa, aldıklarının iki mislini dahi belki beğenmeyecek, mukavele imzalamamak için direneceklerdi.

Bu madde klüplere dış transferde de çok faydalı oldu. Geçen yıllarda millî ligde normal bir futbolcu, konuşmaya başlarken 25 bin rakamından başlıyordu. 1961 transferi futbolcu piyasasında bu rakam, en üstün futbolcuların aldıklarıydı.

KÖYDE
ŞEHİRDE
HERYERDE HERZAMAN
ZİRAAT BANKASI